

**Kukɲuä änguä we-hunqä-täni,
Jonä
iqu äqäkqe
Yätamäkqä kukɲuä hiñuiqänjä iquvi**

Kukɲuä änguä we-hunqä-tänjä ique äqäkqe, Jonä iqu, Jisasi Iquenqe, “Goti Iqueqä Kukɲuä Iqu ämaqä-qu eätä, neyaqä awä iqi äpmenä” ätkqe. Itanğa Jonä iqu, ti-injänqä äwiñqe. Qokä-apäki, qu Jisasi, Goti Iqueqä Ymeqä Iquenyqe, quuvqä eqiyäpu, ga qu näññqä tii hep-ñqänänyä. Ämaqä, Goti Iqu kukɲuä guä ämäsäuekqä iuta, ämaqä-qune anği inetmetñqä ändowatkqä iqu, ii Jisasi Iquvi. Itanğa Jonä iqu näññqä tii eä, Iqueqä tuwanuä tä, i äqäkqe. Ämaqe, qu Jisasi Iquenyqä quuvqä eqämitpqe, qu hänjä hea ique-ique änguänä pmeqe mapnuwänqä. (20:31 hiñuä qunyä).

Hiñuiqänji Jonä iqu, “Jisasi Iqu, Kukɲuä Goti Iqutä kiñganä anä äpmamiñqä Iquvqä” änatkqe. Iwä qänakji Jonä iqu tiwiqe, Jisasi Iqu nätmatqä ämaqä mimäkqänänji, imäkmiñqenqä ätkqe. Ii ne hiñuä näññqe, tii eatuñque. Jisasi Iqu, ämaqä, Goti Iqu kukɲuä guä ämäsäuekqä iuta, ämaqä-qune anği inetmetñqä ändowatkqä Iquvqä. Ga Iqu, Goti Iqueqä Ymeqä Iquvi. Itanğa Jonä iqu, Jisasi Iqu, ämaqe mimäkqänänjä di imäkmiñqä iutanjä qakuñqä-pqe, inä änatkqe. Iutanji ne hiñuä tii ae äyä äqunänque. Ämaqä hui, Jisasi Iquenyqä quuvqä heqiyäpu, Ique qänaki äwivändkuwi. Ä ämaqä hui, quuvqä heqiyqänqe, mäwiñqä ikqe.

Itanğa saptä 13-17 iuñi, Jonä iqu tiwiqe, Jisasi Iqueqä himä-wiuñqä iqua, a kiqätpñqä ikuwänğa, nätmatqä heatqä inğa ätimäukqenqä ätkqe. Inğanji Jisasi Iqu,

Iqueqä wäuruänqä ämotquaminqä iquatä äpme, iquauñi, kukñuä änguä hui inä ätuminqe. Qanakñi, himä-wiunqä iqua, Jisasi Ique a äkiqätäpu, kukñuä ämitäpu, Iqueni zä-huätatä äuekuwi. Itanga kukñuä yäpaki, Jisasi Iqu angi ävauqanqani, wäuruänqä ämotquaminqä iqua, Ique hiñuä äquñguwiñqeyi.

Nätmatqä hñquenyqe, ne Jonä iqueqä bukä iu hiñuä kuapä äqunätunqe, ii qokä-apäkä iuqä suqä häñä pmapñqä dutani, Jisasi Iqu kukñuä ktqä enqä-pa ätkqeyi. Inñi kukñui, yuñuñqä, eqeñqä, bretqeñqä, we-huñqeñqä, guä wainqeñqä, itanga, sipsipqä miqenqe, ne hiñuä äqunätquñu.

Kukñuä häñä-pmeqä-täñiqä

¹ Qua tqu mimäkqä änyä etanqani, Kukñuä Iqu ganä äpmaminqe. Itanga Kukñuä Iqu, Goti Hanjuwä Iqutä anä äpmaminqe. Kukñuä Iqu, Goti Hanjuwä Inänä-quvi.

² Ainga nätmatqä mimäkqä änyä etanqani, Kukñuä Iqu, Goti Hanjuwä Iqutäñi anä äpmaminqe.

³ Inñä etangi, Goti Hanjuwä Iqu nätmatqä imäkätäqänqani, nätmatqä eeqänänjä Kukñuä Iquesanä imäkkqe. Hänaqä huiziutani, nätmatqä hui, mimäkqä pa ikqe. ⁴ Inñä etangi Kukñuä Iqu, häñä-pmeqä quatä Iquvi. Itanga häñä-pmeqä tqu, qokä-apäkä iuqä We-huñqä Vqä Iquvi. ⁵ We-huñqä Iqu, hea witanqgeuñi, we eumäkätqätanqä, hea iqu, Iqueni mämäwqätäuqä itñqe.

⁶ Goti Hanjuwä Iqu ämaqä hñque ändowatkqe. Iqueqä yoqe, Jonä iquvi. ⁷ Jonä iqu inqani, We-huñqä Iquenyqä qokä-apäkiu awä tquanqi, qu iqueä kukñui qätä äwiyäpu, We-huñqä Iquenyqä quuvqä heqäpñqeñqä äpkqe. ⁸ Jonä iqu We-huñqä Iqu maetqe, iqu We-huñqä Iquenyqä awä tuätñqä iquvi. ⁹ I tätqätanqani, We-huñqä naqä-qakuä

qokä-apäkä eeqänänjä we wumäkquätņqä Iqu, qua täuņqä pätņqä imiņqe.

¹⁰ Kukņuä Iqu qua täu äpmeņqe, qua tqu Goti Hanjuwä Iqu Kukņuä Iquesanä qäyä imäkkqänqä, qua täu äpmapiyä iqua Kukņuä Iquenyqe, yoqä mäwqueqä ikuwi. ¹¹ Iqu Iqueqä quae qäyä timäuqanģi, quvämaqä iqua, Iqueni mitmeqä danä ikuwi. ¹² Inäqe, Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, itmakuwä iquauņi, Kukņuä Iqu qu Goti Hanjuwä Iqueqä ymeqä timäupņqä imäkkqe. ¹³ Qu Goti Hanjuwä Iqueqä ymeqä ätimäquwi, qu hiņģi ämaqä qua täutaņä hņqu hemeqanģi ätimäquwä maetqe, Kaniqu Goti Hanjuwä Iqu imäkcqanģi ätimäquwi.

¹⁴ Kukņuä Iqu, täkä ämaqä ne eņqä-parjä-qu imänätä, neyaqä awä iqi äpmamiņqe. Iqu ämaqeņqä kuapä äwinyätä äņguä Iwimäkqä-qu eä, itanģa naqä-qakuänäņiņqä Motqueqä Iquwi. Itanģa Ymeqä Kiuänänjä Iqu, Iqueqä Kaniquesa yänänäņqä ämeqäqä di, ne hiņuä äqunäņqe.

¹⁵ Inä etanģi, Jonä iqu Iquenyqe awä-tqä-quwi. Maņä yänänäņqä tii ätukqe. “Ämaqä nyaqä tuwiu qä-naki pätņqä Iqu, Iqueä yoqe, nyaqeunģi ämäwqätäuņqiyä’ etätņqä Iqu, Iqu tä Qäquwi. I ätätņqe, quati tiinģ etanģiyi. Nyi nipai manyinyquänģanģi, Iqu äpmamiņqe” ätukqe. ¹⁶ Iqu ämaqeunqä kuapä äwinyätä äņguä Iwimäkqä-qu eä, neņi nätmätqä äņguänäņi, tätä änätapätqäuä. ¹⁷ Kukņuä-suqeņqä näqņqe, ne Mosisi iquesa ämequä äyuwä. Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqeņqä äwinyätä äņguä iwimäkqeņqätä, Iqueqä suqä naqä-qakuinģätä näqņqe, Jisasi Kraisi ne ämineyätņqä Goti Hanjuwä Iqu atäuņuä ikqä Iquesa ämeque. ¹⁸ Ämaqä-pqä hui Goti Hanjuwä Iqueni hiņuä ae äqunätqänuwä hmanģi. Inģi Iqu Goti eä, Ymeqä Hņqunänjä, Kaniqutä anä äpmanyä Iqu, neņi Goti Hanjuwä Iquenyqä ämänätqueqi.

*Jonä asnjä-qäyqä iquenyqä**

¹⁹ Israitqä Jerusälemä iu hiqäva äqämiñuwä iquauqä naqä iqua, ämaqä Goti Hanjuwä Iquenyqä hiqäva-qäyqä hñquatä itanga, Iqueqä anju wäunüä imäkqä hñquatä, Jonä iqueni, “Si tqukikä?” ätuäpu, ique yatñqä wipñqä, Jerusälemäta dowatqanğuwänğa, Jonä iqu awä tii ätukqe.

²⁰ Iqu qätenä mäwiyqä itä, äti tii ätukqe. “Nyi Kraisi ne ämineyätñqä Goti Hanjuwä Iqu atäunüä ikqä iqunä maetqenä” ätukqe.

²¹ “Inji si tqukikä? Si Laisa iquki maeqä enä?” ätuäpu yatñqä äwikuwi.

I tquanguwänğa, Jonä iqu, “Nyi Laisa iqunä maetqenä” ätukqe.

“Inji Mosisi iqu hiñuä-tqä hñquenyqä ätkqe.† Si qäquki maeqä enä?” ätuäpu yatñqä vqanğuwänğa, iqu “Oeyä” ätukqe.

²² Iqu “Oeyä” i tquanğani, “Ämaqä ne ändowatquwä iquau anğumä äwätanä tuatunğuenqe, si tqukiyi? Inji si tqä-täunqe, äänä tñqäwä?” ätukuwi.

²³ I tquanguwänğa, Jonä iqu kukñuä hiñuä-tqä Asayä iqu ätkqeunji, ämetä ätukqe.

“Nyi ämaqä anjä avqñqä imda mañä ätätmä, ‘Naqä Iqueqä hänaqe jänänä imäkpiyä’ tqä iquñqä.”‡

²⁴⁻²⁵ I tquanguwänğani, ämaqä i ändowatkuwä Parisi iqua, iqueni yatñqä ämipu tii ätukuwi. “Si Kraisi Iquki maeqä eänñä, Laisa iquki maeqä eänñä, itanga hiñuä-tqä iquki maeqä eänji, inji si ämaqä asñi, sunqä qäyätqänjinyä?” ätukuwi.

²⁶ I tquanguwänğa Jonä iqu, “Nyi asñi, eqetä äqäyätqänänä. Injäqe, heyaqä awä iqinji, hñqu ätqäuä. Iquenyqe, he änyä maqñqä eänäuä. ²⁷ Iqu nyaqä tuwii

* **1:18** Matiu 3:1-12; Makä 1:1-8; Lukä 3:1-18 † **1:21** Kukñuä-suqä 18:15,

18 ‡ **1:23** Asayä 40:3

qänaki pätnqä Iquvi. Itanğa Iqueä yukä muasmänqä quvätmnqce, nyi ängüänänjunä maeqä inänä” ätukqe.

²⁸ Kuknuä iini, eqä Jotänä yätäqä nängisa anä-himqä Betani iu ätnquwi. Iqini, Jonä iqu ämaqä asnjä äqäminqce.

Goti Iqueqä Sipsipqä Meqä Iquenyqä

²⁹ Kuknuä i ätnquwä awingani, Jonä iqu, Jisasi Iqu iquenyqä pqaŋgi äqunäqce, “Goti Hanjuwä Iqueqä Sipsipqä Meqä, ämaqä qua täutanjä iquauqä suqä quvqä huätä mamäuqä Iqu, Täsqukänä” ätukqe. ³⁰ “Ämaqä nyaqä tuwiu qänaki pätnqä Iqu, Iqueä yoqce nyaqeuŋi ämäwqätäunä’ ätätmä, itanğa ‘Nyi nipai manyinyquän-gani, Iqu ganä äpmaminqceqä’ ätätñqä Iqu, nyi Ämaqä Tquenyqä ätätñqceqä” ätukqe. ³¹ “Ämaqä Tquenyqce nyi maŋqä ekqä-qe, Israitqä iqua Iquenyqä näŋqä hipñqenqä äpätmä, eqetä asñi i äqäyätqänänä” ätukqe.

³² Jonä iqu iqueqä hiñuitä hiñuä äqunqceqä, “Qäukuä yätutani, Dñä Ängüä Iqu yññä-heeqä eñqä-pa äpäqce, Iqutä pmeqaŋgi§ äqunänqceqä” ätukqe. ³³ “Ämaqä Tquenyqce nyi änyä maŋqä ekqä-qe, nyi asñi eqetä qämqa änändowatkqä Iqu tii ändkqe. ‘Si tqä hiñuitä Dñä Ängüä Iqu äpätä, ämaqä hñqutä pmeqaŋgi äqunäñi, Ämaqä ii Qäqu, ämaqeu Dñä Ängüä Iqutänä asnjä qiyäninqce, Qäqueyqä,’ ändkqceqä” ätukqe. ³⁴ “Nyi ñqä hiñuitä hiñuä äqunänqä etanği, nyi he i etqä, ‘Tqu Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä Qäquvqä’ ” ätukqe.

Ämaqä hñqua, Jisasi Ique qänaki äwivändkuwiñqä

³⁵⁻³⁶ Ängumä awiŋga-mändani, Jonä iqu iqueqä wäññuänqä ämotquaminqä hñquaqutä ätqäupu, Jonä iqu, Jisasi Iqu sä mäwqätäuqaŋgi äqunäqce, “Goti Hanjuwä Iqueqä Sipsipqä Meqä Iqu, Näñqiyqukuänä” ätukqe.

§ 1:32 Matiu 3:16; Makä 1:10; Lukä 3:22

³⁷ Itanji wäuruänqä ämotquamiñqä iquaqu i tqanji äwiyi, iquaqu Jisasi Ique qänaki äwivändkiyi.

³⁸ Inganji Jisasi Iqu qänaki hiñuä ämamäukqe, iquaqu Ique qänaki äyä wivändätanġinyä äqunäqe, “Qe suñqä qenġanġikä?” ätukqe.

I tquanġa iquaqu, “Lapai iquki, si äñgi äpmanä ik-itqäninyä?” ätukiyi. Kukñuä ‘Lapaiqä’ ätnänqä tq, ‘Näqñqä-vqä iqukiyā’ ätnä.

³⁹ I tquanġiyänġa, Iqu iquaquni, “Qe Nyi äpmeñqeñi, hiñuä quniyänqänä äwanä” ätukqe.

I tqanġi äwiyi, 4 klokä iñi, iquaqu Iqutä äupiysi, Iqu äpmamiñqeñi hiñuä äqunäsinyä, hiunji iqueni Iqutä äpmakiyi.

⁴⁰ Jonä iqu i tqanġi äwinyä Jisasi Ique qänaki äwivändkiyā iquaqu, hñqu Endru iquvi, Saimonä Pitä iqueqä kätä-känġuequ. ⁴¹ Endru iqu Jisasi Iqueni äväma, Saimonä iquenyqä ganä äwäqe, “Ne Mäsayä iqueni hiñuä äqunänunä” ätukqe. Kukñuä Mäsayä ätnänqä iqu, ‘Kraisine ämineyätñqä Goti Hanjuwä Iqu atäunjuä ikqä iqueqä’ ätnä. ⁴² I ätuäqe, Endru iqu iqueni Jisasi Iquenyqä ätuma äukqe.

Äwimeqanġiyänġa, Jisasi Iqu Saimonä ique äqunäqe, “Si Saimonä iqukiyqä. Tqä tniqueqä yoqe, ‘Jonäuä’ ätmiñuwi. Tqä yoqe, ‘Sipasiuä’ qondñqeñä” ätukqe. Yoqä iñi, Pitä-qe, asä qeyi. Yoqä iquaquvqä quati, hikä äknänä ätnä.

Jisasi Iqu, hñquaquni tääqä ätuätumakqenqä

⁴³ Awinġanji, Jisasi Iqu Galilinqä wätñqä itä, Iqu Pilipä iquenyqä qävqä äwäqe, iqueni, “Nyi qänaki nyivändiyä” ätukqe. ⁴⁴ Pilipä iqu anjä-himqä Betsaitä pmeqä-quvi. Inji Endrutä, Pitätä, anjä asitanjä iquaquvi.

⁴⁵ Itanğa Pilipä iqu, Nataniyoli iquenqä qävqä äwäqe, tii ätukqe. “Mosisi iqu, bukä kuknuä-suqenqä ätnä qänä-tanğqä iu, ämaqä hñquenyqä äqäkqe. Itanğa hiñuä-tqä-pqä iqua, asä iquenyqä tuwanuä äqiyekuwi. Ämaqä iquenji ae ämäqumuequnä. Iqu Jisasi, Josepä iqueqä hikñä, anjä Nasäretqä-tañä-queqä” ätukqe.

⁴⁶ I tquanğa Nataniyoli iqu, “Änäändiyä? Anjä Nasäretqätanji, nätmatqä äñguä hui timäunqutiyä?” ätukqe.

I tquanğa, Pilipä iqu, “Si äpätnä hiñuä qunyä” ätukqe.

⁴⁷ Jisasi Iqu, Nataniyoli iqu Ique wimetñqä iqanği äqunäqe, Iqu iquenyqe, “Israitqä naqä-qakui täsqukanä. Iqu suqä quanğä di, mimäkqueqä” ätukqe.

⁴⁸ I tquanğa, Nataniyoli iqu, “Inji Si nyinyqe, näqñqä äänä ämanä tnyä?” ätuätä, Jisasi Iquenji yatñqä äwikqe.

Yatñqä e vqanğanji, Jisasi Iqu iquenji, tii ätukqe. “Pilipä iqu si änyä äkimetñqä iqanğanji, Nyi si zä-eaqä iqueä quatä iqi pmetanğnä äkqänänñeqä.”

⁴⁹ I tquanğanji, Nataniyoli iqu, “Näqñqä-vqä Iquki, Si Goti Hanjuwä Iqueqä Ymequki eänä, itanğa Israitqä iquneqä Ämäneyqä Naqä Iqukiyqä” ätukqe.

⁵⁰ I tquanğa, Jisasi Iqu, “Nyi sinji, ‘Zä-eaqä iqueä quatä iqi pmetanğnä äkqänänñeqä’ ktqanğqenqä, si quuvqä i eqinyä. Nyi iinjä äktqe, ii wänqe. Nätmatqä naqänänjä hñquauñi, si qänaki hiñuä qundñqinyä” ätukqe. ⁵¹ Jisasi Iqu i ätuäqe, tii-pqä inä ätukqe. “Nyi he naqä-qakuä etqä. Qäukuä qñqanjä äütänätä, Goti Hanjuwä Iqueqä enätqä iqua, Ämaquqä Ymeqä Ekqä Iqueä haqeqisa äyäpu, äpäpu itqätanğpi, qumbñqäuä” ätukqe.

2

Jisasi Iqu, wainqä-eqä imäkkqenqä

¹ Awingatanjä huiziunji, anjä-himqä Kana, qua Galili iunji, qokä-apäkä hiyaqu ämanyiyŋqä iqanginyä, Jisasi Iqueqä kănae iu äpmamiŋqe. ² Itanğa Jisasi Iqutä, Iqueqä wăunjuänqä ämotquamiŋqä iquatä, i manğanginyä iunqä kukŋuä tquanğä, iqua-pqe iu anä äpmamiŋuwi. ³ Wainqä-eqe qäpu hiqanğa, Jisasi Iqueqä kănae, “Qu wainqä-eqe qäpu anğäuä” ätukqe.

⁴ I tquanğanji, Jisasi Iqu, “Naye, si iinji sunqä dnyä? Ŋqä ii imäkqenqe, änyänjqä” ätukqe.

⁵ Inğanji Iqueqä kănae wăunjuä imäkqä iquauŋi, “He Iqu hetqanğutqeunä imäkpiyä” ätukqe.

⁶ Israitqä Jerusălemä iu hiqăva äqămiŋuwă iquauqä suqä hŋqu tiinji. Goti Iqueqä hiŋuä iqi anğua hipŋqä diŋqe, qu asŋä äqănăpu akiyă änyimiŋuwi. Eqetänji, iinğä imäkmbŋqe, hikiu iquqonămăupu, eqä-hăkă imăkkuwă 6 iqi ätqăumiŋuwi. Eqä-hăkă iinğä hŋqu iomăupqe, ämaqä hŋqu kiqä-kiuänă mămeqe, 100 lită-quayi.

⁷ Kănae i tquanğa, Jisasi Iqu wăunjuä imäkqä iquauŋi, “He hăkă tquau eqä equatimepiyä” ätukqe. I tquanğa, iqua hăkă iquauŋi, manğua equatimăukuwi. ⁸ Iqua eqä i iomeqanğuwănğa, Jisasi Iqu, “He tănğanji eqä hui iopu, ämaqä ymisanğä miqä ique äma wipiyä” ätukqe. I tquanğa, iqua Iqu tquanğqä-pa ikuwi.

⁹ Inğanji aanğä eqe, wainqä heqanği, ämaqä ymisanğä miqä iqu yamwiqä ikqe. Wăunjuä iqä eqä iopiyä iqua, qu wainqä-eqä hiqanğqenqä năqŋqä etanğuwă-qe, ymisanğä miqä iqu maŋŋqä eä, iqu ämaqä apäkă meqanğqä ique kukŋuä ätuätumeqe, tii ätukqe. ¹⁰ “Ämaqe tii iqe. Wainqä-eqä anğuanänŋi, gană maepnă. Itanğa qu eqä kuapănă änăpu, hiqiiyqä heqanğuwănğa, wainqä-eqä huizi di inğa mapŋqănănyä. Iinğä qăyă etanği, si wainqä-eqä anğuanänğä ză enji, tănğa äyă ämaenyä” ätukqe.

¹¹ Nätmatqä ämaqä hui mimäqkä imiñuwi, Jisasi Iqu anjä-himqä Kana, qua Galili iuñi, i qe imäkätä, Iqueqä yänänäqñqe ämotquetä ipäqäkqe. I äqumbiyi, Iqueqä wäunuänqä ämotquamiñqä iqua, Iquenyqä quuvqä eqäkuwi.

¹² Jisasi Iqu i imäkäqetani, Iqutä, kánaisä, känguäkatä itanga Iqueqä wäunuänqä ämotquamiñqä iquatäñi, qu anjä Kapänamänqä äwäkuwi. Itanga qu iqini, hiunji hatñä hmbu äpmakuwi.

*Jisasi Iqu, hiqäva-imäkqä ani jänä imäkkqenqä**

¹³ Israitqä Jerusälemä iu hiqäva äqämiñuwä iquauqä hiunji naqänänjä, Pasopa ätätqänjuwä iqu qäqi etangi, Jisasi Iqu Jerusälemänqä ekqe. ¹⁴ Äyäqe, iqini Iqu Goti Hanjuwä Iqueqä hiqäva-imäkqä anjä ququawä iqini, ämaqe qu bulumäka-sua, sipsipqä-sua, itanga yññä-heeqä-sua mbqänqä imäkäpu, ga hñqua quamä äpmapu mbqä yanjä nyätqätangä äqungqe. ¹⁵ Injä äqunäqe, Iqu guä hui ämeqe, äqäyakoquvatä jävqä imäkäqe, hiqäva-imäkqä anjä iutani eeqänänjä huätä äpäsäwqatkqe. Bulumäka-pqä, sipsipqä-pqä qäsänji. Itanga ämaqä mbqä huitani tñänqä imäkäpu vätqätanguwä iquauä mbqe bi ämäquvatämäutä, mbqä hevqe yiwanjä ämamäukqe. ¹⁶ I itä, ämaqä yññä-heeqä mbqänqä imäkätqätanguwä iquauñi, “Täqini huätä äma äupiyä. Ñqä Apiqueä ani, he mbqä meqä anjä mimäkqä pambiyä” ätukqe.

¹⁷ Jisasi Iqu i imäkqanğa, Iqueqä wäunuänqä ämotquamiñqä iqua, Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iuñi, “Goti Hanjuwä Iquki, saqä aninqä kuapänä änyinätäqe, nyaqä yäpä tämñi änä manyimänqä iqiyä”† tnätangqenqä kñuä äwikqe.

* 2:12 Matiu 21:12-13; Makä 11:15-17; Lukä 19:45-46 † 2:17 Apqä Bukä 69:9

¹⁸ Jisasi Iqu i imäkqanḡqenḡä, Israitqä Jerusälemä iu hiqäva äqämiḡuwä iquauqä naqä iqua, Iquenḡi, “Si nät-matqä ämaqä mimäkqä di äki imäkḡḡäwä? Si nät-matqä imäkḡä tä, yoqä naqe äkita ämanä imäkinyä, ne mänätquayä” ätukuwi.

¹⁹ I tquanḡuwänḡa, Jisasi Iqu ätukqe. “Hiqäva-imäkqä anḡa tque huätä äpnemäpqe, anḡumḡi Nyi hiunḡi hḡquaqu-hḡquenyä mätmqänä.”

²⁰ I tquanḡa, Israitqä iqua tii ätukuwi. “Hiqäva-imäkqä anḡa tque määtätqätanḡä quväukuä 46 ämäwqätäukqä enḡe, Si ‘Nyi anḡumḡi hiunḡi hḡquaqu-hḡquenyä mätmqänä-qe,’ änäänḡä tnyä?” ätukuwi. ²¹ Jisasi Iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä anḡa iquenyqä ätukqe, Iqu Iqueqä huiwiḡqä ätkqe. ²² Iqueqä wäunḡuänḡä ämotquamiḡqä iqua, kukḡuä i ätukqä iquenyqe, hui äwinymiḡqä-qe, Jisasi Iqu qua buta hänḡa vauqanḡa, qu kḡuä inḡa äwikqe. Inḡanḡi iqua Goti Hanjuwä Iqueqä bukiu tnätanḡqenḡätä, Jisasi Iqu ätkqenḡätänḡi, quuvqä eqiyäpu naqä-qakuä imäkkuwi.

Jisasi Iqu, ämaeqä suqenḡä näqḡqä ekqenḡä

²³ Israitqä iqua hiunḡi naqä Pasopanḡa, ämaqä kuapänänḡi, Jisasi Iqu Jerusälemä iqi äpme, hiḡḡqä ämaqä hui mimäkqe imäkätqätanḡi äqumbiyi, Iquenyqä quuvqä eqäkuwi. ²⁴ I iqanḡuwä-qe, Jisasi Iqu ämaqä eeqänänḡanḡä näqḡqä anḡuänänḡä eäqä-qae, Iqu quḡqä quuvqä maeqiyqä ikqe. ²⁵ Jisasi Iquenḡi, ämaqä hḡqu-pqe ämaqä hḡquenḡe, ‘linḡqä-iinḡe’ mätkuä yänä. Iqu ämaqeüqä suqä eeqänänḡinḡe näqḡqä hiänä.

3

Jisasi Iqu, Nekitimäsi iqtü, kukḡuä äḡḡiyinḡä

¹ Parisi iquautanḡa hḡqu, iqueqä yoqe Nekitimäsi iquvi. Iqu Israitqä Jerusälemä iu hiqäva äqämiḡuwä iquauqä

naqä ämiqä iquautanä hñquvi. ² Iqu Jisasi Iquenyqä heatqänğa äpäqe, “Näqñqä-vqä Iquki, ne näqñqe, si näqñqä motqueqä Goti Hanjuwä Iqu äkndowatqä Iqukiyqä” ätuätä, tii ätukqe. “Ämaqä hñqu nätmatqä ämaqä hui mimäqänäni Si imäkätqänğä-panğä iñi, mimäkqä danä yänä. Goti Hanjuwä Iqu iqtü anä sätäti, i imäkänqiyä” ätukqe.

³ I tquanğa, Jisasi Iqu ämävauqe, “Nyi naqä-qakuänänğä ktmqeçä. Ämaqä hñqu, anğumä* ymeqä dänğä hayuqä ii enğä-panğä mimänğä itqe, iqu Goti Hanjuwä Iqunä miqä duñi, hiñuä mäqurñquä danä iquänqiyä” ätukqe.

⁴ Itanği Nekitimäsi iqu yatñqä tii äwikqe. “Iqu ae ämaqä naqä qoyanğä enqe, ymeqä dänğä hayuqä ii enğä-panği, äänä itä imänätñqäwä? Iqu känäi iqueni anğumä nyuetñqä diñqe, känäwä äwqä imñi anğumä mamñqä yänqiyä” ätukqe.

⁵ Ga Jisasi Iqu ämävauqe, “Nyi naqä-qakuänänğä ktmqeçä” ätukqe. “Ämaqä hñqu eqetä, itanğa Dñğä Äñğüä Iquesatä, ymeqä dänğä hayuqä enğä-panğä mimänğä itqe, iqu Goti Hanjuwä Iqunä miqä duñi mäpeyqä danä iquänqiyä. ⁶ Ämaqä huiwiqu änyuetqe, iqu huiwä-quvi. Iñäqe Dñğä Äñğüä Iqu änyuetqe, iqu quuvqä-quvi. ⁷ Si Nyaqä kukñui, ‘He anğumä ymeqä dänğä imämbñqeçä’ tqanğqenğä, yäurñuä miqä isñqeçä. ⁸ Yuñuä kiqä äwinyä-tanğqä du äqunätä, huuwqä tqanğqenä äwiyätñanğani, äñğisa äpätä, äñği äwqutiyä-qe, si maqñqä esnä. Iñi ämaqä Dñğä Äñğüä Iqu änyueqäqe, qu eeqä asänänğä iñiqä” ätukqe.

⁹ Ii tquanğa, Nekitimäsi iqu, “Si e ätñi, änäänğä tnyä?” ätuätä yatñqä äwikqe.

* **3:3** Kukñuä Jonä iqu täqi äqäkqe, kiqä quati hñququvi. Hñqu ‘anğumä’, huiwiqu ‘haqä yätuta’. Hiqñqä 3:7 iunğä-pqeyi.

¹⁰ Yatŋqä i vqanŋa Jisasi Iqu ämävauqe, “Si Israitqä iquauqä näqŋqä motquequki enji, nätmätqä täŋqe näqŋqä mämeqe, äänä itnä inyä?” ätukqe. ¹¹ “Nyi naqä-qakuänänjä ktmqe. Ne näqŋqä eanä hinguä äqunätunquä duŋqä etätqänju. Injäqe he neyaqä kukŋuä duŋji, naqä-qakuä mimäkqä iqäüä. ¹² Nyi nätmätqä qua täuŋiŋqä tqanŋqe, he quuvqä maeqiyqä iquwi, ga Nyi nätmätqä qäukuä yätunŋiŋqä hetqanŋundqe, he quuvqe äänä ipu heqäpŋqäwä? ¹³ Ämaqä hŋqu qäukuä yätunqä mäyqä iŋqe. Ämaqeüqä Ymeqä Ekqä Iqunä, qäukuä yätu äpme äpqeä. ¹⁴⁻¹⁵ Inji ämaqä quuvqä eqämipqä eeqänänjä iqua, hänjä hea ique-ique pmeqe mapnuwä diŋqe, ii tiinji. Anjä avqŋqä imä, Mosisi iqu qämakä imäkätä, zä imasätä, äma äpekä-pa,[†] Ämaqeüqä Ymeqä Ekqä Iquenji, qu i äma pepŋqäüä” ätukqe.

¹⁶ “Goti Hanjuwä Iqu ämaqä qua täuŋiŋqä huäqä kinjä wunŋangi, Iqu Iqueqä Ymeqä Kiuänänjä Ique äwikqe. Ga inji, ämaqä tqu-tqu Iquenyqä quuvqä eqämipqe, qu eeqänä qui mimäkŋqä danä, hänjä hea ique-ique pmeqe mapnuwi. ¹⁷ Goti Hanjuwä Iqu Iqueqä Ymeqä Iquenji, ämaqä qua täuŋä iuqä suqä quvqe iwäsäutŋqä ändowatkqä mäetqe, Iqu iquaunji hänjä iqumuätätŋqä ändowatkqe. ¹⁸ Itanŋa ämaqä tqu-tqu Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä Iquenyqä quuvqä eqämipqe, iquaunji suqä quvqenqä miwäsäuqä yäniqe. Itanŋa ämaqä tqu-tqu Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä Kiuänänjä Iqueqä yoqenqä quuvqä maeqiyqä imitpqe, iquaunji iuta suqä quvqenqä ae iwäsäuä. ¹⁹ We-huŋqä Iqu qua täuŋqä qäyä äpqaŋgqä-qe, ämaqe, suqä quvqä imäkäpiyŋqä We-huŋqä Iquenji tuwä äwiyäpu, hiawiqä imqä äwinyä. Suqä injiuta iwäsäunä. ²⁰ Ämaqä suqä quvqä imäkätqänjuwä iqua, suqä quvqe ätnänjäqi äti witŋqä etanŋqenqä, qu eeqänänji, We-huŋqä Iquenyqä mäwiŋŋanŋuti, Iquenyqä mapqä ipnä. ²¹ Injäqe,

[†] 3:14-15 A Täuqä 21:9

Goti Hanjuwä Iqueä suqä naqä-qakuä iu qänaki itqänjuwä iqua, quwqä wäunui Goti Hanjuwä Iquesa imäkqang-pqe, ätnänäqi äti timäutnqänä, We-hunqä Iquenyqe äp-nqäüä” ätukqe.

Jonä iqu, Jisasi Iquenyqä ätkqenqä

²² Ii iqe, Jisasi Iqu Iqueqä wäunüanqä ämotquaminqä iquatä qua Jutiya iunqä äupiyyi, iqinjı qu ämaqä asnjä äqiyäpu äpmaminuwi. ²³⁻²⁴ Inganji Jonä iqu guä änyä pmetnqännga, iqu-pqe anjä-himqä Aionä, Salimä-tänjä qäqiqi, ämaqä asnjä äqäminqe. Iqinjı eqä kuapä pätqätangi, ämaqä kuapänä iquenyqä äpäpu asnjä ämaminuwi.

²⁵ Hiunji hnqenji, Jonä iqueqä ämotquaminqä hnqutatä, Israitqä huizi hnqutä, suqä eqetä akiyä änyminuwä iquenyqä kuknuä nänjı-täqi ämamäuminuwi. ²⁶ Iinjä ipiyyi, qu Jonä iquenyqä äpäpu, “Näqngqä nätapqä iquki, eqä Jotänä ique yätäqä nängisa, Ämaqä sitä anä äpmanyä, itanga Iquenyqä ‘Iinjä-iinjäqueqä’ ätminjä Iqu, tänganji ämaqä asnjä qäyqangi, ämaqä kuapänä Iquenyqä äwqäüä” ätukuwi.

²⁷ I tquanquwännga Jonä iqu, “Ämaqä hnqu nätmätqä hui hinqi mämeqä danä yänä. Goti Hanjuwä Iqu ique vqangutqenä ämenä. ²⁸ ‘Nyi Kraisi, ämaqä mitnqä Goti Hanjuwä Iqu Ique atäunuä ikqä iqunä maetqenä. Nyi Iquenyqä hinqiqä änändowatqä iqunjqä’ tqangqe, hiqä-hiuä qätä äyä änyikuwiqä. ²⁹ Ämaqä hnqu apäkä tuwaknjä änyuätqe, apäkä ii iqueqä apäkiyyi. Injqe ämaqä apäkä metnqä iqueqä näueqä iqu, iqi ätqäutä apäkä meqangqä iqueqä quväki qätä äwiyäqännganji, iqu yeeqänänjä yänä. Ga nyaqä yeeqä iqe, aanjä naqänänjä asä iinjıqä. ³⁰ Nyi yoqä maeqä quvqä hiqanga, Iqu ämanqutäutä, yoqä-tänjä hiänqiyä” ätukqe.

³¹ “Ämaqä haqä yätuta äpqäqä Iqu, ämaqä huiziquanji ämawqätäunä. Itanga ämaqä qua täutanjä iqu, iqu

täutaŋä-qu eä, kukŋui nätmatqä qua täutaŋiŋqä tänä. Inäqce qäukuä yätuta äpqä Iqu, eeqänäŋi ämäwqätäunä. ³² Iqu hiŋuä äqunätä, qätä äwiyätŋqä iu qäyä ätqanŋi, qu Iqueä kukŋui naqä-qakuä mimäkqä danä itqänäüä. ³³ Inäqce ämaqä Iqueqä kukŋuä qätä äwiyätä ämeqä iqu, iqu ämaqä huiziquaŋi, Goti Hanjuwä Iqueä kukŋui naqä-qakuänänjä etanŋi ämotquenä. ³⁴ Goti Hanjuwä Iqu, Ämaqä Iqu ändowatqäqä Iquenŋi, Iqueqä Dŋä Äŋguä Ique aŋjä kuapänänjä vqanŋqetanŋi, Iqu Goti Hanjuwä Iqueä kukŋui awä tänä. ³⁵ Kaniqu, Iqueqä Ymeqä Iquenyqä kuapänä wiŋganŋi, ga Iqu nätmatqä eeqänäŋi Iqueä hipa iqi ekqe. ³⁶ Ämaqä tqu-tqu Ymeqä Iquenyqä quuvqä eqiyqäqce, hänjä hea ique-ique pmeqe äme. Inäqce ämaqä tqu-tqu Ymeqä Iquenyqä quuvqä maeqiyqä iqäqce, hänjä-pmeqe mämeqä, Goti Hanjuwä Iqueqä äwqä äkasuwi, iqtä hea ique-ique witänqiyä” ätukqe.‡

4

Jisasi Iqu, Jutiyaŋi äväma äukqenqä

¹⁻³ Parisi iqua Jisasi Iquenyqce, “Iqu Jonä iquenŋi ämäwqätäutä, iqueqä wäuŋuänŋqä ämotquamiŋqä iqua kuapänänjä eäpu, asŋi iqueqä hipa iuta ämetqänjä” tqanŋä äwikuwi. Iquenyqä iinä ätmiŋuwä-qe, ämaqe asŋi, Iqu maqiyqä, Iqueqä wäuŋuänŋqä ämotquamiŋqä iqua äqämiŋuwi. I tqanŋä qätä äwiyäqetanŋi, Iqu qua Jutiyaŋi äväma, anŋumä qua Galili iuŋqä äukqe.

⁴ I äwätäqänŋanŋi hänaqe, qua Sämalija, anjä-tänjä iu wätŋqä indqänätä, äukqe. ⁵ Iu äwätäqänŋanŋi, Sämalija pmeqä iquauä anjä-himqä hŋqu, yoqe ‘Sikauä’ ätmiŋuwä

‡ **3:36** Ämaqä näqqqä-tänjä hui, kjuä tiinä indqänätqänjä Hiqqqä 31-36 iuŋi, Jonä asŋä-qäyqä iqueqä kukŋuä ma, Jonä tuwanuä äqäqäqä iqueqceqä.

ique ätimäukqe. Ii qua Jekopä iqu iqueqä hiknä Josepä ique äwikqä-tänä qäqiyi.

Jisasi Iqu, apäkä Sämaliyatanjä huisä, kuknuä ätkiyinqä

⁶⁻⁸ Mäptqe awänä pmetanğa, Jisasi Iqu hänaqe qarjä iminçenqä yänä-a tänänqä hapä äpmaminçqe. Jekopä iqu eqänqä qua hovqä iqiyätä, eqä esquä imäkänqä iqi hapä äpmaminçqe. Iqueqä wäunüänqä ämotquaminçqä iqua, buayä mbqänqä anjä-himqä dunqä äukuwi. Iqu i pmetanğanı, apäkä Sämaliyatanjä hui eqä euätñqä pqaŋga, Jisasi Iqu iinji, “Eqä hui nmqä dapiyä” ätukqe.

⁹ I tquanğa, ii ämävauqe, “Nyi Sämaliyatanjinyä etanğa, si Israitqä Jerusälemä iu hiqäva äqäyätqänjuwä iutanjä-quki eänji, si nyinji, ‘Eqä hui nmqä dapiyä’ ätätnä, yatñqä änäänqä nyinyä?” ätukqe. Kuknuä iinji, Israitqä Jerusälemä iu Goti Iqueqä yoqe haqeu ämamäuminjuwä iqua, Sämaliya iquatänji naqä-huinyä mäpmeqä iminjuwä etanği, i ätukqe.

¹⁰ Ii i tquanğanı, Jisasi Iqu iinji tii ätukqe. “Si nätmätqä Goti Hanjuwä Iqu qanyinä vçenqä maqnqä enjinyä. Itanğa Ämaqä, ‘Nyi eqä hui nmqä dapiyä’ äktätñqä Iquenyqä-pqe, maqnqä enjinyä. Si näqnqä eänä, Ique yatñqä vqanğtqe, Iqu eqä hänä-pmeqe ktapänqiyä” ätukqe.

¹¹ I tquanğa ii, “Naqä Iqukiyä, quae kinä mämä äptnä, eqe mämä ençqe, ga Si eqä-häkä-pqä mämeqä danä inji, eqä hänä-pmeqe äknğisa iutñqäwä?” ätukqe. ¹² I ätuätä tii ätukqe. “Neyaqä awiqu Jekopä iqu, eqä qua äptesqiyätä, ga eqä täu ängqe. Ga iqueqä ymeqä-pqä, hiveqä-yaqueqä-pqe, täu änminjuwi. Itanğa kaqä-kawukäne änätapkqä Jekopä iquenji, si ämäwqätäunyä?”

¹³ Inğanı Iqu, “Ämaqä, eqä esquä täu iopu ämbqe, anğumä eqänqä quväkä ye vquänqiyä. ¹⁴ Inäqe ämaqä, eqä Nyi vqanğundi änätqä iqu, anğumä eqänqä quväkä ye mäwqä iquänä. Itanğa eqä Nyi äwimqä iinji, ämaqä

iquesañi eqä esquä enqä-pa, hea ique-ique esuätä, itaŋga häñä hea ique-ique pmeqe vqänqeqä” ätukqe.

¹⁵ I tquañgani, ii Iqueni, “Naqä Iquki, eqä ätni, yqä dapiyä. Nyi eqänqä quväkä ye manyiyqanquti, nyi anqumä eqä täu iumqe, mapqä iqämqänänyä” ätukqe.

¹⁶ Inqani Iqu iini, “Tqä qokique kukñuä ätuätnä, asä täqinyqä ätuma ptnqänä uvä” ätukqe.

¹⁷ I tquañga, ii “Nyi qokä mäeqinjä” ätukqe.

Iwä Iqu, “Kukñuä ii, si naqä-qakuä ätnyä” ätukqe. ¹⁸ “Si ämaqä hipa hñginä eeqänänjä iu ämuannä, itaŋga ämaqä täŋga anä äpmeñiyä iqu, naqä-qakuä tqä qokiqu maeqä eänjä-qae, ini si naqä-qakuänänjä ätnyä” ätukqe.

¹⁹ I tquañgani apäkä ii, “Naqä Iquki, Si hiñuä-tquki äkqänänjänä. ²⁰ Ne Sämaliyatanjä iquneqä awäkiqua, Goti Hanjuwä Ique qonjä äwoktäupu, Iqueqä yoqe haqeqä mamäuqänqä aquvi, qoqonjä tquesa qänätqätanqä, he Israitqä huiziquenä, ‘Goti Hanjuwä Ique qonjä äwoktäupu, Iqueqä yoqe haqeqä mamäuqänqä aquvi, Jerusälemä iunä qänqñqä,’ ätätqänäuä” ätukqe.

²¹ Ga Iqu iini, “Apäkä iiki, si nyaqä kukñui naqä-qakuänänjä imäkiyä. Hiunji, ämaqä Apique qonjä äwoktäupu, Iquenyqä aquvi, qoqonjä tqesänä-pqä, itaŋga Jerusälemä dutänä-pqä maqñqänqä iqu ätimäunqiyä” ätukqe. ²² “He Sämaliyatanjä iquenä, Goti, Ique qonjä äwoktäutqänjuwä Iquenyqe, näqñqä maeqä ipu hiñgi itqänjuwiqä. Ne Israitqä iutanjä, Jerusälemä iu itunquä iquneni, Goti, ne qonjä äwoktäutanä, yoqe haqeu ämatnämutunquä Iquenyqe, näqñqä eanä itqunünä. Äpakoñqä witaŋgi häñä iqumuatqenqä hänaqe, Goti Hanjuwä Iqu Israitqä iqunesa imäuqäqeqä. ²³ Inqäqe hiunji hñqu timäutñqä itñqe, ae qe ätimäuqi. Inji ämaqä, Apique qonjä äwoktäupu Iqueqä yoqe haqeu naqä-qakuänänjä mamäupñqä iqua, qu Iqueqä Dñä Äñguä

Iqueä yänänäqñqä ditä, suqä naqä-qakuänänjitäni, iinjä ipnä. Ämaqe, iinjä iqänqe, Apiqu äwinyänä. ²⁴ Goti Hanjuwä Iqu huiwä maeqä, quuvqä-qu enqä-qae, ämaqä, Ique qonjä äwoktäupu, Iqueqä yoqe haqeu mamäupñqä iqua, qu Iqueqä Dñä Änguä Iqueä yänänäqñqetä, suqä naqä-qakuänänjitä, iinjä ipñqeqä” ätukqe.

²⁵ Inganj apäkä ii Iquenj, “Nyi näqñqä eäqä. Ämaqä Mäsaya Kraisi ne ämineyätñqä Goti Hanjuwä Iqu atäunüä ikqä Iqu äpäñqiyä. Iqu äpätäqänganj ‘Nätmatqä eeqänänjä iinjä-iinjäqä’ natänqiyä” ätukqe.

²⁶ I tquanğanj, Iqu iinj, “Kukñuä äktätñqä Tqunä, Nyi tä Qäqunä äktätqänänä” ätukqe.

Jisasi Iqu buayänqätä, wäunüänqätä, ätkqenqä

²⁷ I tuätqätänganj, Iqueqä wäunüänqä ämotquamiñqä iqua angumä ätimäupiyi, Iqu apäkä huisä quea tätqä-tänginyä äqumbiyi, iqua yäunüä ipu, ‘Änäändiyä’ tpu ipiyä-qe, hñqu-pqe, “Si sunqä kingangikä-qe?” mätquä danä ipu, ä “Si apäkä iinj sunqä tnyuä-qe?” ätuäpu, yatñqä miqä ikuwi. ²⁸ Inganj apäkä ii, iyyqä eqä-häki iqi emä, angumä anjä-himqä dunqä äwäqe, ämaqeunj tii ätukqe. ²⁹ “Ämaqä nätmatqä nyi imäkätñqenqä eeqänänjä ändqäqä Ique, hinüä qumbñqänä äwanä! Iqu Kraisi ämaqeu ämitñqä Goti Hanjuwä Iqu Ique atäunüä ikqä Iqu heqänänjiqä?” ätukqe. ³⁰ I tquanğanj, qu anjä dutanj äqiyätimäwa, Jisasi Iquenyqä äpäkuwi.

³¹ Apäkä ii, i äväma uwqänganj, Iqueqä wäunüänqä ämotquamiñqä iqua Jisasi Iquenj, “Näqñqä Motqueqä Iquki, buayä hui huinyä” qäyä ätuäpu, änäänä ätumijuwä.

³² I tquanğuwänga, Jisasi Iqu iquauñj, “Nyi buayä he änyä maqñqä etanguwä hui-tänjunqä” ätukqe.

³³ Ga iqua, “Iquenj, ämaqä hui buayä äma ävqäuä?” ätnäpu, iquauqä-quwä yatñqä inğuwä.

³⁴ Yatŋqä i ingäwqanġuwänġa, Jisasi Iqu “Ŋqä buayi, Nyi änändowatkqä Iqueqä äwiŋqä iunä qänaknä itmä, itanġa Iqueqä wäuŋuä ändapqäqe qäpu imäkqeqä” ätukqe. ³⁵ “He ymisaŋä yäüä iqanġuti mapŋqe, tii ätätqänġä. ‘Qanġui hŋquaqu-hŋquaqu änänġqä.’ He i ätätqänġuwä-qe, Nyi ‘He wäuŋuä iuŋi, hiŋuä yasämä qumbŋqä’ etqänä. Tänġanġi ymisaŋi ämapŋqe, ae yäüä iqäwänä. ³⁶ Ymisaŋi yäüä etanġi, qanyä ämetä ämapqä iqu, mbqä menä. Itanġa iqu ymisaŋä iinġi, hänġa hea ique-ique pmeqä duŋqä aquvä äqiyänä. Ga ymisaŋä vowä qutqä iqufä, ymisaŋä meqä iqufä, qäquaqu yeeqänä inyiyiqä. ³⁷ Iinġä etanġi ämaqeüqä kukŋuä tqu, naqä-qakuä timäunä. ‘Ymisaŋä vowä ämaqä hŋqu iqanġuti, itanġa ämeqe, ämaqä hŋquvqä’ tpnä. ³⁸ Nyi he wäuŋuä ipu tuwä-yawä tmimiqä mämeqä ikuwä iuŋqä ymisaŋä mapŋqä endowatkqeqä. Wäuŋui, ämaqä hŋqua dnġä-huqä ikuwä iu, he ymisaŋä qanyinä mapŋqeqä” ätukqe.

Ämaqä Sämaliyatanġa iquaunġä

³⁹ Ämaqä Sämaliyatanġa anġä-himqä Sika iu pmeqä kuapänänġi, apäkä ii Jisasi Iquenyqe, “Iqu nätmätqä nyi imäkätŋqenqä eeqänänġä ändqiyä” tqanġqeta, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqäkuwi. ⁴⁰ Iwä iqua Ique äwimapiyi, “Si nesä pmayä” tquanġä, Iqu qutänġi hiunġi hŋquaqu äp-makqe. ⁴¹⁻⁴² Iqu kukŋuä vqanġqetanġi, ämaqä kuapänänġä quuvqä inä eqiyäpu, apäkä iinġi tii ätukuwi. “Si änatŋä iunä maetqe, tänġanġi neqä-neuä qätä äwiyätanä, quuvqä eqiyqunä. Ne näqŋqe, Iqu ämaqä qua täutanġiu Hänġä Iqumuatqä Iquvqä” ätukuwi.

Jisasi Iqu, Galiliŋqä äukqenqä

⁴³ Jisasi Iqu iqinġi hiunġi hŋquaqu ae äpmeqe, Iqueqä qua Galiliunġä äukqe. ⁴⁴ Iqu Iqueqä-kiuä awä äti tii ätkqe. “Ämaqe, hiŋuä-tqä quwqä anġä-himqä iutanġä

iquenyqe, qu ‘änгуä-queqä’ matqä ipnqäüä.”⁴⁵ Injäqe hi-unji naqä Pasopanga ymisanjä imäkqanгуwänгanji, Galili pmeqe Jerusälemä iu äpmapu, Jisasi Iqu nätmatqä iqi imäkätqätanгqe hinuä äqunгуwi. Iutanji, Iqu Galili du timäuqanгanji, qu Iquenji yeeqä itmakuwi.

Jisasi Iqu, ämiqä hnqueqä ymeqe, ängüä iwimäkikqenqä

⁴⁶ Galili duñi, Jisasi Iqu anjä-himqä Kananji, aanjä eqe wainqä imäkkqä iunqä äukqe. Inгanji, ämiqä naqä iqueqä wäunüä miqä hnqueqä ymeqe, anjä-himqä Kapänamänji, tänjä-yaqä äwäminqe. ⁴⁷ Ämaqä iqu Jisasi Iquenyqe, ‘Jutiyatanji Galilinqä äpqiyä’ tqanгä äwiyäqe, iqu Iquenyqä äwäqe, yatnqä tii äwikqe. “Si Kapänamänqä äwätinä, nyaqä ymeqä tänjä-yaqä qäyu äpäkonätnqä äwinqä iquenji, ängüä iwimäkiyä.”

⁴⁸ I tqanгanji, Jisasi Iqu iquenji, “He Nyi nätmatqä ämaqä mimikqänänji mimäkqä iqanгmdqe, he quuvqä maeqiyqä danä ipnqäüä” ätukqe.

⁴⁹ Injäqe ämaqä naqä iqu, “Naqä Iquki, nyaqä ymeqe qäyu äpäkonätnqä etanги, iyää, Si nyitä anä wenqeql!” ätukqe.

⁵⁰ Inгanji, Jisasi Iqu iquenji, “Tqä ymeqä iqu ängüä hänjä äpmenqiyä. Anämqä mänä” ätukqe.

I tqanгa, ämaqä iqu Jisasi Iqueä kuknuä du quuvqä eqiyätä, iqueqä anämqä äukqe. ⁵¹ Iqu hänaqä tämä änä wätqätanгa, iqueqä wäunüä-wiyqä hnqua ämimbiyi, “Tqä ymeqä iqu ae ängüä hänjä eqiyä” ätukuwi.

⁵² Injä tqanгуwänгanji, iqu iqueqä ymeqä iquenyqe, “Ängüä äkngä eqäwä?” ätuätä, yatnqä äwikqe.

Iqua kimanji, “Tqä ymeqä iqu yaqä dnji qäpuñi, huäqi awiyqeu wanä kloknга eqeqlä” ätukuwi.

⁵³ I äwiyäqetanji, kaniqu, “Jisasi Iqu ‘Tqä ymeqä iqu ängüä hänjä äpmenqiyä-qe,’ mäptqe i pmetanга äyä

ändqäqätanä” kɲuä ämakqe. Iiŋqe, ämaqä iquä iqueqä anjä iu anä äpmamiŋuwä eeqänänji, qu Iquenyqä quuvqä eqäkuwi.

⁵⁴ Jutiyata Galilinqä äpkqänğanji, Jisasi Iqu nätmatqä Iqueqä yänänäŋqä ämotquetŋqä hŋqu ae imäkkqeu, tä huiziqu imäkkqe.

5

Jisasi Iqu, Betesa iu ämaqä äŋguä iwimäkkqenqä

¹ I imäkätä äpmamiŋqetanji, Israitqä Jerusälemä iu hiqäva äqämiŋuwä iqua, Goti Iquenyqä ymisaŋä naqä bŋqä aquvä qŋgəŋgä, Jisasi Iqu Jerusäleməŋqä ekqe.

² Jerusälemänji, täkŋä hänaqä ‘sipsipqeuqeqä’ ätmiŋuwä-tänjä qäqiqiŋji, eqä-huänjä anjä mätävatiŋjä hipa hŋgisani eeqänänjä-tänjä hŋqu itäumäkekuwä iqi ätumiŋqe. Israitqä iquauä kukŋuiŋji, kiqä yoqe ‘Betesauä’ ätmiŋuwi.

³⁻⁴ Iqiŋji ämaqä täŋjä-yaqä huitaŋjä-huitaŋjä iqä iqua, kuapanä äwämiŋuwi. Täŋjä-yaqä hiŋuä maqŋqä iquau, ä yänjä quvqä iquau, ä ŋŋuä ämenjä miqä iqua, äwämiŋuwi.*

⁵ Jisasi Iqu timäuqəŋğanji, ämaqä täŋjä-yaqä quväukuä 38 mäwqätäuqä hŋqu iqi äwämiŋqe. ⁶Jisasi Iqu ämaqä iqu täŋjä-yaqä aiŋgatqä witaŋgi äqunäqe, iquenji, “Si äŋguä imändŋqä äkiŋgiyä?” ätukqe.

⁷ Kimanji, ämaqä täŋjä-yaqä-tänjä iqu “Naqä Iquki, eqä ämenjä iqəŋğanji ämaqä hŋqu nyi änmetä eqä bu mäyenjiyqe, täqiŋji aəŋqe. Nyi eqä buŋqä wämätmä itqätəŋğanji,

* **5:3-4** Pipa Grikä pmeqeuqä kukŋuä iu äqänänqä huiŋji, kukŋuä tiŋjä-pqä inä ätä äqänä. “Qu eqä-huänjä iqu ämenjä iqəŋganqä hiŋuä äqumbu äwämiŋuwi. Tiiŋjä emiŋqe. Naqä Iqueqä enjätqä hŋqu äŋgati äpätä, eqä-huänjä iquenji ämenjä miqəŋğanji, ämaqä eqä-huänjä buŋqä kiŋganä äpəwitqä iqu, täŋjä-yaqä äki-äkitəŋjä imanəŋqe, qəpu äŋguä emiŋqe.” Kukŋuä ii, Jonä iqu äqäqätiyä, ämaqä hŋquququ qänaknda äqäqätiyä? Ne maqqqe.

ämaqä hui ganä ae äpäwiqanğa, nyi mäpäwiqä itrıjeqä” ätukqe.

⁸ E tquanğanı, Jisasi Iqu iqueni, “Pämä äpmetnä, tqä yquvanı ämetnä, qanä uvä!” ätukqe.

⁹ Ätquanğanä, iqueä tänjä-yaqe qäpu heqanğı, iqu änguä-qu, iqueqä yquvanı ämetä, qanä äukqe. Hiunji iqu, Sämbatqä hapä pmeqänğanı.

¹⁰ Inğanı Israitqä Jerusälemä iu hiqäva äqäminuwä iquauqä naqä iqua, ämaqä änguä imänğqä iqueni, “Tä hiunji hapä pmeqänğa enqe, si yquvanä hanä ämenätä, neyaqä suqä dınji pmua imäknänä” ätukuwi.

¹¹ I tquanğuwänğanı, iqu ämävauqe, “Ämaqä nyi änguä inyimäkätäqä Iqu, ‘Tqä yquvanı ämetnä qanä uvä’ dqanğiyqä” ätukqe.

¹² I tquanğı äwıpiyi, iqueni, “Ämaqä ‘Tqä yquvanı ämetnä qanä uvä-qe’, tqu ktqiyä?” ätukuwi.

¹³ Jisasi Iqu ique änguä iwimäkqanğa, ämaqä kuapänänä iqi etanğä, Jisasi Iqu quvaqä awä imda maqıñqä äukqe. I iäqetanı, ämaqä tänjä-yaqä änguä i imänğqä iqu, Iquenyqä maqıñqe, “Nyi ängui, Tqu inyimäkqutiyä” tä itä, quvaqä yatıñqä kimanı, mätquä ikqe.

¹⁴ Qänakı, Jisasi Iqu iqueni hiqäva-imäkqä anğä ququawä du ämäqumueqe, “Si änguä ae enğä-qae, suqä quvqä hui imäkätqanı, anğumä mimäkqä panä! Nätmatqä quvqä naqänänä di kimeqänğäuä” ätukqe.

¹⁵ I tquanğanı, ämaqä iqu anğumä äwäqe, ämaqä naqä iquanı, “Ämaqä nyi ängui, Jisasi Iqu inyimäkqeqä” ätukqe.

Jisasi Iquenyqätä, Kıqä Kaniquenyqätä

¹⁶ Jisasi Iqu hiunji hapä pmeqänğa wäunuä iinjä di imäkätqätanğenğä, ämiqä naqä iqua Iquenyqe, äwqä tnänä äwinyätä, hanğä-ıqä ävqa upıñqä ipäqakuwi.

¹⁷ Inḡaṅi Jisasi Iqu ämävauqe, Iquenyqä äwqä tnänjä imäkqanḡuwä iquauṅi, “Ḥqä Apiqu wäunüä äṅguä tiinji, iqa äpätṅqe, hiunji tqe timäuqanḡi, ga Nyi-pqe wäunüä tiinji i imäkätqänänä” ätukqe.

¹⁸ Jisasi Iqu i tqanḡaṅi, Israitqä Jerusälemä iu hiqäva äqämiṅuwä iquauqä naqä iqua, Iqueni pizqä päsqä duṅqä itquaka upṅqä ipäqäkuwi. Iqu Sämbatqä hiunji hapä pmeqä miqä suqä duṅi mämiqä iqanḡqä duṅqänä hmanji. Goti Hanjuwä Iquenyqe, “Iqu Ḥqä Apiqueqä” ätätä, Qämä-taqi asänänjä eyṅqä tqanḡqenqä ipäqäkuwi.

¹⁹ Inḡaṅi Jisasi Iqu kimanji, “Nyi naqä-qakuänä etqä. Ymeqä Iqu nätmätqä hṅqu Iqueqä-kiuänänji, änä mimäkqä danä yänä. Iqu Kaniqu imäkqanḡi äqunäqä dunä imäkänä. Nätmätqä äki-äkitanḡ Kaniqu imäkätṅqe, Ymeqä-pqä Iqu asä inä imäkätqänä” ätukqe. ²⁰ “Kaniqu Ymeqä Iquenyqä wiṅḡanḡi, nätmätqä eeqänänjä Iqu imäkätäqä di, Ymeqä-que ämotqueqiyä. Tä wänḡeqä. Naqe änyä motqueqanḡa, he yäunüä ipu, miiqä yänjä ipṅqäuä. ²¹ Kaniqu ämaqä pizqä duṅi ävauqumuatätä hänjä-pmeqä ävätṅqe, ga Ymeqä-pqä Iqu, Iqueqä äwinyätanḡqä iquauṅi, hänjä-pmeqä asä inä ävätqänä. ²² Inji Apiqu, ämaqä hṅqueni miwäsäuqä danä yänä. Ämaqä iwäsäuqä wäunüä eeqänänji, Ymeqä Iqueqä hipa iqi eeqä. ²³ Iinḡä eätqe, tiinḡanḡeyi. Qu Kaniqueqä yoqe haqeu ämamäupu, Ique äṅguä itquetqänjuwä-pa, Ymeqä Iqueni-pqe, asä iinḡä itquapṅqeqä. Ä Ymeqä Iqueni äṅguä mitqueqä ipu, Iqueqä yoqe haqeu mämamäuqä iquwä iqua, Kaniqu Ymeqä ändowatkqä Iqueqä yoqä-pqe, haqeu mämamäuqä danä ipu, äṅguä mitqueqä iqäuä” ätukqe.

²⁴ “Nyi naqä-qakuänänjä etqä. Ämaqä Nyaqä kukṅui qätä änyiyäpu, Nyi änändowatkqä Iquenyqä quuvqä eqiyquwä iqua, hänjä hea ique-ique pmeqä-tänjä iquayi. Iqua äpäkonḡä duṅi ämawqätäupu, hänjä hea ique-ique

pmeqe ämequwä-qae, iquaunji miwäsäuqä danä yänä. ²⁵ Nyi naqä-qakuänänjä etqä. Hiunji hñqu timäutñqä itñqe, ae qe ätimäuqi. Ämaqä pizqä äpäkonätqäñuwi, Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä Iqueä manjä tqangqe, qätä wipñqeä. Itanga qätä i äwipiyä iqua, hñjä vaupñqeä. ²⁶ Apiqu Iqueqä-kiuä hñjä-pmeqänqä Quati-quvi. Ga Iqu, Iqueqä Ymeqä Iquenä-pqe, hñjä-pmeqänqä Quati asä inänjä-qu etangi imäkkqeä. ²⁷ Ymeqä Iqu, Ämaquqä Ymeqä Ekqä Iqu etangi, Apiqu Iquenji, ämaqä iwäsäutñqä yoqä naqä ävqäqe. ²⁸⁻²⁹ Kukñuä tññqe, he yäñuä ipu miiqä yänjä miqä danä ipñqeä. Ämaqä qua äpt-nänjuwä iqua, Ymeqä Iqueä manjä tqangi äwipiyänğanji, qua äptñgäwänjuwä iutangi, angumä hñjä vaupñqä hiunji iqu äpqiya. Suqä äñguä imäkätqänjuwä iqua, angumä hñji, hñjä hea ique-ique pmeqenqä vauqangpi, itanga suqä quvqä imäkätqänjuwä iqua angumä hñji, iquauqä suqenqä iwäsäutä hanjä-iqä meqänqä vaupnuwiqä.

³⁰ Nyi nätmätqä hñqu ðqä-näuanänji, mimäkkqä danä ymä. Nyi Goti Hanjuwä Iqu dqangqä dunä iwäsäutqänänä. Nyi änyinqä ðqä duta mimäkkqä itmä, Nyi änändowatkqä Iqueqä äwinqä dunä imäkätñqä-qae, Nyaqä ämaqä iwäsäuqe, waqiyä maitqenä” ätukqe.

“Jisasi Iqu iinjä-iinjä-queqä” tqukua awä ätkuwinqä

³¹ “Nyinä ðqä-näuanñqe, ‘iinjqä-iinjqä’ etmqe, Nyaqä kukñuä iinji, he naqä-qakuä mimäkkqä ipñqäuä. ³² Inñqe Nyinä manä, Hñqu-pqe Nyinyqe, ‘iinjä-iinjä-queqä’ inä ätätñqe. Nyi näqñqe, Iqu iinji, naqä-qakuänänjä ätätñqeä.

³³ Ämaqä naqä iquenä, he ämaqä hñquaunji, Jonä asñä-qäyqä iqueqä kukñui mapñqä ändowatkuwi. Iqu Nyinyqe, naqä-qakuänänjä ätkqe. ³⁴ Iqu iinjä qäyä iqangi, kukñuä Nyaqä ätätñqeunji, yänänäqñqä nyimäkätñqä diñqe, ämaqä hñqueqä kukñuä tqangqe, Nyi mämeqä ymä. Nyi Jonä iquenyqä tä etqe, he qui mimäkñqä hñjä

pmapnqä dirnqä etqä. ³⁵ Jonä iqu, tä äyänätä we äunätjnqä-panä iinjä-quvi. He iqueä we-hunqenqe, yeeqä hnqanqä miqä danä, wänqänänjapu itqänuwi.

³⁶ Iinjä etangi, wäunüä Apiqu Nyi imäkmqä ändapkqe, Nyi wäunüä í itqänä. Ga wäunüä iutanj, Apiqu Nyi änändowatkqä Iquenyqe, he näqnnqä mapnqäüä. Inj Nyaqä wäunui, Jonä iqueqä kuknuä iunj ämäwqätäunä.

³⁷⁻³⁸ Apiqu Nyi änändowatkqä Iqu kuknuä ätätjnqe, Iqu Nyinyqä ‘iinjä-iinjä-queqä’ ätätqnä. He änändowatkqä Ique qätä mäwiyqä iqangä, Nyi tii etqnä. ‘He Apiqueä manjä-wiunui qätä mäwiyquenä, Iqueä himä-huiwä-a hinüä mäqunqä-quenä ipu, itanga he Iqueqä kuknui hiqä quuvqä imnj mämaeqä danä itqänjuwenjqä’ etqnä.

³⁹ Hänä hea ique-ique pmeqe, Goti Iqueqä bukä iuta mapnqä knüä heyqangi, qävqä yasämänä äyä itqänüä. Ga bukä iunjä-pqe, kuknui Nyinqä ätnänä. ⁴⁰ Inäqe, he hänä hea ique-ique pmeqe mapnqä dirnqe, Nyinyqe mapqä danä itqänüä.

⁴¹ Nyi yoqä naqe, ämaqä qua täutanjä iuta meqänqe, knüä manyqä enä. ⁴² Inäqe henyqnä di, Nyi näqnnqä änguanänjä enä. ‘He Goti Hanjuwä Iquenyqä enqe, heyaqä quuvqä yäpä imnj, aanqä etangqe’ Nyi näqnnqä enä.

⁴³ Nyi Inqä Apiqueä yoqä iuta qäyä äpqänqä, mindmeqä danä iqä. Ämaqä hnqu yoqe, iqueqeta pqangani, he iquenj itmapnqäüä. ⁴⁴ Goti Hanjuwä Kiuänänjä Iqunä heyaqä yoqe haqä yätu maetnqä dirnqe maengangi, yoqä naqe, ämaqeutänä ämetqänuwi, ga he quuvqe, äänä ipu heqänqäwä?

⁴⁵ He Nyinyqe, ‘Iqu Kaniqueä hinüä iqisanj nenyqe, “Iqua suqä quvqä imäkkä-quaiqä” tuänqiyä’ knüä maeyqä pa eä. He Mosisi iquenyqe, ‘Iqu ne yätamäkkä neyänqiyä’ knüä ämaka äpänuwä-qe, iqu henyqe, ‘Iqua suqä quvqä imäkkä-quaiqä’ tqä-quvqä. ⁴⁶ Mosisi iqu Nyinqä ätätä tuwanüä äqiyekqä-qae, he iquenyä naqä-qakuä

imäkqä-säpi, Nyinyqä-pqä naqä-qakuä imäkätqäpningä. ⁴⁷ Inji Mosisi iqu tuwanuä äqiyätä ekqä duni, naqä-qakuä mimäkqä iquwi, ga nätmatqä Nyi tqangqenqe, he naqä-qakui äänä ipu imäkpnqäwä?” ätukqe.

6

*Jisasi Iqu, ämaqä kuapänänjä iquau, buayä äwikqenqä**

¹⁻⁴ Israitqä Jerusälemä iu hiqäva äqäminuwä iquauqä hiunji naqänänjä, Pasopa ätätqänuwä iqu qäqi eminqe. In-gani, Jisasi Iqu eqä-huänjä Galili, ‘Taipiriyasiuä’ ätminuwä iqueni, äkitä nähgisänqä äukqe. Ämaqä aanjä kuapänänji, Jisasi Iqu nätmatqä ämaqä mimäkqänänji, ämaqä tänjä-yaqä-tänjä iu änguä imäkätqätangi äqunguwitani, qu Ique qänaki äwivändkuwi. Jisasi Iqu qoqonjä yätunqä äyäqe, Iqueqä wäunüänqä ämotquaminqä iquatä quamä äp-makuwi.

⁵ Jisasi Iqu ämaqä aanjä kuapänänjä Iquenyqä äyä pqangä äqunäqe, Iqu Pilipä iqueni, “Ämaqä tä ymisanjä bnqe, ne ymisanjä mbqe, äknqi yatunquäwä?” ätukqe.

⁶ Jisasi Iqu Iqueqä imäkätqä dinqe, Iqueqä-kiuänä näqngä ämeqä-qe, Iqu Pilipä iqueqä quuvqä heqiyqe, yamwiqä äwikqe.

⁷ Iwä Pilipä iqu ämävauqe, “Ämaqä eeqänänji, ymisanjä meqä-meqäpu bnqenqä, buayä mbqe, 200 duni ämäwqätäuqä iqueqä” ätukqe.

⁸⁻⁹ Iqueqä wäunüänqä ämotquaminqä Endru, Saimonä Pitä iqueqä kätä-kängua iqu, Jisasi Iqueni, “Ymeqä hñqu bretqä kuä-balitä äyäqiyquwä 5 eäqe, hämapäkä hñquaqutä täqi eä pmetangqä-qe, ga iinjä ipu ämaqä kuapänänjä täunji qäyunänqätanä?” ätukqe.

* 6: Matiu 14:13-21; Makä 6:30-44; Lukä 9:10-17

¹⁰ Iqini qätaqä hioätqä änguänänjäqi etangi, Jisasi Iqu “‘quamä pmapiyä’ tupiyä” ätukqe. Ga iqua qunji, “He quamä pmapiyä” tquanğa, qu eeqänänjä quamä äpmakuwi. Ämaqä qokä iquanänji, 5,000 äpmakuwi. ¹¹ Jisasi Iqu bretqä ämeqe, Goti Hanjuwä Ique ‘änguiqä’ ätuäqe, ämaqä iqi quamä pmetanguwä iu yanjä ikqe. Hämapäkä-pqe i imäkätqä-pa imäkqanği, qu eeqänä änguä kuapänänjä änguwi. ¹² Qu änguä änäpu änätquteqanğuwänğanji, Jisasi Iqu Iqueqä wänuänğqä ämotquamiñqä iquaunji, “Änätqutequwi qui mimäkñqä yätñqä, he ämayäkäpiyä” ätukqe. ¹³ I tquanğanji, iqua bretqä kuä-balitä äyäqäkuwä 5 isuatani änätquteqanğuwı, qa naqä 12 manguä ämamikuwi.

¹⁴ Jisasi Iqu nätmatqä ämaqä mimäkqänänjä i imäkqanği äqumbiyä iqua, “Ämaqä Tqu naqä-qakuä, ‘hinğä-tqä qua täunğqä pänğiyä’ ätnänğqä† Iqueqä” ätkuwi. ¹⁵ I ätäpu, Iqu ‘oeyä’ qäyä ätqanğuti, qu Ique a äkiqätäpu, ämaqä naqä ämiqänğqä imäkprñqä äyä iqanğä näqñğqä eäqe, Iqu qunji anğumä äväma, qoqonjä imä kuäquväkiqatñğqä ekqe.

Jisasi Iqu, eqä haqeu qanğä äukqenğqä‡

¹⁶⁻¹⁷ Hea wiqanğanji Iqueqä wänuänğqä ämotquamiñqä iqua, eqä-huänjä bunğqä äpäwäpiyi, yimba ätkamäupu, eqä-huänjä yätäqä nänğisa anjä Kapänamänğqä äväma äukuwi. Jisasi Iqu iquaunji mäwimeqä änyä etangi, hea qe ekqe. ¹⁸ Inğanji yunğä yänänänğqä hñqu äqunätä, eqe yäyänji qoqonğä ätqäwa äpemiñqe. ¹⁹ Iqueqä wänuänğqä ämotquamiñqä iqua, yimba iqu eqä iqi wätñqe, iqua eqä bunji ämiqa-ämiqa, awänänji (4 o 5 kilomita) tii äwäpiyänğanji, Jisasi Iqu yimba-tänjä qäqi, eqä haqeqä qanğä pğanği äqumbiyi, iqua zä kiinğä ikuwi. ²⁰ E iqanğuwänğanji, Jisasi Iqu iquaunji “Tä Nyinğqä. He zä miqä pambiyä!” ätukqe.

† 6:14 Kukğüä-suqä 18:15 ‡ 6:15 Matiu 14:22-33; Makä 6:45-52

²¹ Inḡaḡi iqua Iquenyqä yeeqä ipu, yimba inḡisaḡqä it-makuwi. Iwä inḡaḡi yimba aḡä-himqä iqua timäupḡqä äwäpiyä-täḡä iu, qäqi maqänä imäḡḡaḡi iuäqämakuwi.

²² Hiunji buayä i änäpu äpmakuwä äwiḡḡaḡi, ämaqä kuapänäḡä huäḡä yätäqä inḡisa iqi yqänä äpmamiḡuwä iqua, “Täqini yimba kiuänäḡä hmbunä pmetanḡi, Iqueqä wäuḡuäḡqä ämotquetḡqä iqua, Jisasi Iqu maeqä, quwqä-quwänä yimba ipi äyä äwquwätänä!” kḡuä ämakuwi.

²³ Yimba huiziqua Taipiriyasitaḡi, Naqä Iqu buayä äḡḡuiqä tḡaḡa, ämaqä kuapänä äḡḡuwä-täḡä qäqiqi iuäqä-makuwi. ²⁴ Ämaqä kuapänäḡä iinji, Jisasi Iqutä Iqueqä wäuḡuäḡqä ämotquamiḡqä iquatä, iqiḡi heaqiyä äyä nyätanḡä äqumbiyi, qu yimba iquau ätkamäupu, Jisasi Iquenyqä qävqe, aḡä Kapänamäḡqä äukuwi.

Buayä häḡä-pmeqä vqenqä

²⁵ Ämaqä kuapänäḡä iinḡä iqua, qu Jisasi Iqueḡi huäḡä yätäqä näḡḡisa ämäqumuapiyi, Iqueḡi, “Näḡḡqä-vqä Iquki, Si täqinyqe, äḡḡa äḡḡäwä?” ätukuwi.

²⁶ I tḡaḡḡuwäḡḡaḡi, Jisasi Iqu ämävauqe, “Nyi naqä-qakuänäḡä etqä. He Nyinyqä qävqä ikiquwi, Nyi nätmataqä ämaqä mimäkqänäḡi imäkqanḡḡenqä manä, Nyi buayä hetapqanḡä äwqä äḡḡuä änäpäsäpiyiḡänä ik-iqäüä. ²⁷ He wäuḡui, ymisänḡä qui imäknätä pizqä iqä duḡqä miqä ipu, häḡä hea ique-ique wiqä duḡqä ipḡḡeqä. Goti Hanjuwä Apiqu, Ämaqueuqä Ymeqä Ekqä Iqueqä yoqe, yänänäḡḡqä wiḡḡqä imäkkqe. Ga ymisänḡä iinji, Ämaqueuqä Ymeqä Ekqä Iqu hetapaniqeqä” ätukqe.

²⁸ I tḡaḡḡa qu Iqueḡi, tiinḡä ätukuwi. “Goti Hanjuwä Iqu, ne squä wäuḡuä imäkatuḡḡuä äwinyätqänä?”

²⁹ Ga qu iinḡä tḡaḡḡuwäḡḡa, Iqu kimaḡi, “Goti Hanjuwä Iqu, he Ämaqä Iqu ändowatkqä Iquenyqä quuvqä heqäḡḡqä äwinyänä” ätukqe.

³⁰ Quvaqe, Iqueni tii ätukuwi. “Si nätmatqä ämaqä mimäqänänji äki imäktjçawä? Ga ne iu äqunanä, Tqä kukjui naqä-qakuä imäkatuñque, äänä isñqäwä?³¹ Neyaqa atqä-awäkiqua, añä avqñqä maeqä duñi, buayä mana Mosisi iqu äwikqeu añguwi.[§] Goti Hanjuwä Iqueqä tuwanuä iuñi, ‘Iqu buayä qäukuä yätutani bñqä äwikqeqä’* ätnänqä-panjqä” ätukuwi.

³² I tquanguwännga, Jisasi Iqu quñi, “Nyi he naqä-qakuänänjä etqänä. Qäukuä yätutañä buayä naqä-qakui, Mosisi iqu etapänqä maetqe, Nyaqä Apiqu etapätqänä.³³ Buayä Goti Hanjuwä Iqu vqe, ii qäukuä yätuta äpätä, qua täunjä iu Hänjä-pmeqä-vqä Iquvqä” ätukqe.

³⁴ I tquanganji, qu Iqueni, “Iyää, Naqä Iquki, buayä iinji, Si ne hea ique-ique nätapqa uwqätñqeqä” ätukuwi.

³⁵ Inğanji, Jisasi Iqueä kimanji, “Nyi Buayä Hänjä-pmeqä Iquñjqä” ätukqe. “Ämaqä Nyinyqä äpätä quuvqä heqiyqä iqu, buayänqätä, eqänqätä dä mäwqä itä, quväkä-ye, mäwqä yänqiyä.³⁶ Iinjä etangqä-qe, Nyi tii etqänä. ‘He Nyi hiñuä añqämbiyä-qe, Nyinyqä quuvqä maeqiyqä äyä itqänäuä.’³⁷⁻³⁸ Apiqu Nyi ändapkqä iqua, qu eeqänänji, Nyinyqä ppñqäuä. Nyi qäukuä yätuta qua täuñqä äpqe, änyinqe, ñqä du imäkmqä manä, Nyi änändowatkqä Iqueqä dunä imäkmqä äppqä-qae, Nyinyqä i pçanguwä iquauñi, hñqueni bi mämamäuqä danä ymqänä.³⁹ Nyi änändowatkqä Iqu, ämaqä Nyi ändapkqä iquauñi, hiunji yäpakänğanji Nyi hñqueni hiñuinä mäqunquä itmä, eeqänänjä iuñi hänjä vauqumuatmniññqä äwinyänä.⁴⁰ Nyaqä Apiqu tiññjqä äwinyä. Ymeqä Ique äqunäpu, Iquenyqä quuvqä eqämipqä iqua, hänjä hea ique-ique pmeqe, ämepu pmetangpi, ga hiunji yäpakänğanji, Nyi quñi hänjä vauqumuatmniññqänänjä” ätukqe.

§ 6:31 Anğumä Itmakqä 16:4

* 6:31 Niyäma 9:15; Apqä Bukä 78:24

⁴¹ Inġaṇi Israitqä Jerusälemä iu hiqäva äqämiṇuwä iqua, Jisasi Iqu “Nyi bretqä qäukuä yätuta äpqä Iqunjqä” tqanġqenġe, qu kukṇuä kuapänänjä ätkuwi. ⁴² Iinjä ätäpu, “Ämaqä Tqu Josepä iqueqä hikṇä Jisasi Iqutanä, ä äsukä? Iqueqä kaniquenyqätä, känäunġätänji, ne näqṇqä eänġue. Iqu täṅgaṇi, ‘Nyi qäukuä yätuta äpqä Iqunjġe’ änäänġqä ätqiyä?” ätkuwi.

⁴³ Inġaṇi, Jisasi Iqu ävauqe, “He kukṇuä kuapä matuwänġqä pambiyä” ätukqe. ⁴⁴ “Ämaqä hṇqu Nyinyqe, hingi mapqä yänä. Apiqu Nyi änändowatkqä Iqu, ämaqä ique Nyinyqä pätnġqä ämaqipmeqanġuti, iqu i pänä. Ga Nyi iqueṇi, hiunji yäpakänġaṇi, hänjä vauqumuatm-niqeqä. ⁴⁵ Hiṇuä-tqä iquauä tuwanuä iunji, ‘Qu eeġänänjä iquauṇi, Goti Hanjuwä Iqu näqṇqä väṇqiyä’ ätä äqänänä.† Ga ämaqä Ique qätä äwiyäpu, Iquesa näqṇqä ämepiyä iqua, qu eeġänänji Nyinyqä ppṇqäüä. ⁴⁶ Iinjä etaṅgi, ämaqä-pqä hui Goti Kanique hiṇuä ae äqunätqänjuwä hmanji. Ämaqä Goti Hanjuwä Iquesa äpqäqä Iqunä, Kaniqueṇi, hiṇuä äqunätṇqe. ⁴⁷ Nyi naqä-qakuänänjä etqänä. Ämaqä quu-vqä eqiyätäqä iqu, hänjä hea ique-ique pmeqe, ämeṇqiyä. ⁴⁸ Bretqä hänjä-pmeqä iqu, ii Nyinjqä. ⁴⁹ Heyaqä hewäk-iqua, anjä avqṇqä duṇi, buayä mana äṅguwä-qe, qu äyä äpäkoṅguwiqä. ⁵⁰ Injäqe bretqä qäukuä haqä yätuta äpqä tqueṇi, ämaqä hṇqu ique äṅgqe mapäkoṅqä yänġiyä. ⁵¹ Bretqä hänjä-pmeqä qäukuä yätuta äpqä iqu, ii Nyinjqä. Ämaqä hṇqu buayä ique äṅgqe, iqu hänjä hea ique-ique pmeniqeqä. Buayä Nyi ämaqä qua täu äpmeṇuwiu hänjä-pmeqä mapṇqä wimqe, ii Nyaqä huiwiyqä” ätukqe.

⁵² I tquanġqenġä iqua quwqä-quwä, “Ämaqä Tqu, Iqueqä huiwi ne änatuṇque, äänä nätapätnġqäwä?” ätäpu, himänä ipu ätnġuwi.

† 6:45 Asayä 54:13

⁵³ I tɲaŋguwänŋa, Jisasi Iqu ivatuwänäqe, tii ätukqe. “Nyi he naqä-qakuänänjä etqänä. He Ämaqueuqä Ymeqä Ekqä Iqueä huiwitä, häneqetä maŋqä ipqe, hänjä-pmeqe hesäŋi aanqeqä. ⁵⁴⁻⁵⁵ Buayä naqä-qakuänänji, Nyaqä hui-wiyi. Itanŋa eqä naqä-qakuänänji, Nyaqä häneqeyi. Injä-qae, ämaqä Nyaqä huiwitä, häneqetä änmipqä iqua, hänjä hea ique-ique pmetpnuwiqä. Itanŋa Nyi iquauŋi, hiunji yäpakänŋa hänjä vauqumuatmniqeqä. ⁵⁶ Ämaqä tqu-tqu Nyaqä huiwitä, häneqetä ännitätqe, iqu Nyi nyinätanŋi, Nyi ique änyänänä. ⁵⁷ Nyiŋi, Apiqu hänjä-pmeqä Iqu ännätanŋi, ga Nyi häŋi Iquesa äpmeŋqä-pa, ämaqä Nyi ännitätqä iqu, häŋi, Nyita pmeniqeqä. ⁵⁸ Buayä qäukuä yätutanä äpqäqä Tqunänji, Iqu buayä heyaqä taqä-tawäkiqua mana änäpu, äpäkonguwä ii enqä-paŋä manä. Ämaqä, Buayä Tqunä ännätqä iqu, hänjä hea ique-ique pmetäniqeqä” ätukqe. ⁵⁹ Jisasi Iqu kukŋuä iinji, anjä aquväqŋqä Kapänamä du näqŋqä ävätä ätkqe.

Ämaqä kuapänä, Jisasi Ique tuwä äwikuwiŋqä

⁶⁰ Iqueqä wäunjuänŋä ämotquamiŋqä kuapänänjä hui, Iqu i tqanŋi äwipiŋi, “Iqueqä kukŋuä, ne kŋuä änä mäme-qänänjä ätqäqe, qäte tqu wiyätŋqäwä?” ätkuwi.

⁶¹ Qu kukŋuä kuapänä tqanŋuwiŋqä, Jisasi Iqu, Iqueqä-kiuä näqŋqä eäqe, tii ätukqe. “Kukŋuä tqu he qui emäkqiyä? ⁶² Ämaqueuqä Ymeqä Ekqä Iqu, anjä änyänänŋa äpmamiŋqä yätunqä yqanŋi äqumbqe, äänä ipnuwäwä? ⁶³ Hänjä-pmeqe, Dŋä Äŋguä Iqu ävätqänä. Ämaqueuqä yänänäqŋqä duta, maetqenä. Iinjä etanŋi Nyi kukŋuä etqä tä, quuvqä vqenqätä, hänjä-pmeqä vqenqätä etqänä. ⁶⁴⁻⁶⁵ Iinjä qäyä etanŋi, hŋquenä quuvqä maeqiyqä itqänäuä. Ga Nyaqä kukŋuä ‘Ämaqä hŋqu Nyinyqe, hinqi mapqä yänä. Apiqu, ämaqä ique Nyinyqä päŋŋqä ämäqipmeqanŋuti, iqu i päŋqiyä’ etqe, ii hŋquenä quuvqä

maeqiyqä itqätanġuwita etqeqä” ätukqe. Iiñä ätukqe, ämaqä Iquenyqä quuvqä maeqiyqä ipnuwä iquauñqätä, ä Iqueni ämaqä iquau tākqä ätuätä hipa iu väniñqä iquenyqetä, Jisasi Iqu Iqueqä-kiuä änyänänġa näqñqä eä, i ätukqe.

⁶⁶ Inġani Iqueqä wäuñuänġä ämotquamiñqä kuapänäñi, qu Ique tuwä äwiyäpu, Iqutäñi anä mikiqä danä qe ikuwi. ⁶⁷ I iqanġuwänġani, Jisasi Iqu Iqueqä ämaqä 12 iquauñi, “He-pqe Nyi inä nyivämapiñqätanä?” ätukqe.

⁶⁸ Iwä Saimonä Pitä iqu, “Naqä Iquki, Si kukñuä hänjä hea ique-ique pmeqe ämeñnä. Ne tquenyqä watuñquäwä? ⁶⁹ Inji, ne näqñqä ämenä quuvqä eqiyqu. Si Ämaqä anġuä jänänänjä Goti Hanjuwä Iqueqä atäuruä ekikqä Iqukiyqä” ätukqe.

⁷⁰ I tquanġa Jisasi Iqu ämävauqe, “Nyi heñi, 12 etmakqeunji, hñquki dñä quvqä-tänjä äyqukitanä?” ätukqe. ⁷¹ Kukñuä iinji ätkqe, Saimonä Iskarioti iqueqä hikñä Jutasi iquenyqe. Iqu ämaqä 12 iutanjä-qu qäyä eä, Jisasi Iquenyqe, tākqä tuäniqä etanġi, ii ätkqe.

7

Israitqä iqua, ittänjä anġiu yakuä äpmapu, ymisanjä imäkkuwinqä

¹ Itanji, Israitqä Jerusälemä iu hiqäva äqämiñuwä iquauqä naqä iqua, Jisasi Ique äpäkpñqä iqanġuwinqä, Iqu qua Jutiya iu ikiqänqä mäwinganġi Galili dunä ikämiñqe.

²⁻³ Hiunji naqänänjä Israitqä Jerusälemä iu hiqäva äqämiñuwä iqua, ittänjä anġiu yakuä äpmapu, yeeqä ipu aquvāqñqä hiunji iqua timäutñqä qäqi etanġi, Jisasi Iqueqä känġuäkiqua Iqueni, “Si anjä täqini äväma, qua Jutiyanqä uvä. Tqä ämaqä wäuruänġä ämotquetqänjä iqua, Si nätmatqä imäkqanġtqe hiñuä kqämbñqänänjä.

⁴ Ämaqä hñqu ämaqä eeqänänjä im-imñi, iquenyqä näqñqä hipñqä etangutqe, iqu nätmätqä eeqänänji, ktqä nämä mimäkkä yänä. Si nätmätqä iñi imäkätqänji, ämaqä eeqänänji hiñuä kqämbñqänä ämotquatñqeä” ätukuwi.

⁵ I ätukuwi, Iqueqä känguäkiqua-pqe Iquenyqä quuvqä maeqiyqä ipiyitanji.

⁶ Iqua i tquanguwännga, Jisasi Iqu, “Hiunji ðqe, änänjqä. Henyqe, hiunji eeqänänjä iqua, äñguänänjiqä” ätukqe.

⁷ “Nyi ämaqe, qu suqä quvqä imäkätqätanguwñqe, ‘Ii suqä quvqä imäkätqänäuä’ tuätqätangqenqä, qu Nyinyqä wiunqä itqänjä. Iinjä etangi, qu henyqe, iñi miqä ipñqäuä.

⁸ ðqä hiunji änyä enqä-qae, Nyi aquväqñqä naqänänjä iunqä mäyqä yimä. Henyä epiyä” ätukqe. ⁹ Iqu quñi i ätuätä, mäwqä danä, Galili bu äpmakqe.

¹⁰ Inäqe, Iqueqä känguäkiqua aquväqñqä yätunqä ae äväma yqanguwännga, Jisasi Iqu qänaki maqñqä ekqe. ¹¹ Aquväqñqeñi, Israitqä Jerusälemä iu hiqäva äqämiñuwä iquauqä naqä iqua Jisasi Iquenyqä, “Ämaqä Iqu äñgi pmenä?” ätäpu, qävqä ikämiñuwi. ¹² Inganji ämaqä kuapä äpmapiyä iunji, hiyäkakä ätñgäukuwi.

Hñqua Iquenyqe, “Ämaqä äñguänänñueqä” tqanguwännga, hñqua “Oeyä, Iqu ämaqä kuapänänjä hänaqä huii-mända ätuma äwqiyä” ätkuwi. ¹³ Inganji, qu iquauqä naqä iqua hañä-iqä vqenqä zä winganji, Iquenyqe, ätnänjäqi äti matqä danä ikuwi.

Qu ymisanjä nätqätanguwännga, Jisasi Iqu näqñqä äwikqenqä

¹⁴ Qu aquvä äqämbu hiunji hñqua ae pmetanguwän-ganji, Jisasi Iqu hiqäva-imäkkä anjä mätnätangqä ququawä yängisa äpeyäqe, qokä-apäkiu kukñuä näqñqä äwikqe. ¹⁵ I iqanğanji, iquauqä naqä iqua yäunñuä ipu, “Iqu näqñqä-vqä hñquenyqä mäwqä imiñqe, näqñqä ii, äänä itä äme-qätiyä” tpu ikuwi.

¹⁶ I iqanguwängani, Jisasi Iqu kimaŋi, “Kukŋuä tä ämetqueqe, kŋuä indqänqä Nyaqeta maetqe, Goti Nyi änändowatkqä Iquesayqä” ätukqe. ¹⁷ “Ämaqä Goti Hanjuwä Iqueä äwiŋqe qänaknä yätŋqä itäqä iqu, Nyaqä kukŋuiŋqe, ii Goti Hanjuwä Iquesatiyä, ä kŋuä indqänqä Nyaqä iuta tqändiyä-qe näqŋqä hiänä. ¹⁸ Ämaqä kukŋui, kŋuä indqänqä iqueqä iuta ätqä iqu, yoqä iqueqe haqä yätu maenätŋqä wiŋganiyi. Inäqe ique ändowatkqä iqueqä yoqe haqä yätu maetŋqä äwiŋgqä iqu, suqä quangi mämeqä, naqä-qakuänänŋä tqä-quvqä. ¹⁹ Mosisi iqu kukŋuä-suqä metapqä inqäta? Iqu etapkqä-qe, he eeqänäŋi, suqä iuŋi, qänaknä miqä itqänäuä. Ga he Nyiŋi suŋqä pizqä bäkŋŋqä itqänäuä?” ätukqe.

²⁰ I tquangani, ämaqä kuapänänŋä iŋi, ämävaupiŋi, “Peŋqä dŋä kinyasäuqangi ätnyä. Siŋi, tqu kpäsätŋqä itqänä?” ätukuwi.

²¹ Kimaŋi, Jisasi Iqu ätukqe. “Nyi wäuŋuä naqänänŋä iqu imäkkqenqä, he miiqä yänŋä inqä ikuwiqä. ²² Mosisi iqu qokä iquauä huiwä häuä ktäupŋqä ätukqeŋi, Sämbatqä hiunŋi hapänŋa qäyä etanŋqä-qe, he ymeqä qokä hŋquauqä huiwi, häuä ktäupnä. Suqä iŋi, Mosisi iqu mikutäuqä ikqe, atqä-awäka ikutäukuwi. ²³ He Sämbatqänŋani, ymeqä hŋquauqä huiwä häuä äktäutqänuwi, ii he Mosisi iqu kukŋuä-suqä ekqä iqueŋi qui mimäqä itqänuwi. Inŋi Nyi Sämbatqänŋa ämaqä iqueä huiwi, eeqänänŋä äŋguä iwimäqanŋqenŋe, he Nyinyqe suŋqä äkasuwä tätqänäuä? ²⁴ Ämaquqä suqe, hiŋuä äqumbiyä duŋqänä hiŋgi miwäsäuqä pambu. Suqä naqä-qakuä jänänänänŋä duta iwäsäupiyä” ätukqe.

“Jisasi Iqu, Kraisi Iqu etanŋitiyä?” ätkuwiŋqä

²⁵ Inŋani ämaqä Jerusälemätanŋä hui, “Ämaqä neyaqä naqä iqua pizqä päkŋŋqä itqänuwi, Tä Qäqu maendiyä?”

ätnguwī. ²⁶ “Hiñuä qumbu. Iqu ätnänjä iqi qäyä ätqäüä ätqanġi, qu Iquenġi mañä hui mätquä danä iqäüä. Ämaqä Kraisi Ne ämineyätñqä Goti Hanjuwä Iqu atäunüä ikqä Iqu etanġi, qu näqñqä ämapu maeqä inä? ²⁷ Kraisi Iqu äpqanġanġi ämaqä-pqä hui näqñqä mämeqä ipu, ‘Iqu äkiuta päniqätiyä’ tpu ipnuwiqä. Inäqe Ämaqä Tqueqä äpqäqenġe, ne näqñqä ämenünä” ätnguwī.

²⁸ Jisasi Iqu hiqäva-imäkkä anä mätnätanġqä ququawä iqi ätqäüä näqñqä ävätäqänġanġi, mañä yänänäqñqä tii ätukqe. “He Nyinyqä näqñqä epu itanġa Nyi äpqenqä-pqä näqñqä yasämä eänjäüä. Ga Nyi kñuä indqänqä ðqä duta mapqä iqäqe. Nyi änändowatkqä Iquenyqe, he änyä maqñqä eänjuwi. Iqu naqä-qakuänänjä Iquvqä. ²⁹ Nyi Iqu änändowatkqanġi Iquesa äpqäqä-qae, Nyi näqñqä Iquenyqä eänjänä” ätukqe.

³⁰ I tqanġqenqä, qu Jisasi Ique a äkiqätäpu itmenätpu ipiyä-qe, hiunġi i imäkkä iqu, Jisasi Iquenġi mäwimeqä änyä etanġi, ämaqä-pqä hui Iquenġi hipa hui mitmaqiyqä ikuwi. ³¹ Inäqe, ämaqä iu äpmamiñuwitanä kuapänänġi, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, “Kraisi Iqu äpätqänġanġi, Iqu nätkmatqä ämaqä mimäkkänänjä, Ämaqä Tqu imäkätnġeunġi ämäwqätäuniqätanä?” ätnguwī.

³² Parisi iqua ämaqä kuapänänjä Jisasi Iquenyqe, “Iñi-iñiqä” hiyäkakä tnätqätanġä qätä äwipiyyi, iquatä, hiqäva-imäkkä naqä iquatä, Ique a äkiqätäpu itmapñqe, ämayukä-imanqä hñquau ändowatkuwi.

³³ Inġanġi Jisasi Iqu, “Nyi hesänġi quäüqä mäpmeqä danä wänqäpu äpmami, änändowatkqä Iquenyqä umqänä. ³⁴ He Nyinyqä qävqä ikipiyyä-qe, Nyi pmetanġeunġi änä mäwqä ipiyä-qae, Nyiñi mämänqumueqä ipñqäüä” ätukqe.

³⁵ I tqanġanġi, Israitqä iqua, “Ne Iquenġi mämäqumueqe, Iqu äkñġinyñqä uwqanġuti yanquatiyä?”

Iqu Israitqä iquneqä neyämaqä im-imä äpmakäwäñuwä iunqä äwätä, näqñqe ämaqä Israitqä ma huizi iqi äpmeñuwu wätñqä ätqutiya? ³⁶ Iqu neñi, ‘He Nyinyqä qävqä ikipiyä-qe, Nyi pmetangqeunji änä mäwqä ipiyä-qae, Nyinji mämänqumueqä ipñqäua’ ätqäqe, Iqu kukñuä iinji änäñqä tqiyä?’ ätñguwi.

³⁷ Hiunji yeeqä ipu aquväqñqä yäpakä naqänänñä iqueni, Jisasi Iqu pämä ätqäuqe, mañä yänänqñqä, “Ämaqä tqu-tqu quväkä ye äwiyqäqe, eqä nätnqänä Nyinyqä äpäñä” ätukqe. ³⁸ “Ämaqä äsqu-äsqu Nyinyqä quuvqä eqiyqe, eqä esquä häñä-pmeqä-täñi iqueqä yäpä iunda pquänä. Inji Goti Hanjuwä Iqueä tuwanuä iu ätnänqä-pa* pquänqiyä” ätukqe. ³⁹ Jisasi Iqu kukñuä iinji, Dñä Äñguä Iquenyqä ätkqe. Dñä Äñguä Iqueni, ämaqä Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyäpiyä iqua mapnuwänqeyi. Inganji, Goti Hanjuwä Iqu Jisasi Ique ätuma äyätä, yoqä naqä vqe änänjqae, Dñä Äñguä Iqu iquauñi, wimeqänqä-pqe, änänji.

⁴⁰ Jisasi Iqu i tqanji äwipiyänqanji, ämaqä iqi äpmaminuwi, “Ämaqä Tqu naqä-qakuä, Hiñuä-tqä Qäqueqä” ätkuwi. ⁴¹ I tqanquwänqä, hui “Krais Ne ämineyätñqä Goti Hanjuwä Iqu atäunüä ikqä Qäqueqä” ätkuwi. Inñäqe, huiziqua “Oeyqä” ätkuwi. “Krais Iqu Galilisa pqänqä hmanjqä. ⁴² Goti Hanjuwä Iqueqä tuwanuä iunji, ‘Krais Iqu Dewitiquesañä hueqä-himqä heniqe,† itanqa ‘añä-himqä Dewiti iqu äpmaminqä Betlemä iutanäqu heniqä‡ ätkqe” ätukuwi. ⁴³ I ipiyi, Jisasi Iquenyqe, quwqä-quwä inñi-inñi ändmäkñguwi. ⁴⁴ Inñä ipu, hui Iqueni a kiqätanä-tpu ipiyä-qe, ämaqä-pqä hui Iqueni hipa hui mitmaqiyqä ikuwi.

* **7:38** Jisasi Iqu Goti Iqueqä kukñui äsqunenyqä kñuä indqänqätiyä? Näqñqä-tänñä hñqua Asayä 58:11 iquenyqä ätqä. Hñqua Sakätiyasi 14:8 iquenyqä ätqä. † **7:42** 2 Samueli 7:11-14; Asayä 9:6-7; Järämai 23:5-6 ‡ **7:42** Maika 5:2

Ämaqä naqä iqua, Iquenyqä quuvqä maeqiyqä ikuwiñqä

⁴⁵ Ämayukä-imañqä iqua, Parisi iquautä, hiqäva-imäkqä naqä iquautä aṅgumä wimeqanṅuwänṅa, “He Iquerñi ätuma mapqe, suñqä iqäüä?” ätukuwi.

⁴⁶ I tquanṅuwänṅa, iquauä kimañi, “Ämaqä-pqä hui kukñui, Ämaqä Tqu ätäñqä-pa, matqä itqänjuwiqä” ätukuwi.

⁴⁷ Itanṅa, Parisi iqua iquauñi, “Heñä-pqe, Iqu qäyasäqi etuma äwqiyä? ⁴⁸ He ämaqä naqä yoqä-tänṅä-pqä hñqu, itanṅa Parisi-pqä hñqu, Iquenyqä quuvqä heqiyätqätanṅi äqunäñuwätanä? ⁴⁹ Ämaqä kuapänänṅä tä, suqä Goti Hanjuwä Iqu Mosisi ique äwikqenqä änyä maqñqä eñuwä iquauñi, Goti Hanjuwä Iqu qui iwimäkätñqä ae ätkqeqä” ätukuwi.

⁵⁰ Inṅä tquanṅuwänṅani, iquautanṅä hñqu, iqueqä yoqe Nekitimäsi, hiñuiqänänṅanṅa Jisasi Ique äwimakqä iqu, huizi iquauñi tii ätukqe. ⁵¹ “Neyaqä suqä duñi, ne ämaqä hñqueä kukñui qätä äwiyätanä, itanṅa iqueqä wäñuä imäkätñqä duñi, qävqä ganä iani, inṅa iwäsäuatunṅueqä” ätukqe.

⁵²⁻⁵³ Quwqä kimañi, “Äi! Si-pqä Galilisanṅä iqukitanä? Goti Iqueqä tuwanuä iu qävqä anṅuanä itnä, näqñqä tii esñqe. Galilisanṅi, hiñuä-tqä hñqu mapqä yänqiyä. Hmanjqä” ätukuwi.

8

*Apäkä qokä-tänṅä hui, iiyqä huiwi ämaqä hñque mänṅi yanṅä äwikqenqä**

¹ Inṅanṅi ämaqä eeqänänṅi quwqä anjuñqä ae äwe-qanṅuwänṅa, Jisasi Iqu qoqonṅä Olipä yätunṅä ekqe.

* **8:** Pipa Grikä pmeqeueqä kukñuä iu äqänänṅä huiñi, kukñuä 8:1-11 iuñi maqñqä eä.

² Zinjuitäñi Iqu iqi ävämetä, hiqäva-imäkcqä anjuñqä anjumä äukqe. Iqu ququawä iqi pmetanğa, qokä-apäkä eeqänäñi Iquenqä äpqanğuwänğa, Iqu quamä äpme näñqä motquetñqä ipäqäkqe. ³ Iqu i motquetqätanğa, ämaqä kukñuä-suqenqä näñqä iquatä, Parisi iquatäñi, apäkä hui ätuma äpäpu, qokä-apäkä iuqä hiñuä iqi äk-itqätekuwi. Apäkä ii, qokä-tänjä eäqä-qe, ämaqä hñqutä-mända huiwä yanjä inğanğinyä äqunğuwı. ⁴ Iwä inğanği Jisasi Iquenñi tii ätukuwi. “Ämotqueqä Iquki, apäkä qokä-tänjä täsi, qokä huizitä huiwä yanjä inyätqätanğinyä äqunñuwiqä. ⁵ Kukñuä-suqä Mosisi iqu änätapkqä iuñi, ‘Apäkä suqä iinjä iqanğuwä iuaunñi, hikä pizqä päsqänqä’ ätnänqe,† si änänyä ätnä?”

⁶ Qu kukñuä i ätukuwi, Iqu kukñuä äänä ätätqä Iquesa ämapu, kukñuä mitpnuwä inqä yamwiqä äwıkuwi. Iinjä tquanğuwänğa, Jisasi Iqu äuesäuä, Iqueqä hipaitä qua hiñä bu tuwanjuä äqäkqe.

⁷ Qu yatñqä äpakänä vqanğuwänğa, Iqu pämä ätqäuqe, tii ätukqe. “Ämaqä hesanjä hñqu suqä quvqä mimäkcqä itñqä etanğutqe, iqu apäkä täsiñi, hikä kiñganäñi, iqu-ganä äpäsänä.” ⁸ Iwä Iqu kukñuä iinjä ätuäqe, anği äuesäuqe, qua hiñä bu tuwanjuä äqäkqe.

⁹ I tqanği äwıpiyi, qu eeqänäñi hñqunä-hñqunä iqinñi äväma äukuwi. Ga ämaqä quväukuä kuapänänjä-tänjä iqua hiñuiqä äwqanğuwänğa, ämaqä huizi qänaki äukuwi. Mä Jisasi Iqu iqi yqänä äuesäutanği, apäkä ii Iqueuä hıpenjuä iqi yqänä ätqäuminqe. ¹⁰ Itanñi Iqu pämä ätqäuqe, tii ätukqe. “Apäkä iiki, ämaqä eeqänänjä täqi ätqäunjuwi, anği uwqäuä? Si kukñuä mikitätñqe, hmanda?”

¹¹ I tqanğa, ii ätukqe. “Naqä Iqukiyä, oeyä, hñqu hmanjqä.”

† 8:5 Kukñuä-suqä 22:22, Hiqäva-imäkcqä 20:10

Ga Jisasi Iqu iinji tii ätukqe. “Nyi-pqe kukruä mämiktqä da imqänä. Si äuñi, qänakñi suqä quvqe mimäkkä pa iqätñqä” ätukqe.

Jisasi Iqu qua täu We-huñqä Vqä Iquvi

¹² Angumñi Jisasi Iqu qokä-apäkä iuñi tii ätukqe. “Qua täu we-huñqä vqe, Nyi Qäqunjqä. Ämaqä Nyi änyu-vändmitätqä iqu, qañi heawiqä du mäwqä itä, iqueqä quuvqeunji we-huñqä-tänjä-queyqä.”

¹³ I tquanga, Parisi iqua qätä äwipiyyi, Iquñi tii ätukuwi. “Si kukruä awi, Tqä-täunqänänä ätätqäninyä. Inqe ämaqe, quuvqä makiqiyqä ipñqäüä.”

¹⁴ Ga kimañi, tii ätukqe. “He ‘Si Tqä suqenjqä änatnyä’ ändquwi, naqä-qakuänänjä ändqäüä. I etangi Nyi Ijqä-näuanñi, anjä äväma äpquenqätä, nñ anjä äumqeuñqe näqñqä enänä. Nyi näqñqä iinjä ämenqetani, ämaqe Nyaqä kukñui quuvqä eqäpñqe. Injäqe he Nyaqä anjä qakuiunqetä äkiunqä-pqä uwqanqundqe, he änyä maqñqä ipñqäüä.

¹⁵ He ämaqeu iwäsäupiyänqani, suqä qua täutanñqänä näqñqä epu, iwäsäuquenjqä. Injäqe Nyi ämaqä hñqueni, miwäsäuqä danä itñqe. ¹⁶ Inji Nyi ämaqä hñqueqä suqenjqä iwäsäuqanqundqe, he Nyaqä iwäsäuqä iinjä iquenqe, quuvqä heqäpñqänänji. Ii tiinjä dutayi. Nyi Ijqä-näuanä miwäsäuqä iqä. Apiqu änändowatkqä Iqu, Nyitä wäunqä anä itqäüä. ¹⁷ Kukruä-suqä he Mosisi iquesa ämepu qänaknä itqänuwä iuñi, kukñui tii ätnä. ‘Ämaqä hñquaqu kukñui asitaninä ätqiyyi, iquaquiyqä kukñuinqe quuvqä heqäpñqe!’[†] ¹⁸ Nyi Ijqä-näuanñqä awä ätätñqä Iqunji. Itanga huiziqu, Apiqu Nyi änändowatkqä Iqu, Nyinjqä awä inä ätätqäüä.”

¹⁹ Inqani Parisi iqua yatñqä tii äwikuwi. “Ijqä Apiqueyqä’ ätni, ga Iqu äñgi pmenä?”

[†] 8:17 Kukruä-suqä 17:6; 19:15

Itaŋi Jisasi Iqu ivatuwänäqe, kima tii ätukqe. “He Nyinyqätä, Ŋqä Apiquenyqätäŋi, änyä maqŋqä yqänä eänjäüä. Inäqe he Nyinyqä näqŋqä hiqä-säpi, Apiquenyqä-pqe näqŋqä inä iqäpningä.”

²⁰ Hiqäva-imäkkä aŋä ququawä iqini, Jisasi Iqu mbqä pŋqä witaŋqä-tänä qäqi äpme, qokä-apäkä iuŋi näqŋqä ävätä, kukŋuä iinji ätmuiŋqe. Iqu ätnänä iqi qäyä pmetanŋi, inŋanji Iqueqä hanä-iqä meqe, qäyu matimäuqä änä etanŋi, ämaqä hŋqu Iquenji, a makiqätqä ikqe.

Jisasi Iqu, “He aŋä Nyi umqä iuŋi, matimäuqä ipnuwiqä” ätukqenqä

²¹ Anŋumŋi Jisasi Iqu quŋi tii ätukqe. “Nyi eväma umqänä. Hŋga-mändanji, he Nyinyqä qävqä yanä-tpu ipqe, hiqä suqä quvqe yqänä äwiŋqä iutanä päkombnuwiqä. He aŋä Nyi umqä iuŋi, matimäuqä ipnuwiqä.”

²² Israitqä Jerusälemä iu hiqäva-imäkkä naqä iqua, ii tqanŋi äwipiŋi, quwqä-quwä tii ätŋguwi. “‘He aŋä Nyi umqä iuŋi, matimäuqä ipnuwiqä’ ätqe, äänä etanŋi tqiyä? Iqueqä-kiuä päknätŋqä ätqutiyä?”

²³ Itanŋa Iqu tii ätukqe. “He qua butanuenä etanŋä, Nyi haqä yätutanunjqä. He qua täutanjä iquenä etanŋä, Nyi qua täutanunä manä. ²⁴ Inä etanŋi ‘Hiqä suqä quvqä yqänä äwiŋqä iutanä päkombnuwiqä’ ae etqeqä. Ii tiinjä etanŋiyi. Nyi Ŋqä-näuä äpmeŋqä Iqunänŋqä[§] quuvqä manjiqiyqä iqanŋpqe, he heqä suqä quvqe yqänä wiqä, äpäkombnuwiqä.”

²⁵ Iqu kukŋuä i tquanŋa, “Si Tquki natnyä?” ätuäpu, yatŋqä äwikuwi.

§ 8:24 Jisasi Iqu “Nyi Ŋqä-näuä äpmeŋqä Iqunänŋqä” ätqe, ii Goti Hanjuwä Iqueqä yoqä enqä-paniqä. Yoqä iinji, Goti Iqu Mosisi iquenji awä ätukqe. (Anŋumä Itmakqä 3:14)

Iwä Iqu, “ ‘Nyi Iqunjqä’, ae äyä etqe. ²⁶ Nyi heqä suqä quvqenqe, kukñuä kuapänä ätätmä ewäsäumätmä, itmä-qe, Nyi änändowatkqä Iqu, aanjä naqä-qakuinä Tqä-qu etangi, Iqueqä kukñui Nyi qätä äwiyätñqenä, qokä-apäkä qua täuñiu ätuätñqeqä.”

²⁷ Iqu Iqueqä Kaniqenyqä tuätqätangqä iinqe, qu kñui mämeqä ikuwi.

²⁸ Iutañi Iqu tiinjä ätukqe. “He Ämaqeua Ymeqä Ekqä Iqunä indmepu, haqeqä ämanjiyäpiyänğani, he Nyinqe, Nyi ñqä-näua äpmeñqä Iqunäñqä näqñqä epñqäua. Ga tiinjä-pqenqä näqñqä inä epñqäua. Nyi nätmatqä hui ñqä kñuä iutanä mimäkqä danä itñqeqä. Oeyä. Nyi kukñuä eeqänäñi, Apiqu ämändquakqenä ätätñqeqä. ²⁹ Nyi änändowatkqä Iqu, Nyitä anä äpmenä. Nyi nätmatqä Iqueuä äwiñqeu qäyunä imäktñqä iutañi, ñqä-näuanä pmetmñqä hiñuinä mañqänqä itñqeqä.” ³⁰ Jisasi Iqu kukñuä ii tätqä-tanga, kuapänäñi Iquenyqä quuvqä eqäkuwi.

Kukñuä naqä-qakuä iqu, he ämiqä huiziqueqä äwiñqä iuta huätä ewewqatänqiyä

³¹ Inğani Iqu Israitqä Jerusälemä iu hiqäva-imäkqä iquautañä Iquenyqä quuvqä heqiyqanguwä iquauñi, tii ätukqe. “He Nyaqä kukñui mäwquatämäua, a yänänäqñqä äkiqätqeqe, ga he ñqä wäuñuänqä ämetqeqä-quenä pmeñqäua. ³² Ga inä ma, kukñuä naqä-qakuñqä näqñqä eäpu, itanga kukñuä iinjä iqu, he ämiqä huiziqueqä äwiñqä iuta huätä ewewqatänqiyä.”

³³ I tquanga, qu kimañi tii ätukuwi. “Ne awiqu Aprähama iqueqä hueqä-himqä iquneyqä. Hea hñganä-pqe, ämaqä hñqueqä wäuñuä-wiyqä hiñgi eätanä, iqueqä äwiñqä yäpä imä mäpmeqä danä ituñqueqä. I hitangi ‘Kukñuä naqä-qakuä iqu, he ämiqä huiziqueqä äwiñqä iuta huätä ewewqatänqiyä-qe,’ sunqä natnyä?”

³⁴ Iqu iquauqä kukñui kimañi, tiinjä ätukqe. “Aañä naqä-qakuänänjä etqä. Ämaqä eeqänänjä suqä quvqä imäkätqänjuwi, qu suqä iqueqä äwiñqeunji qänaki vqä iquaiqä. ³⁵ Ga ämiqä hñqueqä äwiñqeunji qänaki vqä iqua, iquauqä ämiqä iqueqä anjuñi näweqä mäpmeqä itqänjuwiqä. Oeyqä. Ymeqenä pmetpñqäuä. ³⁶ Inäqe Ymeqä Iqu he ewewqatqanguti, he suqä quvqä iqueqä äwiñqeunji qänaki mäwqä pmetpnuwiqä. ³⁷ Nyi näqñqe. He Aprähamä iqueqä hueqä-himqä iquenä etangqä-qe, Nyaqä kukñui heyaqä äwqä yäpä ingisañi mäwiqä etangi, he Nyi ämbäkñqä itqänäuä. ³⁸ Nyi ñqä Apiqu ae ämändquakqeunji, kukñuä awi nätmatqä iñqä ätätqänänä. ññ he heqä suqä Nyi ämbäkñqä itqänjuwi, ii hiniqu tqangi äwikuwiunä imäkätqänäuä.”

³⁹ Ingañi iqua kima tii ätukuwi. “Neqä awiqu, Aprähamä iqueqä.”

Ga Jisasi Iqu iquauñi ätukqe. “Iinjä naqä-qakuä he Aprähamä iqueqä kawäkenä hiqä-säpi, suqä asänänjä Aprähamä iqu iminjä-pa, ii itqäpñingä. ⁴⁰ Kukñuä naqä-qakuä Nyi Goti Hanjuwä Iquesa qätä äwikqe, eeqänänji qäyä etätñqä-qe, tängañi he Nyi pizqä bäkñqä itqänäuä. Suqä iinjä ii, Aprähamä iqueqä suqä manä. ⁴¹ He hiqä hiniqueqä suqä iunä imäkätqänäuä” ätukqe.

Iwä qu Iquñi tii ätukuwi. “Ne neqä nipaqa qokitä hingi hiqaqä äwäyäkipu mänanyquä ikuwiqä. Oeyqä. Neqä Apiqu, Goti Hanjuwä Iqunänjqä.”

⁴² Ingañi Iqu tii ätukqe. “Goti Hanjuwä Iqu heqä hiniqu etangutqe, he Nyiñqä enguänänjqä. Ii tiinjuta etqä. Nyi Goti Iqutä anä äpmamiñueä, äyä äquvepkqä. Nyi änyinjä ñqä dutanä äquvepkqä ma, Goti Hanjuwä Iqu änändowatqangi äquvepkqe. ⁴³ Ga kukñuä Nyi tqangqe, he näqñqä äñguänä maeqä iquwi, ii he Nyaqä kukñui meqänqe, maengangqä iutayi. ⁴⁴ He Setänä,

heqä heniqueqä ymeqä-quenji. Ga he iqueqä äwinqeunä yänjä äqänäpu qänaknä iquenjyä. Injata tii tänganqe, iqu ämaqä päsqänqä äpmenä. Itanga iqu suqä naqä-qakuä iunji qänaknä miqe, tiinjä dutayi. Suqä aanjä naqä-qakuä di, iqutä mäwiqä iminqe. Kuknuä quanqä ätminqe, ii aanjä iqueqä yänjiyi. Iqu ämaqä quanqä kuknuä tqä-qu eä, itanga iqu quanqä kuknuä tqeutanjä kaniquvi. ⁴⁵ Iinjinqe Nyi kuknuä aanjä naqä-qakuänänjä di etqanqetani, he Nyaqä kuknui quuvqä maeqiyqä da äyä itqänä. ⁴⁶ He 'Iqu suqä quvqä imäkqä-queyqä' knuä eyätñqä etangutqe, ga Nyaqä suqä quvqä imäkätñqe, ätnänjä iqi ätäpu, maepiyä. Ä Nyi kuknuä awä naqä-qakuä dinä ätätñqä etangundqe, inji Nyaqä kuknui quuvqä maeqiyqe, sunqä itqänäüä? ⁴⁷ Goti Hanjuwä Iqueqä ymeqä iqua, Iqueä kuknui qätä äwiyätqänjuwi. Ä he Iqueä kuknui qätä mäwiyqä iquwi, ii tiinjä etangiyi. He Iqueqä ymeqä-quenä maeqä epiyä dutanji."

Jisasi Iqu Iqueqä-kiuänqätä, Aprähamä iquenyqätä, ätkqenqä

⁴⁸ I tquanqa, Israitqä Jerusälemä iu hiqäva-imäkqä naqä iqua, Iqueni kima tii ätukuwi. "Ne tii äktqunä. 'Si ämaqä Sämaliyatanjä* Iqukiyqä. Ga dnjä quvqä hñqu äktqäunä.' Iinjä ne naqä-qakuä äktqu?"

⁴⁹ Itanji Jisasi Iqu kimanji tii ätukqe. "Nyi dnjä quvqä hñqu mandqäüqä inä. Hmanjqä. Itangi Nyi Apiqueä yoqenä haqeu mamäutqätanga, he Nyaqä yoqe mändi ängittqäyätqänäüä. ⁵⁰ Nyi Inqä yoqe, haqeu mämamänjqä itqänänä. Inq, Nyi yoqä naqä mamqenqä äwinyänqe, Hñqunänjqä. Iqu ämaqä eeqänänjä iquau lwäsäüqä Iqueyi. ⁵¹ Nyi aanjä naqä-qakuänänjä etqänä. Ämaqä hñqu Nyaqä

* **8:48** Israitqä Jerusälemä iu hiqäva-imäkqä iqua, Sämaliyatanjä iquauñqe, "Ämaqä quvqä iqä iquaiqä" knuä indqänminjuwi.

kukɲui qänaknä imitätqe, mapäkoŋqä hea ique-ique pmetäniqueqä.”

⁵² Inŋaɲi iqua kima tii ätukuwi. “Si e änatɲä imɲi, täŋgaɲi, tiinji. Dɲä quvqä hɲqu Si äktqäunqä iinqe, ne näŋqä ae equnä. Aprähamä iqu-pqä, Goti Iqueqä hiɲuä-tqä iqua-pqe, ae äpäkoŋguwä-qe, Si tii änatɲä. ‘Ämaqä hɲqu Nyaqä kukɲui qänaknä imitätqe, iqu mapäkoŋqä hea ique-ique pmetäniqueqä.’ ⁵³ Änäŋgä? Si neqä awiqu Aprähamä, ae äpäkoŋgä iqueɲi ämäwqätäutnä, änatnä? Ä Goti Iqueqä hiɲuä-tqä iqua-pqe ae äpäkoŋguwiqä. Si ‘“Nyi tqunä” ätqänä, kɲuä kiyqiyä?”

⁵⁴ Jisasi Iqu kimaɲi tii ätukqe. “Nyi ɲqä yoqe haqeu ämamänmitmqe, ii nätmatqä hiŋgiŋqä eɲqä-paɲi. Injäqe ɲqä Apiqu, Iqu Nyaqä yoqe haqeu ämanmäutqänä. Iquenyqe, he ‘Neqä Goti Hanjuwä Iqueqä’ äyä ätqäuä. ⁵⁵ Injäqe he Iquenyqe maqɲqä epu ätqäuä. Nyi, ɲqä-näuäɲi Iquenyqe näŋqä eänänä. Ga ‘Nyi Iquenyqe maqɲqeqä’ etmqe, ii Nyi ämaqä quangätqä he eɲqä-paɲunä emqänä. Itanŋi Nyi Iquenyqä näŋqä ae eämä, itanŋa Nyi Iqueqä kukɲuä iunä qänaknä itqänä. ⁵⁶ Heqä tawiqu Aprähamä iqu, Nyaqä hiunji hiɲuä qunäniqenqä kɲuä indqänätäqänŋaɲi, iqu yeeqä äwinymiŋqeqä. Itanji iqu hiɲuä i äqunäqe, aquvänä ikqeqä.”

⁵⁷ Iwä iqua qätä i äwipiɲi, tii ätukuwi. “Si Tqä quväukui 50 änä qäyä etanŋi, Aprähamä iqueɲi Si hiɲuä äqunŋä-tanä?”

⁵⁸ Ga Jisasi Iqueä kimaɲi, “Nyi naqä-qakuänänjä etqänä, Aprähamä iqu matimäuqänŋaɲi, Nyi ɲqä-näuä Äpmeɲqä Iqunjqä” ätukqe.

⁵⁹ I tquangqenqä, qu hikä ämepu Ique päsanä-tpu iqanŋuwänŋa, Iqu zä imäknä hiqäva-imäqä anjä täkɲiunji äväma, yäpaqänŋisa äukqe.

9

Jisasi Iqu, ämaqä hiñuä maññqä hñque äñguä iwimäkkqenqä

¹ Jisasi Iqu qañä äwätäqängani, ämaqä hiñuä maññqä hñque äqunqce. Ämaqä iqu känäwqä äwqä imdani, hiñuä maññqä iñäqu ätimäukce. ² Inğani Iqueqä wäññuññqä ämotquamiñqä iqua Iqenji, “Näqñqä Motqueqä Iquki, ämaqä tqu hiñuä maññqä imäñgce, suqä quvqe tque-qäwä? Iqueqä-kiuätanä, kanä-känaisändanä?” ätukuwi.

³ Yatñqä i vqanğuwänğa, Jisasi Iqu, “Ämaqä iqu hiñuä maññqä inqe, suqä quvqe, iqueqä-pqä ä iqueqä kanä-känäwqä-pqä duta hmanji. Ämaqe, qu ämaqä tque hiñuä äqunäpu, Goti Hanjuwä Iqueqä yänänäqñqenqä näqñqä mapñqä diñqeqä. ⁴ We yqänä tii hunätanğani, ne Nyi änändowatkqä Iqueä wäññui imäkatunqce. Ämaqe wäññuä miqä ipñqce, hea heätñqce qäqinji. ⁵ Nyi qua täu äpmeñqce, qua täu We-huñqä Vqä-qunjqä” ätukqe.

⁶⁻⁷ Iinjä ätuäqe, Iqu qua bu makukuä äquteqe, makukuitä quae ättäqe, ämaqä iqueä hiñuii qua äwqäyätä, iqenji, “Eqä-huññä Silomä du asñä qänämändñqä uvä” ätukqe. (Yoqä ‘Silomäüä’ ätnäñqä iqu, ‘ändowatkäüä’ ätnä.) Inji iqu äwäqe, asñä qänämänğanğa, iqueä hiñui äñguä heqanği, iqu hiñuä äñguä qñqä-qu äpkqe.

⁸ Inğani ämaqä, iqtä anjä asä iqi äpmamiñuwitä, ämaqä, iqu hiñuä maññqä äpme mbqänqä nätmatqä isuanqä täññuä tätqätanği äqunmiñuwitänji, qu, “Ämaqä tqu mbqänqä täññuä ätqämanätñqä iqtanä?” ätäpu yatñqä inğäukuwi. ⁹ Yatñqä i inğanğuwänğa, ämaqä hui, “Auqä, ämaqä iqu qäqueqä” tqanğuwänğa, hui, “Oeyä, iqu maetqe. Ämaqä iqu enqä-panjä hñqueqä” ätkuwi.

I tqanguwänga, ämaqä iqu iqueqä-kiuä, “Nyi ämaqä iqunä qäqunjqä” ätukqe.

¹⁰ Qu iqueä kimañi, “Si hiñui äänä itnä qänginyä?” ätuäpu, ique yatñqä äwikuwi.

¹¹ Yatñqä i vqanguwänga, iqu, “Ämaqä ‘Jisasiuä’ ätätqäñuwä Iqu, qua ättäqe, nyaqä hiñuiu qua äñqiyätä, ‘Asñi, eqä-huäjä Silomä du qänämändñqä uvä’ dqanji, nyi äumi, asñä tii äqänämänätmängarñi, hiñuä qe äqänänä” ätukqe.

¹² I tquanjarñi, qu, “Ämaqä Iqu äñgiwä?” ätukuwi. Iqu, “Nyi änyä maqñqeqä” ätukqe.

Parisi iqua, hañä-iqä äwikuwiñqä

¹³ Injarñi qu ämaqä hiñuä maqñqä imiñqä iinä iqueni, Parisi iquañqä ätuma äukuwi. ¹⁴ Jisasi Iqu qua ättätä ämaqä iqueä hiñuä äñgui, Sämbatqä hiunji hapä pmeqänga iwimäkkqe. ¹⁵ Iinqe, Parisi iqua-pqe, ämaqä iqueni, “Si hiñui, änä itnä äqänginyä?” ätuäpu, yatñqä ämikuwi.

Iqu quñi, tii ätukqe. “Iqu nyaqä hiñuä täuñi, qua ñqäyqanji, nyi asñä äqänämänätmä, tängarñi hiñuä äñguä sä äqänänä” ätukqe.

¹⁶ I tquanjarñi, Parisi hñqua, “Ämaqä hiunji hapä pmeqä duñqä suqe, qänaknä miqä iqäqä Tqu, Goti Hanjuwä Iquesañä-qu maetqenä” tqanguwänga, hñqua, “Ämaqä suqä quvqä imäkqä-qu eäqe, nätmätqä ämaqä mimäkqänänä tiñi, äänä imäkätñqäwä?” ätkuwi. I ätnäpiyitarñi, naqä-hñqunä mäpmeqä danä inñgi-inñgi äk-tqänñguwi. ¹⁷ Iinñä ipu, qu iqueni, anñgumä yatñqä tii äwikuwi. “Ämaqä saqä hiñui, äñguä ikimäkqä Iquenyqe, si ‘tqueqä’ ttñqäwä?”

Yatñqä i vqanguwänga, ämaqä iqu tii ätukqe. “Iqu Ämaqä Hiñuä-tqä-queqä.”

¹⁸ Ijäqe, Israitqä Jerusälemä iu hiqäva imäkmiñuwä iquauqä naqä iqua, “Ämaqä iqu hiñuä maññqä-qu enqe, täñgani iqu hiñuä äyä äqänñiyä” kñuä mämeqä ipu, ämaqä iqueqä kaniquesä känäütä kukñuä ätuätumepu, yatñqä tii äwikiwi. ¹⁹ “Ämaqä tquenyqe, qe, ‘Yeqä ymeqä hiñuä maññqä imänñqeçqä’ ätqiyä iqutanä? Ga iqu täñgani hiñuä äñgui, äänä itä äqänñiyä?” ätukuwi.

²⁰ Qu yatñqä i vqanñuwännga, ämaqä iqueqä kaniqutä känaisä ämävayi, “Ye näññqe. Iqu yeqä ymeqä-qu etanñi, iqu hiñuä maññqä imänñqeçqä” ätukiwi. ²¹ “Iñäqe, ye änyä maññqe. Iqu täñgani hiñui, äänä itä äqunñuti. Ämaqä ique äññuä imäkätä hiñuä qänätñqä imäkqä Iquenyqe, ye maññqeçqä. Iqu ae naqä enqä-qae, yatñqä iqueqä-kiuä wipu. Ga iqu ‘iinñqä-iinñqä’ hetätñqänänyä” ätukiwi. ²²⁻²³ Iyaqu ii ätukiwi, ämaqä naqä iquauñqä zä etanñiyi. Ämaqä iinñä iqua, näwinyä pmua imäkäpu tii ätkuwi. “Ämaqä hui Jisasi Iquenyqe, ‘Iqu Kraisi ne ämineyätñqä Goti Hanjuwä Iqu Ique ätekqä Iqueyqä’ tqanñpqe, anñ aquvänñqe aquvä äqänäpu, Goti Hanjuwä Iqueä yoqe haqä mäмамäuqä ipñqäuä.” Iinññqe, ämaqä iqueqä kaniqutä känaisänñi zä isinyä, “Iqu ae naqä-queqä. Yatñqe, iqueqä-kiuä wipiyä” ätukiwi.

²⁴ Iqua ämaqä hiñuä maññqä iminñqä ique, anññuä kukñuä ätuätumapiyi, “Ämaqä si äññuä ikimäkqä Iquenyqe, ne näññqe. Iqu suqä quvqä Iqä-quvi. Iñi, si Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe, haqeçqä ämamäutnä, naqä-qakuänänñä natiyä” ätukuwi.

²⁵ I tqanñuwännga, ämaqä iqu, “Nyi maññqe. Iqu suqä quvqä Iqä-quti, miqä-quti? Nyi ñqä hiñui, maññqä inqä-qe, täñgani nyi hiñuä äqänmä, näññqe, iinñqänä eqänä” ätukqe.

²⁶ I tqanñga, qu iquerñi, “Si hiñuä maññqä eänñi, saqä hiñui äñgui, Iqu äänä itä ikimäkqiyä?” ätuäpu yatñqä

äwikuwi.

²⁷ Inġani, “Nyi iqi ae etqanġa, he qätä mänyiyqä iquwi. Inji, anġumġi qätä suŋqä nyipŋqäwä? Inji he-pqe, Iquenyqä quuvqä heqäpŋqätanä?”

²⁸ I tquanġqetani, qu iqueni kukŋuä quvqä tii ätukuwi. “Ämaqä Iquenyqä quuvqä heqiyqe, si äyuwä. Ne quuvqe, Mosisi iquenyqä heqiyqä iquneyqä. ²⁹ Ne näŋŋqe, Mosisi iquenyqä eänju. Goti Hanjuwä Iqu iqueni kukŋuä ätumiŋqe. Injäqe, Ämaqä Tqu äkŋgisa äpqä-quti? Ne Iquenyqe, änyä maŋŋqä eänjunä” ätukuwi.

³⁰ Inġani iqu, “Ämaqä Iqu nyaqä hiŋuä äŋguä äny-imäkqenqe, he ‘Ne Iquenyqä änyä maŋŋqä eänjunä-qe,’ änäänqä tqäuä? ³¹ Ne näŋŋqä äyuwä. Goti Hanjuwä Iqu ämaqä suqä quvqä imäkqeuŋi, qätä mäwiyqä danä yänä. Ämaqä Ique qätä äwiyäpu, Iqueqä äwiŋqä du imäkqanġuwä iunä wiyätŋqä äyuä. ³² Qua tqu imäkkqetani, täŋŋanqe, ‘Ämaqä hŋqu, ämaqä hiŋuä maŋŋqä imänġqä hŋque, äŋguä hiŋuä qänätŋqä imäkqeqä’ matqä itqänjuwi. ³³ Inji Ämaqä Tqu Goti Hanjuwä Iquesa mapqä-säpi, Iqu nätmatqä hui mimäkqä iquäninġä” ätukqe.

³⁴ I tquanġa qu, “Si suqä quvqä du imänġŋä, iunä yqänä äpmenji, inji si täŋŋani, ne näŋŋqä mänätapqä isŋqeqä” ätuäpu, qu iqueni, anjä aquväŋŋqeutani, huätä ändowatkuwi.

Hinuä maŋŋqe, tqukuakä?

³⁵ Jisasi Iqu ämaqä iquenyqe, “Anjä aquväŋŋqä iutani, huätä ändowatqäuä” tqanġä äwiyäqe, Iqu ämaqä iquenyqä qävqä ikitä, ique äwimeqe, “Si Ämaqueuqä Ymeqä Ekqä Iquenyqe quuvqä eqinyä?” ätukqe.

³⁶ I tquanġani, ämaqä iqu ämävauqe, “Ämaqä Naqä Iquki, Ämaqä Iqu äsque, nyi di. Ga nyi Iquenyqä quuvqä heqämqänänyä” ätukqe.

³⁷ I tquanga Jisasi Iqu ämaqä iquerji, “Si Ämaqä Iquerji hiñuä ae äqunänjinyä. Ämaqä Tä äktätñqä Tqu, ii Qäqueqä” ätukqe.

³⁸ Inğañi ämaqä iqu, “Naqä Iquki, nyi quuvqä eqiyqänä” ätuätä, Jisasi Iqueä yukä iqi qoñä äuktäütä, Iqueä yoqe haqeqä ämamäukqe.

³⁹ Inğañi Jisasi Iqu, “Nyi qua täuñqe, ämaqeuqä suqä iwäsäuqänqä äpkqe. Inji ämaqä hiñuä maññqä inñuwi, hiñuä qänğangpi, hiñuä äqänänjuwi, hiñuä maññqä ipñqäuä” ätukqe.

⁴⁰ Parisi Jisasi Iqutä iqi anä ätqäpiyä iqua, i tqangi äwipiyyi, “Ne-pqe hiñuä maññqä-qune etangji ätätqänjinyä?” ätukuwi.

⁴¹ I tquanguwitañi Jisasi Iqu, “He hiñuä maññqä hiñuä pisquenä epqe, hiqä suqä quvqetani hañä-iqä mäme-qänqe. Injaqe he, ‘Ne hiñuä äqänänjunä’ ätquwä-qae, hiqä suqä quvqe, täka yqänä himäkätänqiyä” ätukqe.

10

Jisasi Iqu, Sipsipqä-miqä Änguänänjä-quvi

¹ Jisasi Iqu, “Nyi naqä-qakuänä tii etqänä. Ämaqä sipsipqä iquauqä täknä yäpä yänğisañi, hänaqeta mäpeyqä, awä hñqäqisa äpäkeyätä äpeyqä iqu, quwä-meqä-quvi.

² Ämaqä täknä hänaqeta äpeyqä iqu, iqu sipsipqä iquau miqä iquvi. ³ Itanga ämaqä täknä hänaqä miqä iqu, iquerji qñqanñ wuteyqanğuti, sipsipqä iqua ämiwiyqä iqueqä quväki, qätä wipnä. Ga iqu iquauqä yoqe, kikiñä ätuätä, yäpaqä mänğisa ätuma wänä. ⁴ Inji iqu iqueqe, eeqänä ätuma äwätä, hiñuiqä wimenä. Sipsipqe, qu iqueä quväkiñqä näqñqä epiyä-qae, ique qänaki wivändpnä.

⁵ Ämaqä huitañä hñqu tquanğutqe, qu iqueqä quväkiñqä änyä maññqä epiyä-qae, iquerji qänaki mävändqä danä zä upñqäuä” ätukqe.

⁶ Jisasi Iqu kukruä ktqä iqu tquanqce, qu kjuä änguä mämeqä ipu, “Iqu sunqä ätqutiyä” tpu ikuwi.

⁷ Qu näqñqä änguänä mämeqä iqanguwinqä, Iqu anqumñi, “Nyi naqä-qakuänänä etqä, Nyi sipsipqä iquauqä Täkñä-hänaqä Iqunqä. ⁸ Ämaqä Nyi änyä etanga hiñuiqä äpätqänuwi, qu quwä-meqä-qua etangi, sipsipqä iqua quñi qätä mäwiyqä danä itqänuwi. ⁹ Nyi Täkñä-hänaqä Iqunji. Ämaqä hñqu Nyita äpeyätqe, hñä änguä iqumuatnä äpme, iqu täñgisa äyapätä mäñgisa äwätä itä, itanga iqu qätaqä näqisquänqiyä. ¹⁰ Quwä meqe äpquwi, quwä ämepu, pizqä äpäsäpu, itanga qui imäqä dinänji. Nyi iinä maetqe. Nyi äpkqe, qu hñä-pmeqenqe äwa miqä, kuapänä mapñqä diñqe.

¹¹ Nyi Sipsipqä-miqä Änguänänä-qunji. Inji ämaqä sipsipqä änguänä miqä iqu, sipsipqeuñqä yänä winä. ¹² Ämaqä mbqä metñqä sipsipqä qanyinä yakuä miqä iqu, hiveqä hiqiyqä pñangi äqunäqänqani, iqu sipsipqä-miqä naqä-qakuä-qu hma etangi, itanga sipsipqe, iqueqä maeqä etangä, inji iqu quñi äväma zä wänä. Ga hiveqä hiqiyqä iqu äpäqe, quñi ändämiqanquti, qu nänä-täqi upnä. ¹³ Ämaqä iqu mbqä metñqänä wäunuä itä, sip-sipqenqä kjuä mämeqä iqä-qae, zä wänä.

¹⁴⁻¹⁵ Nyi Sipsipqä-miqä Änguänänä-qunji. Apiqu Nyinyqä näqñqä etangi, ga Nyi Apiquenyqä-pqä näqñqä enä. Asä inji, Nyi Ijqä sipsipqenqä näqñqä etangä, qu-pqe Nyinyqä näqñqä enä. Inji Nyi sipsipqä yätamakqänqä päkonmä. ¹⁶ Täkñä huiziunji, Nyaqä sipsipqä hui-pqe äpmenä. Ga Nyi quñi ätuma pmqänä. Inji Nyi ‘daaná’ tquanqani, qu Nyaqä quväki qätä änyiyäpu äppñqäuä. Ga sipsipqä iinji, naqä-hñqunä etangpi, ga quwqä Ämiqe, Hñqunä hiäniqe. ¹⁷ Nyaqä hñä-pmeqe anqumä mamniqä etangi, Nyi sipsipqeuñqä yänä wämä. Ga iinä imqä itqätanqetani, Apiqu Nyinyqä äwinyä. ¹⁸ Nyaqä hñä-

pmeqe, ämaqä hui hiŋgi quwqä äwiŋqä dutanä, qui mimäkkä ipnä. Nyi änyinqä Ijqä duta, yänä wämqe. Nyi Ijqä hänjä-pmeqe ävätmä, itaŋga aŋgumä meqänqe, yänänäŋqä ämenä. Ijqä Apiqu Nyi iinjä imäkmqä ändkqeqä” ätukqe.

¹⁹ Jisasi Iqu i tqaŋgqenqä, Israitqä Jerusälemä iu hiqäva imäkmiŋuwä iqua aŋgumä iŋgi-iŋgi äktqänquwi. ²⁰ Kuapänänä hui, “Iqu dŋä quvqä-tänu eä, qämä-qämä itä i ätqi. He Iqueni qätä suŋqä wiyqäuä?” ätukuwi. ²¹ Itaŋga hui, “Ämaqä dŋä quvqä-tänä hŋqu, kukŋuä tiŋji matqä danä yänä. Dŋä quvqe, ämaqä hiŋuä maŋŋqä itaŋguwä iuŋi, hiŋuä qämbŋqe äänä imäkäniqiyä?” ätukuwi.

Israitqä iqua, Jisasi Ique äpäsanä-tpu ikuwiŋqä

²² Iŋgaŋi qu hiunji naqä, hiqäva-imäkkä aŋi Goti Iqueni aŋgi imäkkuwiŋqä kŋuä indqänäpu, yeeqä ipŋqä Jerusälemäni aquvä äqänquwi. Iŋi hiunji dŋä maenqä, isqänŋa imäkmiŋuwi. ²³ Jisasi Iqu Goti Hanjuwä Iqueä hiqäva-imäkkä aŋä täkŋä yänŋisa, Solomonä iqueqä aŋä mätävätinŋqä ätmiŋuwä iu ikämiŋqe. ²⁴ I ikitqätanŋa, Israitqä iqi hiqäva imäkmiŋuwä hŋqua, Ique aquvä äwqämbiyi, “Ne Sinyqä kŋuä qämä-qämä inqä ämetuŋque, Si awi äkŋga nattŋänqäwä? Si Kraisi Ämaqä ne ämineyätŋqä Goti Hanjuwä Iqu ätekikqä Iquki eäŋi, Si kukŋuä ktqä matqä, naqä-qakuänänä natiyä” ätukuwi.

²⁵ I tqaŋguwänŋa, Iqu kimaŋi, “Nyi ‘Iinjä-iinjä’ etqanŋa, he Nyi tqaŋgqä duŋi, qätä mänyiyqä ipu, quuvqä maeqiyqä äyä itqänä. Nyi nätmataqä Apiqueä yoqeta imäkätŋqe, ga ii Nyinyqe, qe ämetquetqänä. ²⁶ I metqueqanŋa, he Nyaqä sipsipqä-quenä maeqä ipu, Nyinyqe quuvqä maeqiyqä äyä itqänä. ²⁷ Sipsipqä Nyaqä di, qu Nyaqä quväki qätä nyiyqanŋä, Nyi quŋqä näŋŋqä eŋä. Iŋi qu Nyi qänaki nyivändpnä. ²⁸ Ga Nyi quŋi, quuvqä hea ique-ique

pmeqe vqan̄gmdi, qu mapäkon̄qä danä iqän̄qe. Itan̄ga ämaqä-pqä hui, Nyaqä hipa iutan̄ji huätä mämändauñ̄qe. ²⁹ Apiqu sipsipqä Nyi ändap̄kqä Iqu, Yän̄nän̄qñ̄qä-qu eä, eeqän̄ñ̄ji ämāwqätāuä. In̄ji ämaqä-pqä hui, Apiqueä hipa iutan̄ji mämotauqä ipnā. ³⁰ Nyitā Apiqūtāñ̄ji, Ye naqä-hñ̄qunäyqä” ätukqe.

³¹ I tqan̄gqen̄qä, Israitqä iqua an̄gumä hikä ämepu, Ique päsänä-tpu ikuwi. ³² I iqan̄guwän̄ga, Jisasi Iqu quñ̄ji, “Nyi wäun̄uä an̄guän̄ñ̄jä Apiqu ändap̄kqe, heyaqä hin̄uä iqisa kuapänä imäkätñ̄qe. He hiki, wäun̄uä iquautan̄jä äkisquen̄qä bäkpn̄qäwä?” ätukqe.

³³ I tquan̄ga qu, “Ne Sin̄ji, hiki wäun̄uä an̄guän̄ñ̄jä imäkätqän̄ñ̄qä kpäsatuñ̄quä miqä iqu. Si Ämaqä hin̄gän̄quki qäyä eänä, Goti Hanjuwä Iqu en̄qä-pa etnā, Ique äkittqiyqan̄gñ̄ñ̄qä ii kpäsatuñ̄quä iqunā” ätukuwi.

³⁴ In̄gan̄ji Jisasi Iqu quñ̄ji, “Heqä kukñ̄uä-suqen̄qä tuwan̄uä äqän̄ñ̄qeun̄ji, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñ̄ui tii äqänä. ‘Nyi henyqe, “goti-quen̄jā” ätkqeqä.*’ ³⁵⁻³⁶ Goti Hanjuwä Iqueqä kukñ̄uä tuwan̄uä äqän̄ñ̄qe, hea ique-ique naqä-qakuän̄ñ̄jä äqänä äwi. In̄ji Goti Hanjuwä Iqu ämaqä Iqueqä kukñ̄uä äwikqä iquaun̄ji, ‘he goti-quen̄jā’ ätukqe. In̄ñ̄qe Nyi Ämaqä Goti Hanjuwä Iqu atäun̄uä ändeetä, qua täun̄qä änändowatkqä Iqunä, ‘Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä-qun̄jā,’ tqan̄gqen̄qä he, ‘Si Goti Hanjuwä Iqu en̄qä-pa etnā, Iquer̄ji äkittqiyenyä’ ätquwi, äänä etan̄gi ätqäuä? ³⁷ Nyi wäun̄ui, Apiqueä di mimäkqä-säpi, he Nyinyqe quuvqä maeqiyqä iqäpn̄in̄ji. ³⁸ In̄ñ̄qe, Nyi imäkqe, he Nyaqä kukñ̄ui naqä-qakuä mimäkqä ipiyäqe, Nyi wäun̄uä imäkätñ̄qeun̄ji quuvqä heqäpn̄qe. In̄ñ̄ä iutan̄ji he näqñ̄qä ämepu, Apiqu Nyi nyinätan̄gi, Nyi Ique änyän̄qä iun̄qe, näqñ̄qä an̄guän̄ñ̄jä epñ̄qeä” ätukqe.

* **10:34** Apqä Bukä 82:6

³⁹ Ingarji qu anğumä Iqueni a kiquätänä-tpu iqanğä, Iqu quvaqä hipa iuta äutaknğa äukqe.

⁴⁰ Iqisañi, Iqu anğumä eqä Jotänä ique nänğisañqä äwäqe, Jonä iqu änyänanğa ämaqä asñä äqäminğä iqi äpmaminqe. ⁴¹ Iqinji, ämaqä kuapänäñi, “Jonä iqu nätmataqä ämaqä mimäkqänänä di mimäkqä qäyä itä, Ämaqä Tquenyqä ätkqe, eeqänäñi naqä-qakuiqä” ätäpu, Ique äwimakuwi. ⁴² Ingarji ämaqä kuapänäñi, Iquenyqä quuvqä eqäkuwi.

11

Lasarusi iqu äpäkonğqenqä

¹ Ingarji, ämaqä anä-himqä Betani pmeqä hñqu, yoqä Lasarusi, iqu täñä-yaqä ämakqe. Betani, Mäliya Mala näsuaqiyqä anä-himqe. ² Apäkä Mäliyai, qänakñi eqä sisnyanä-weqe ämetä, Naqä Iqueä yukä bu äwiqatätä, iyyqä detä yemä iwimäkkqä iyyi. Lasarusi täñä-yaqä ämakqä iqu, iyyqä kasiqä-quvi. ³ Ingarji iqueqä kasiqä-uaqu Jisasi Iquenyqä, “Naqä Iquki, Tqä näueqä Si kiiñä äkinyätñqä iqu, täñä-yaqä äwinä” ätäsinä, kukñuä ändowatkiiyi.

⁴ I äwiyäqe, Jisasi Iqu, “Täñä-yaqe, näwinyä päkonğänqä maetqe, Goti Hanjuwä Iqu yoqä naqe, iuta meqanğuti, ga Iqueqä Ymeqä-pqä Iqu inä menğiyä” ätukqe.

⁵ Iqu Mala, Mäliya, Lasarusi näsquanğä kiiñä äwinyminqe.

⁶ Jisasi Iqu Lasarusi iquenyqe, “Täñä-yaqä äwinä” tqanğä äwiyäqe, Iqu mäwqä danä hiunji hñquaqu, iqi inä äpmakqe. ⁷ I äpmeqe, Iqueqä wäunğänğä ämotquaminğä iquauñi, “Ne anğumä qua Jutiyanğä äwanä” ätukqe.

⁸ I tqanğa iqua, “Näqñqä-vqä Iquki, Israitqä Jerusälemä iu hiqäva-qäyqä iqua, qu hikä kpäsänä-tpu

iquwi, hŋga hma enqe, Si anġumä asä duŋqä utŋqä inyä?” ätukuwi.

⁹ Iqu kimaŋi, “Hiunji ique-iqueni, weji hŋganqä äunġa mäwqä iqä maeqä inä?” ätukqe. “Inji ämaqä äsqu-äsqwe hunätanġa äwqe, iqu we-hunqä ique äqunä äwqi. Näñi-täqi äqutäutä, quanġä mapäkŋqä danä iquänä. ¹⁰ Inġäqe, hea witanġa äwqä iqu, iquesaŋi we maunqä etanġuti, näñi-täqi qutäuquäniqeqä” ätukqe. ¹¹ I ätuäqetaŋi, tii ätukqe. “Neqä neyämaqä Lasarusi iqu hiqaqä äwinä. Inġäqe Nyi ique ävauqumuatmqä diŋqä umqeqä” ätukqe.

¹² I tquanġaŋi iqua, “Naqä Iquki, iqu hiqaqä äwiŋqe, äŋġuä heŋqiyä” ätukuwi. ¹³ Jisasi Iqu Lasarusi iqu pizqä etanġqenqä tquanġi, iqua, “Qanyä hiqaqä witanġi ätqiyä” tpu ikuwi.

¹⁴ I iqanġuwänġa Iqu awä jänä tii ätukqe. “Lasarusi iqu ae äpäkonġqeqä. ¹⁵ Inġäqe, he Nyinyqä quuvqä heqäpŋqä diŋqä indqänätmä, Nyi iqtäŋi mäpmeqä iqenqä yeeqä iqä. Täŋġaŋi ne iquenyqä yqä äwanä” ätukqe.

¹⁶ I tquanġaŋi, Tomasi “Ymeqä Qäyawiqä”^{*} ätumiŋuwä iqu, wäunġänqä ämotquamiŋqä huizi iquaunġi, “Ne-pqe, neqä Naqä Iqutä anä päkonatunquänä äwanä” ätukqe.

Jisasi Iqu, Mala näsuaqisä kukġuä ätŋguwiŋqä

¹⁷ Jisasi Iqu ätimäutäqänġaŋi, “Qu Lasarusi iqueä huiwi, hikä himaŋiu equwi, hea hŋquaqu-hŋquaqu ae äpäwqiyä” tqanġä äwikqe. ¹⁸ Betaniŋi Jerusälemänġe, kiŋämä maetqe, qäqiqinji (3 kilomita). ¹⁹ Iinġä etanġi, Israitqä kuapänäŋi, Malaqätä Mäliyaqätä kasiqäqu pizqä etanġqenqä, “aueqä” ätuäpu, äwqä hanġuä iwimäkŋqä äpkuwi.

* **11:16** Wiyä kukġuä iuŋi, yoqä Ditimasi äqänä. Kukġuä Ditimasi, ii Grikä pmeqä iquauqä kukġuä. Kiqä quati, Ymeqä Qäyawiqä.

²⁰ Malai “Jisasi Iqu äpqiyä” tqangä äwiyäqe, Mäliya anjä yäpä yämä qäyä äpmetanji, ii Ique wimetnqä ätimäwa äpäukqe. ²¹ Ii Jisasi Ique äwimeqe, “Naqä Iquki, Si täqi pmeqä-säpi, nyaqä nyiqäqu mapäkonqä iquäniyqä” ätukqe. ²² “Inäqe, nyi näqnqe. Tänganä-pqe, Si Goti Hanjuwä Ique, nätmätqä hnjuanqä yatnqä vqangtqe, Iqu äktapänqiyä” ätukqe.

²³ I tqanğa, Iqu Malanji, “Tqä siqäqu hänjä vaunqiyä” ätukqe.

²⁴ Ii kimanji, “Nyi näqnqe, hiunji yäpakä qokä-apäkä angumä vauqanguwänğanji, iqu ävaunikeqä” ätukqe.

²⁵ Inğanji, Iqu iinji, “Nyi ämaqeu anği ävauqumu-atätmä, Hänjä-pmeqä Iqunqä” ätukqe. “Ämaqä Nyinyqä quuvqä eqämitätqä iqu, äpäkonätqä-qe, hänjä pmeniqe. ²⁶ Itanğa ämaqä hänjä äpmapu Nyinyqä quuvqä eqämipqe, mapäkonqä danä iqänqe. Inji si kuknuä tänqe quuvqä eqänä?”

²⁷ I tqanğa ii, “Naqä Iquki, nyi quuvqä eqiyqänä” ätuätä, “Si Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä-quki eänä, ga Kraisi ne äminesnqä atäunuä äktekqä Iquki eänä, itanğa Goti Hanjuwä Iqu, ‘Qua täunqä äpäniqiyä’ ätkqä Iqukiyqä” ätukqe.

²⁸ Mala ii ae ätuäqetanji, Iquenji äväma, Mäliyanqä äwäqe, kuknuä ätuätumetä, iinji qeiqinyä, “Näqnqä-vqä Iqu nänjisa sinyqä ätqiyä” ätukqe. ²⁹ Mäliyai iinjä äwiyäqe, äpakä miqä Jisasi Ique wimetnqä maqänänä äukqe. ³⁰ Jisasi Iqu anjä-himqä Betanisanji, nängisa Mala äwimakqä iqi yqänä äpmaminqe. ³¹ Ämaqä Mäliya ‘äueqä’ ätuäpu, iisä anju anä äpmaminjuwi, ii häuququenyä itä, ätimäwa uwqanği äqumbiyi, qu, “Ii knui, qua equwä duta qäyätnqä äwqiyä” knuä vqanği, ii qänaki äwivändkuwi.

³² Mäliya Jisasi Iqu pmetanğqä iqi ätimäutä, Ique äqunäqe, Iqueqä yukä iqi qonjä äwoktäutä, “Naqä Iquki,

Si täqi pmeqä-säpi, nyaqä nyiqäqu mapäkonqä iquningä” ätukqe.

³³⁻³⁴ Jisasi Iqu Mäliyatä, ämaqä iisä anä äpmapiyitä, qu ka ipu kñuä qäyqanqä äqunäqe, Iqu äwqä tnänä imäkätä, quvepki hikänä uwqiyqanqi, Iqu änä miqä itä, “He iqueni quae äkñgi equwäwä?” ätukqe.

I tqanqanji, “Naqä Iquki, Si hiñuä qundñqä äwanä” ätukuwi.

³⁵ Inqanji, Jisasi Iqu kñuä äqäkqe. ³⁶ Inqce Israitqä iqua tii ätnquwi. “Hiñuä qumbu. Iqu Lasarusi iquenyqä kiinñä winqanqiyi.” ³⁷ I tqanquwänqä, hñqua, “Ämaqä hiñuä maqñqä ique äñguä imäkqä Tqu, Lasarusi iqu mapäkonqä yätñqä yänänäñqä maeqätanä?” ätkuwi.

Jisasi Iqu, Lasarusi ique anqä hññä ävauqumuatkqenqä

³⁸ Inqanji, Jisasi Iqu anqumä äwqä tnänä imäkätä, quvepki hikänä uwqiyqanqä, hikä himanñä iqueqä huiwi pñqä ekuwä iunqä äukqe. Hikä himanñä iunji, hikä hñqu qñqanñä äptänminqce. ³⁹ Iqi ätimäuqe, “Hiki huätä hutepiyä” ätukqe.

I tqanqanji, Mala, pizqä iqueqä kasiqi, “Naqä Iquki, hea hñquaqu-hñquaqu ae äpäwqe, pizqä piyanñä qäyänqiyä” ätukqe.

⁴⁰ Ga, Iqu iinji, “Nyi tii äyä äktqe. ‘Si quuvqä eqiyqäti, Goti Hanjuwä Iqueä yänänäñqce hiñuä qundñqinyä.’”

⁴¹ Qu inqanji, hikä qñqanji huätä äutekuwi. I huteqanquwänqanji, Iqu hiñuä haqä yätu äqänä, “Apiquki, Si Nyi qätä nyiyqanqñqä, Nyi ‘änquiqä’ äktqä. ⁴² Nyi näqñqe. Si hea ique-ique qätä änyiyätqänñä-qe, ämaqä täqi ätqäunuwä tä, Si änändowatkñqñqä qu näqñqä hipñqenqä i äktqänä” ätukqe. ⁴³ Iqu i ätuäqe, tääqä yänänäñqänä, “Lasarusi iquki, tängisa biyäl!” ätukqe. ⁴⁴ I tqanqanji, iqu yukä-hipa-himiu, yuä huäqä huätñqä-qu, tängisa äpkqe. I

pqanġani, Jisasi Iqu qunġi, “Yuä huäqe, huätä vasqiyäwqat-piyä” ätukqe.

Qu Jisasi Ique pizqä päkpnġä ätkuwinġä†

⁴⁵ Inġani ämaqä Mäliyatä äpkuwi, Iqu i imäkqanġi äqumbiyänġani, kuapanäni, Iquenyqä quuvqä eqäkuwi.

⁴⁶ Inġaqe, hġqua anġumä äwäpiyänġani, Parisi iquau äwimepu Jisasi Iqu i imäkqanġqenġä awä ätukuwi. ⁴⁷ I äwipiyyi, hiqäva-imäkqä naqä iquatä, Parisi iquatäni, ämaqä yoqä-tänġä huizi iquau aquvä qämbnġä itmakuwi. Aquvä äqämbiyi, “Ämaqä nätmätqä ämaqä mimäkqänänġä du imäkätġqä Tquenyqe, ne äänä yatunquäwä?” ätnġuwi.

⁴⁸ “Iqu i qäyä iqanġuti ne hiġuinä äqunatqe, ämaqä ee-qänänġä Iquenyqä quuvqä heqiyqanġpi, ämaqä Romätanġä iqua äpäpu, neyaqä hiqäva-imäkqä anġitä ämaqetäni, qui inemäkpnġäuä” ätnġuwi.

⁴⁹ Iquautanġä hġqu, iqueqä yoqe, Käyäpasi iquvi. Quväukuä iqueni, hiqäva-imäkqä naqä iquau miqä äpme, qunġi, “He knuä maeqä itqänġä. ⁵⁰ Ämaqä eeqänänġi qui mimäkġqä ipnġä diġqe, ämaqä hġqunä qunġä päkonġqe, anġuiqä.‡ He iinġqe maġnġä eänäuä” ätukqe.

⁵¹ Iqu iinġi, knuä indqänġä iqueqeta ätkqä hmanġi. Iqu quväukuä iqueni hiqäva-imäkqä naqä iquau miqä äpmeqä-qae, Jisasi Iqu Israitqä iquauġqä päkonätġqä etanġqenġä, hiġuä ätätä i ätukqe. ⁵² Itanġa Jisasi Iqu iquauġqänä päkonätġqä maetqe, Goti Hanjuwä Iqueqä ymeqä im-imä äpmakäwoġuwi, aquvä naqä-hġqunä maqiyätġqenġä päkonätġqä etanġqenġä, Käyäpasi iqu hiġuä ätukqe. ⁵³ Hiunġi iquesanġi, iqua Jisasi Ique päkpnġenġä hänaqänġä qavqä imiġuwi.

† 11:44 Matiu 26:1-5; Makä 14:1-2; Lukä 22:3-6 ‡ 11:50 Jonä 18:14

⁵⁴ Qu i iqan̄guwinqä, Jisasi Iqu Israitqä iquauqä hiñuä iqi äti mikiqä danä iminqe. Iqu iqin̄i ävāma, an̄ä avqñqä iqueqä hituñuä iqi an̄ä-himqä hmbu, kiqä yoqe Eplaimñqä äukqe. Iqin̄i Iqu Iqueqä wāuñuāñqä ämotquamin̄qä iquatä anä äpmamin̄uwi.

⁵⁵ Israitqä Jerusālemä iu hiqäva äqāmin̄uwä iquauqä hiun̄ji naqānāñä Pasopa ätätqāñuwä iqu qāqi timäutñqä ikqe. Ga Israitqä im-imä äpmakāmin̄uwä kuapānāñi, qu suqä piyan̄ä-weqä imäkmin̄uwi, jānā imäkñqä du imäkāpu hiun̄ji in̄gan̄qe jānā imäkmbñqä, Jerusālemä yätuñqä ekuwi. ⁵⁶ Qu Jisasi Iquenyqä hiñuä aañqä äqumbiyi, hiqäva-imäkqä an̄ä tākñä yāñgisa äpeipiyi, quwqä-quwä, “Si Iquenyqe, hiun̄ji aquvāqñqä naqä täuñqe, ‘ätimāuñqiyä’ kñuä äkiyqiyä, äänä äkiyqiyä?” ätñgäukuwi. ⁵⁷ In̄gan̄i, hiqäva-imäkqä naqä iquatä, Parisi iquatä, Jisasi Ique a kiqätñqen̄qe, “Hesan̄ä hñqu Iqu pmetan̄gqeun̄qä näqñqä eāñqe, awä natānā” ae ätukuwi.

12

*Māliyai, eqä sisnyan̄ä-weqe, Jisasi Ique äwiqatqen̄qä**

¹ Hiun̄ji naqānāñä Pasopa ätätqāñuwä iqu timäutñqe, hea 6 änyä etan̄gi, Jisasi Iqu Betaniñqä äukqe. Betani, Lasarusi, Jisasi Iqu qua buta angumä hāñä ävauqumu-atkqä iqueqä an̄ä-himqe. ² Ämaqä Betani pmeqe, Jisasi Iquenyqä yeeqä ipu, ymisan̄ä imäkkuwi. Malai ymisan̄ä ämefä vqan̄ga, Lasarusi iqu ämaqä Jisasi Iqutä pmetan̄guwitä anä äpmamin̄qe. ³ In̄gan̄i Māliyai eqä sisnyan̄ä-weqä mbqä naqä iqä häkä man̄guä in̄qä hui ämeqe, Jisasi Iqueqä yukä bu äwiqatätä, yemāñi iyyqä detä iwimäkkqe. Sisnyan̄ä iin̄ji, an̄ä imñi iqunä a än-duekqe.

* 12: Matiu 26:6-13; Makä 14:3-9; Lukä 7:36-50

⁴⁻⁵ I imäkqanqenqä, Jisasi Iqueqä wäuruänqä ämotquamiñqä hñqu, Jutasi Iskarioti, Jisasi Iquenyqä täkqä tuätñqä iqu, “Eqä sisnyañä-weqä tä, mbqä 300 ämetä, mbqe ämaqä nätmatqä maeqeu yätamakqänqä mimäkqe sunqäwä?” ätkqe. ⁶ Iqu iññi, naqä-qakuä ämaqä nätmatqä maeqeuñqä kñuä äme ätkqä ma, iqu quwä-meqä-qu eä, i ätkqe. Mbqä qae iqu imanäqä-qae, iqu mbqä iunji hui quwä ätamiñqe.

⁷ I tqanqänqä, Jisasi Iqu ämävauqe, “Nyi qua jipqän-ganqä ämeqä di, iññi hiñuinä qunya. ⁸ Ämaqä nätmatqä maeqe, hiunji eeqänänñä iunji hesä pmeñä. Nyi hesä äpakänä mäpmeqä imqänä” ätukqe.

Qu Lasarusi ique-pqä qäsä päkñqä ätkwinqä

⁹ Inqanji Israitqä Jerusälemä iu hiqäva imäkmiñuwä iquautanñä kuapänä, “Jisasi Iqu Betani äpmenä” tqanqä äwipiñi, qu iqinyqä äukuwi. Qu iqinyqe, Jisasi Iquenyqänä mäwqä ikuwi. Lasarusi Jisasi Iqu qua buta anqumä hänñä ävauqumuatkqä iquenyqä hiñuänqätä qäsä äukuwi. ¹⁰⁻¹¹ Lasarusi iquesa, Israitqä kuapänänñä iqua hänaqä yäue ävämeñu, Jisasi Iquenyqä quuvqä heqiyqanqiwitani, hiqäva-imäkqä naqä iqua, Lasarusi iquenñä-pqe, qäsä päsqänqä kukñuä imäkkuwi.

Jisasi Iqu, ämiqä naqä enqä-pa äpekqenqä†

¹² Awinqanji, ämaqä kuapänänñä hiunji naqä iquenyqä aquvä äqänquwä iqua, “Jisasi Iqu Jerusälemänqä äpqiñä” tqanqä äwikuwi. ¹³ E äwipiñi, qu haapqä-quwqä ämeñu, Jisasi Iqutä mimbñqä äukuwi.

“Goti Hanjuwä Iqueä yoqe haqeqä äwinä! Itanga Ämaqä naqä Israitqä iqune ämineyqä Iqu, Goti Hanjuwä

† 12:10-11 Matiu 21:1-11; Makä 11:1-11; Lukä 19:29-40

Iqueqä yoqeta äpätqäüä. Goti Hanjuwä Iqu Iqueni, änguä iwimäkqiyä”[‡] ätäpu, awqä ätqa äumiñuwi.

¹⁴⁻¹⁵ Jisasi Iqu dongi änyä hipkä hñqu ämeqe, Goti Hanjuwä Iqueqä tuwanjuu ätnänqä-pa, iqueu pmeqä äukqe.

“*Anjä-himqä Sayonä*§ *pmeqä iquenä, zä miqä pambul Hiqä ämiqä naqä iqu, dongi änyä hipkä iqueu pmeqä äpätqäüä*”^{*} ätnänqä-pa äpkqe.

¹⁶ Iqueqä wäunqänqä ämotquaminqä iqua, iñqe kñui, qänqa mämeqä ikuwi. Iqua, Goti Hanjuwä Iqu Ique häñä ävauqumuatätä, yoqä naqä vqanqa, tuwanjuä Iquenyqä ätnänqä-pa, qäyunä ätimäukqenqä kñui, inğanä ämakuwi.

¹⁷ Jisasi Iqu, Lasarusi iqu qua witanga tääqä ätuä-tumetä häñä vauqumuatqanqi äqunquwä iqua, ämaqä huiziquañi, “Iqu iñä imäkqanqi äqunänqeeqä” ätumiñuwi. ¹⁸ “Nätmatqä ämaqä hui mimäkqänäñi, Jisasi Iqu imäkqiyä” tqanqä äwipiyitanji, ämaqä kuapänänji Iqutä ämimbnqä äukuwi. ¹⁹ Inğanji Parisi iqua e äqumbiyi, “Hiñuä qumbu! Ämaqä eeqänänji, Ique qänaknä äyä äwivändqäüä. Ne ‘I yanqunä’ ätätanä equque, matimäuqä yätñqänä äyä iqiyä” ätñguwi.

Ämaqä Grikä iquautañä hñqua, Jisasi Ique wimapñqä ikuwinqä

²⁰ Qu Goti Hanjuwä Ique qonä äwoktäupu, Iqueqä yoqä haqeu mamäupñqä hiunji naqänänqanqanji, ämaqä Grikä iquautañä hñqua, aquvä anä qämbñqä ätimäukuwi.

²¹ Ämaqä iñji, qu Pilipä anjä-himqä Betsaitä, qua Galili iu pmeqä ique äwimepu, “Naqä iquki, ne Jisasi Ique hiñuä qunatuñquä änenqiyä” ätukuwi. ²² Pilipä iqu qätä

‡ 12:13 Apqä Bukä 118:25-26 § 12:14-15 Sayonä, anjä-himqä Jerusälemä iqueqä yoqä huizi. * 12:14-15 Sakätiyasi 9:9

i äwiyäqe, äwätä, Endru ique tquanji, iquaqu äwiyi, Jisasi Ique ämaqä iquauqä äwinqenqä ätukiyi.

²³ Inğanji Jisasi Iqu kimarji, “Ämaqeuaqä Ymeqä Ekqä Iqu yoqä naqetä, yänänäqnetä metnqe, hiunji tä qänqa qe ätimäuqiya” ätukqe. ²⁴ “Nyi naqä-qakuänä etqänä. Kuä-witqä uwqä hnqu qua bu mapäkñqä itä mapäkonqä itqe, iqu kiqä-kiuänänqe. Inäqe, uwqä iqu qua bu äpäknätä äpäkonqce, iquesarji kuapänänjä qäyänä. ²⁵ Ämaqä tqu-tqu hänjä-pmeqä iqueqe a kiquätnämitätqe, i äpäkonqänqe. Itanqa ämaqä tqu-tqu qua täu äpme, hänjä-pmeqä iqueqe a makiqätñqä imitätqe, iqu hänjä hea ique-ique pmeqe ämenä. ²⁶ Ämaqä äsqu-äsqü wäunua nyiyätñqä äwinyänqä iqu, Nyi qänaki nyivändätñqe. Inji Nyi pmetanqceunji, Inqä wäunua-nyiyqä iqu, iqi anänqe. Ämaqä tqu-tqu Nyaqä wäunua änyiyätñqä iqueä yoqe, Apiqu haqeu muämäunqiyä” ätukqe.

Jisasi Iqu, äpäkonätñqenqä ätukqenqä

²⁷ “Tänğanji Nyi Inqä qeqä-quuvqä tämñi, hanjä naqänänjä ämeqä. Inji Nyi Apiqueñi, ‘Hanjä-iqä änyimeqä tquesarji, hänjä inqumuatiyä’ tmqäta, ä änäänjä tmqe? Inäqe, Nyi hanjä-iqä tä ämeqäqä tqu qäqu mamqä äpqäqe. ²⁸ Inji Apiquki, Tqä yoqe haqä yätu mayä!” ätukqe.

I tquanğanji, kukñuä hnqu qäukuä yätutanji, “Nyi Inqä yoqe haqä yätu ae ämaenqäqäqe. Itanqa Nyi anqumä maenmqänä” ätkqe. ²⁹ Ämaqä häukuä qäsänji iqi ätqäpiyi, kukñuä i tqanji äwipiyä iquenyqe, “Mmqä käkqä ätqiyä” tqanqiwänqa, hui, “Enjätqä hnqu kukñuä ätqiyä” ätukuwi.

³⁰ I tqanqiwänqa, Jisasi Iqu ämävauqe, “Kukñuä iqu yätamakqä Nyi nyiyätñqä matqä iqi. He heyätñqä ätqiyä” ätukqe. ³¹ “Qua täu äpmeñuwü iwäsäuqe,

tänga qe ätimäuqi. Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä himä-wiuŋqä vqä qua täu ämitŋqä iqueni, täŋgaŋi huätä qe mamäunŋiyä. ³² Nyiŋi, qu qua täutaŋi haqä yätqä ämma peyqanŋpŋgaŋi, ämaqä eeqänäŋi Nyi ämaqep-mamqänä” ätukqe. ³³ Kukŋuä iŋi, Jisasi Iqu Iqueqä äpäkönqe, iŋjä päkonätŋqä etaŋgi, i ämotquetä ätukqe.

³⁴ Iwä, qu tii ätukuwi. “Neyaqä kukŋuä-suqä iuŋi, ‘Kraisi ne ämineyätŋqä Goti Hanjuwä Iqu ätekqä Iqu, hea ique-ique pmequeqä’ tnätanŋi äwiyätuŋque, ‘Ämaqueuqä Ymeqä Ekqä Iqu haqä yätqä äma pepŋqäuä-qe’ änä-änänŋqä tnyä?” ätuäpu, “Ämaqueuqä Ymeqä Ekqä Iqu tqukä?” ätukuwi.

³⁵ Jisasi Iqu, “We-huŋqä Iqu hesäŋi äpakänä mäpmeqä yänä. He We-huŋqä Iqu-tänjä epiyä täŋgaŋi, heawiqä iqu mämaeutäuqä danä yätŋqe, we-huŋqä äwquwä iunä upiyä. Heawiqä imä äwätŋqä iqu, ‘äkŋgi wänqutiyä?’ änyä maqŋqe. ³⁶ We-huŋqä iqu-tänjä epiyä täŋgaŋi, Iqueqä ymeqä epŋqe, Iquenyqä quuvqä heqäpiyä” ätukqe. Iqu kukŋuä iŋi qäpu ätqua äwäqe, qu Iqueni hiŋuä mäqunquä ipŋqe, zä imäknä äpmamiŋqe.

Israitqä kuapänäŋi, Jisasi Iquenyqä quuvqä maeqiyqä ikuwiŋqä

³⁷ Jisasi Iqu nätmatqä ämaqä hui mimäkqänäŋi, quvaqä hiŋuä iqisa qäyä imäkqanŋgi, qu Iquenyqä quuvqä maeqiyqä äpmamiŋuwi. ³⁸ Hiŋuä-tqä Asayä iqu kukŋuä tii ätätä äqäkqe.

“Naqä Iquki, neyaqä kukŋuä tquanŋque, ‘naqä-qakuiqä’ kŋui tqu meqiyä? Naqä Iqu imäkqanŋgi äqunäqe, Iqueqä yänänäqŋqenqe, näqŋqä tqu meqiyä?”†

Ämaqe Jisasi Iquenyqä quuvqä maeqiyqä äpmamiŋuwi, Asayä iqueqä kukŋui, naqä-qakuä ätimäukqe.

† 12:38 Asayä 53:1

³⁹⁻⁴⁰ Asayä iqu kukñuä-pqä hñqu tii ätkqe.

“*Naqä Iqu, ‘Qu hiñuä maññqä danä ipu, kñuä mämeqä danä ipu, Nyi äñguä iwimäkmqenqä mapqä danä ipñqeä’ ätätä, Iqu quvaqä hiñui hea iwimäkätä, kñuä indqñqe, qñqanä äyekqeqä.*”[‡]

Injä-qae, qu quuvqä maeqiyqä ipñqä etanji, quuvqä maeqiyqe i äpmamiñuwi. ⁴¹ Asayä iqu, Jisasi Iqu yoqä naqätä, yññänäqñqä-tänjä-qu etanji äqunäqetani, iqu Iquenyqänäñji i ätkqe.

⁴² Injäqe, Israitqä Jerusälemä iu hiqäva-imäkkqä iquauqä naqä iquautani, hui-pqe Iquenyqä quuvqä eqiyäpiyä-qe, qu Parisi iquauñqä zä ipu, awä matqä imiñuwi. Qu ze, Parisi iqua anjä aquväqñqeutani, aquvä qämbñqe mapqänqä huätä mamäupñqä etanji, i imiñuwi. ⁴³ Qu i imiñuwi, quvaqä yoqä haqä yätunji, Goti Hanjuwä Iqu maetñqä miqä da, ämaqe maepñqä duñqä imiñuwi.

Jisasi Iqu ämaqe, häñä iqumuatäññqä äpkqenqä

⁴⁴ Jisasi Iqu mañä haqeqäta tii ätkqe. “Ämaqä Nyinyqä quuvqä heqiyqä iqu, Nyinyqänä maeqiyqä iqi. Nyi änändowatkqä Iquenyqä-pqätä qäsä eqiyqiyä. ⁴⁵ Nyi hiñuä äñqänänqä iqu, Nyinä mañqänätqenä, Nyi änändowatkqä Iquenjä-pqe, kekutäuku äyaqänänä. ⁴⁶ Nyinyqä quuvqä eqiyquwi, qu eeqänäñji heawiqä imä yqänä mäpmeqä danä ipñqä iñqe, Nyi qua täu äpmeñuwä iñji, we weumäkmqä äpkqe. ⁴⁷ Nyi qua täu äpmeñuwä iu iwäsäumqä maetqe, quñi häñä iqumuatmqä äpkqe. Inji, Nyaqä kukñuä qätä änyiyätäqä-qe, qänaknänji miqä danä iqäqe, Nyi iqueni miwäusqä danä iqä. ⁴⁸ Nyitä Nyaqä kukñuitä tuwä äwiyätä mämeqä itñqä iqueni, hiunji yäpakänqani, Nyaqä kukñuä ätätñqä iqu, iqueni iwäsäutä qui imäkänique. ⁴⁹ Ii tiñä etanjiyi. Nyi iñji, kñuä ñqä

[‡] 12:39-40 Asayä 6:10

duta matqä iqä. Apiqu Nyi änändowatkqä Iqu, ‘kukñuä ii ätätnä awä tiyá’ dqanji iutanji. ⁵⁰ Inji Nyi näqñqe, Iqueä kukñui hänä hea ique-ique pmeqä vqätäñi. Iinjä etanji, Nyi kukñui, Apiqu ändapqä dunä ätätqänñänä” ätukqe.

Jisasi Iqu, Iqueqä wäñjuä yätquakä iquatä, ymisañä yäpakä äñguwänqanqä* (13:1-17:26)

13

*Jisasi Iqu, Iqueqä wäñjuänqä ämotquaminqä iquauä yukä
bu, asñä äwqäkäukqenqä*

¹ Israitqä iquauqä hiunji naqänänä Pasopa ätätqänuwä iqu timäutñqänqanji. Inqanji, Jisasi Iqu qua täu äväma, Iqueqä Kaniquenyqä yqä äyá etanqenqä näqñqä eminqe. Iqu Iqueqä ämaqä qua täu pmetanquwä iquauñqe, Iqueqä qua täu pmeqe qäpu etñqänqanä-pqe, kiinjä yqänä äwinyminqe.

² Heaitäñi, Jisasi Iqutä Iqueqä wäñjuänqä ämotquaminqä iquatä buayä bñqä pmetanquwänqanji, Setänä Goti Hanjuwä Iqutä mäkä-hunqä iqu, Jutasi iqu Jisasi Iquenji, ämaqä huiziquauä hipa iqinjä, täkqä tuätñqenqä kñuä iqä äwikqe. Jutasi iqu Saimonä Iskariotitanä iqueä hikñä iqueyi. ³ Jisasi Iqu, Kaniqu nätmätqä eeqänäñi, Iqueä hipa iqi ämitñqä eqäqä etanqenqe, näqñqä eminqe. Ga Iqu Goti Hanjuwä Iquesa äpkqenqätä, Iquenyqä anqumä yätñqenqetä, näqñqä inä eminqe. ⁴ Iinjä etanji Iqu pämä ätqäuwe, Iqueqä qäkä quäuqä haqäqinjiqu huätä äquväteqe, huiwä ye imäkqe ämetä, äwqä iqi guä ämäsäñqe. ⁵ Itanji Iqu eqä hevqä equatiqueteqe, Iqueqä wäñjuänqä ämotquaminqä iquauä

*

13: Matiu 26:17-30; Makä 14:12-26; Lukä 22:7-38

yukä bu asnjä äwqäkäuwätä, huiwä ye imäkqetä, yeemä iwimäkqäuminqje.

⁶ I imäkqanji, Saimonä Pitä ique wimeqanğa, iqu, “Naqä Iquki, Si nyaqä yukä bu asnjä nqätñqätanä?” ätukqe.

⁷ Jisasi Iqu ämävauqe, “Nyi tänğa imäkqä tññqe, si tññganji näññqä änä mämeqä inyä. Si näññqe, inğa matñiqä” ätukqe.

⁸ Ga Pitä iqu “Si nyaqä yukä buñi, asnjä maññiyqä danä iqätñqinyä” ätukqe.

Iwä Jisasi Iqu ämävauqe, “Nyi si asnjä makqiyqä imqe, si Nyaqä ämaquki maetqenä” ätukqe.

⁹ I tquanğanji iqu, “Iñä sätäti, Naqä Iquki, yukä bunä maññiyqä panä. Nyuänjä-hipa qäsänñeqä” ätukqe.

¹⁰ Jisasi Iqu kimanji, “Ämaqä asñi, qäsä ae äqänğqä iqu, kiyä maeqä näwinyä äñğuanänñä eñqä-qae, asnjä anğumñi, yukä bunä qänätñeqä. He kiyä maeqä näwinyä äñğuanänñuenä epiyä-qe, eeqänänñuenä maetqänä” ätukqe. ¹¹ Jisasi Iqu ämaqä Iquenyqä täkqä tuätñqä iquenyqe ae näññqä eäqetanji, qunji, “He kiyä maeqä näwinyä äñğuanänñi, eequenä maetqenä-qe,” iññqä ätukqe.

¹² Yukä asñi qäpu äwqäyäqe, Iqueqä qäkä quäuqä imäknätä, anğumä quamä äpmeqe, “Nyi tä emäkqä tññqe, he näññqä ämeqäuä?” ätuätä yatñqä äwikqe. ¹³ Yatñqä i äväqetanji, “He Nyinji, ‘Näññqä-vqukiyqä’ ändäpu, ‘Naqä Ämiqukiqä’ ändätqänñuwi, iññi qäyunjgae, Nyi Injunqä” ätukqe. ¹⁴ “Nyi Naqä Ämiqä-qunä eämä, ga näññqä Vqä-qunä qäyä emä-qe, heyaqä yukä buñi asnjä eqiyqä-qae, heppqe hiqä yuki asä ii qänğawqäpñqä” ätukqe. ¹⁵ “Nyi tä imäkqe, he Nyi imäkqä-pa imäkqäpnuwänñqä ämetquetmä i imäkqä. ¹⁶ Inji Nyi naqä-qakuänänñä etqä. Wäunñuä-wiyqä hñqu, iqueqä naqä ämiqä iquenji mämäwqätäutqe, itanğa kukñuä äma uwqä hñqu, ‘kukñuä äma uvä’ ätuätä

dowatqä iquenji mämawqätäuqä yänä. ¹⁷ Täŋgaŋi, he Nyi imäkqerŋqä ae näqŋqä äŋgüänä equwä-qae, he asä ii imäkqpe, yeeqä iqäpnuwiqä” ätukqe.

¹⁸ “Nyi he eequenŋqä matqä iqä. Ämaqä Nyi atäuŋuä eyätmä etmeqä iquenŋqe, näqŋqe ae enä. Inäqe, Goti Hanjuwä Iqueä tuwaŋuiu ätnänqe, naqä-qakuä ätimäutŋqä inŋqä imäkmä. Kukŋui,

‘Ämaqä Nyaqä buayi anä änätqänueä iqu, Nyi qonjqä nyätŋqä yukä äyawa äpeyqiyä’ äqänä.†

¹⁹ Iiŋi ätimäutŋqä änyä etaŋgi, Nyi täŋga näwi etqä. Iwä ätimäuqanŋaŋi, he Nyinŋqä näqŋqe, Nyi hea ique-ique Pmequnä äyä etaŋgqerŋqe, epŋqeyi. ²⁰ Naqä-qakuänänŋä etqä. Ämaqä tqu-tqu, ämaqä Nyi ändowatqanŋundqä hŋque yeeqätä itmeqe, Nyi-pqä qäsä indmeqi. Itanŋa tqu-tqu Nyi indmetqe, iqu Nyi änändowatkqä Ique-pqä inä itmeqiyä” ätukqe.

Jisasi Iqu, “Hesaŋä hŋqu Nyinyqä täkqä tuänqiyä” ätukqerŋqä‡

²¹ Iiŋä ätuäqetaŋi, Iqueqä qeqä-quuvqä imŋi, änä mäwimänŋqä iqanŋi, Iqu inŋaŋi ätnänäqi äti, tii ätukqe. “Nyi naqä-qakuänänŋä etqä. Hesaŋä hŋqu Nyinyqä täkqä tuänqiyä.” ²² I tquanŋaŋi, Iqueqä wäuŋuänŋqä ämotquamiŋqä iqua, “Iiŋi tquenyqä tqutiyä” tpu ipu, iqua quwqä-quwä hinuä ämiqänŋäkuwi.

²³ I ipiyitaŋi, iquautanŋä Jisasi Iqu iquenyqä kuapanä äwinyimŋqä iqu, Jisasi Iqutä qäqiqi äpmamiŋqe. ²⁴ Ga Sai-monä Pitä iqu, “Tquenyqä tqutiyä” tä itä, ämaqä iquenji, Jisasi Ique yatŋqä vätnŋqä himitä äwikqe. ²⁵ Iwä iqu Jisasi Iquenji qäpisa, “Naqä Iquki, Si iŋi, tquenyqä tnyä?” ätuätä, yatŋqä äwikqe.

† 13:18 Apqä Bukä 41:9 ‡ 13:20 Matiu 26:20-25; Makä 14:17-21; Lukä 22:21-23

²⁶ Yatŋqä i vqanŋa, Jisasi Iqu ämävauqe, “Ämaqä Nyi bretqä tä hevqä bu äyämetmä wimqä iqu, qäquvqä” ätukqe. Iwä Iqu bretqe hevqeu äyämeqe, Jutasi Saimonä Iskariotitanä iqueqä hikŋä ique äwikqe. ²⁷ Jutasi iqu bretqe tii motauqanŋani, Goti Hanjuwä Ique himä-wiuŋqä vqä Setänä iqu, Jutasi ique äpaqukqe. Iinjä itanŋi, Jisasi Iqu iqueri, “Si nätmätqä hui imäktŋqä etanŋutqe, maqänä imäkiyä” ätukqe. ²⁸ Iqu kukŋuä tquanŋi äwipiyä iqua, “Kukŋuä ii, suŋqä tqutiyä” tpu ikuwi. ²⁹ Mbqä qae, Jutasi iqu mitqätanŋqä-qae, hŋqua “Ymisänä imäqänŋqä nätmätqä aanŋä etanŋi hui mbqä yätŋqä tqutiyä, ä ämaqä nätmätqänŋqä äwa iqanŋuwä iu vätnŋqä tqutiyä” tpu ikuwi. ³⁰ Itanŋi, Jutasi iqu bretqe ämotauqe, yäpaqä mänŋisa äukqe. Ii heatqänŋayi.

Jisasi Iqu kukŋuä-suqä änyä-hänä äwikqenŋä

³¹ Jutasi iqu ätimäwa uwqanŋani, Jisasi Iqu tii ätukqe. “Ämaqeua Ymeqä Ekqä Iqueä yoqä naqe, täŋga ätnänäqi wiŋqiyä. Ga Ymeqä Iquesanŋi, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqä naqä-pqe, ätnänäqi inä wiŋqiyä. ³² Goti Hanjuwä Iqueä yoqä naqe, Ymeqä Iquesa ätnänäqi wiqanŋutqe, Iqu Iqueqä-kiuä Ymeqä Iqueä yoqä naqe, ätnänäqi maqänä imäkänqiyä. ³³ ŋqä ymeqä iquenä, Nyi hesänŋi äpakä mäp-meqä imqänä. Nyi äwqanŋani, he Nyinyqä qävqä ikäp-nuwi. Nyi Israitqä iquauqä naqä iquau ätukqe, täŋganŋi he etqä. ‘Nyi umqä iuŋi, he mäwqä danä ipnuwi.’ ³⁴ Täŋganŋi Nyi kukŋuä-suqä änyä-hänä tiinjä etapqä. He hŋqunä-hŋqunä hiqä-hiuänŋqä enŋä di, aanŋä kiinjä henguätŋqe. Nyi henyqä änyinŋe, aanŋä kiinjä änyinyätŋqä-pa, he-pqe hiqä-hiuänŋqä aanŋä kiinjä henguätŋqe. ³⁵ He iinjä iqanŋpqe, ämaqä eeqänä qu näqŋqe iuta hepŋqäuä. He Nyaqä wäunŋuä yätquakä-quenä äyä etanŋi heqämbŋqänänyä” ätukqe.

Jisasi Iqu Pitä iqueni, “‘Nyi Iquenqe, änyä maqñqeqä’ ttñqinyä” ätukqenqä[§]

³⁶ I tquanğa, Saimonä Pitä iqu, “Naqä Iquki, Si äknğinğä utñqäwä?” tquanğa, Jisasi Iqu, “Nyi umqä iuñi, tänğani si qänaki mapqä isñqinyä. Si Nyinğä inga ptñiqä” ätukqe.

³⁷ Kimañi, Pitä iqu tii ätukqe. “Naqä Iquki, nyi Sini tänğani qänaki makivändqe, suñqä imqäwä? Nyi Sinqä yänjä wämqä näwi äpmeñänä.”

³⁸ I tquanğa, Jisasi Iqu, “Si naqä-qakuä Nyinyqä yänjä wätñqätänä? Nyi naqä-qakuä tii äktqä. Kukutakisqä äkaki, änyä ätätñqä etanğa, si Nyinyqe, ‘Nyi Iquenqe änyä maqñqeqä,’ hñquaqui-hñque ttñqinyä” ätukqe.

14

Jisasi Iqu, Apiquenyqä Huänğä-quvi

¹ Jisasi Iqu tii-pqä inä ätukqe. “He iinğä äwqä hanjä heyqanğuti, qundqändqä miqä ipu, Goti Hanjuwä Iquenyqätä, Nyinyqätä quuvqä heqäpñqeqä. ² Nyaqä Apiqueä añiuñi, hiqñqe, kuapänä imäknänä. Iinğä naqä-qakuä maetanğutqe, Nyi heñi, ‘Henyqä añä näwi imäk-mqä umqe-qe,’ maetqä iqämninji. ³ Nyi äwätmä, henyqä añi näwi imäkemi, añğumä äpmqe, he Nyitä anä pmetunğä etma umniqeqä. Iwä añä Nyi äpmeñqä iuñi, hepqe anä pmeniqueqä. ⁴ Añä Nyi umqä iqäqä iuñqe, he huänqenqe näqñqä ae äyä ämeñäuä” ätukqe.

⁵ I tquanğa, Tomasi iqu, “Naqä Iquki, si utñqä iuñqe, ne änyä maqñqä equnä. Inji ne huänqenqe, näqñqe, äänä heatunğäwä?” ätukqe.

⁶ Jisasi Iqu kimañi tii ätukqe. “Nyi ñqä-näuä Huänğä-qunä, Naqä-qakuä-qunä, itanğa Hänjä-pmeqä Iqunğä.

[§] 13:35 Matiu 26:31-35; Makä 14:27-31; Lukä 22:31-34

Apique wimeqe, huñqä hñqu miñqä inä. Oeyqä. Nyitanänji. ⁷ He Nyinyqä näqñqä äñguä eñjuwi, ga ñqä Apiquenyqä-pqe näqñqä äñguä asä ii hipñqäüä. He Iquenyqe näqñqä tänğa qe eäpu, Iqueni hiñuä äyä äqunänjäüä.”

⁸ I tquanga, Pilipä iqu, “Naqä Iquki, neyaqä änenqä qäpu hiätñqenqe, Apiqueni mänätquayä” ätukqe.

⁹ Jisasi Iqueä kimanji, “Pilipä iquki, Nyi hesäñi hñganqä äpmaka äpätnqe, Si Nyinyqä maññqe, äänä heñinyä?” ätukqe. “Ämaqä Nyi hiñuä äñqänänjuwi, Apique-pqe inä äqunänjäüä. Inji si ‘Apique mänätquayä-qe,’ äñänqä tnyä? ¹⁰ Nyi Apique nyätangä, Iqu Nyi änyinyä äpmenqä iñqe, si quuvqä maeqiyqä äyä itqänäta? Nyi etätñqe, ñqä kñuitanä maetqä itñqe. Oeyä. Apiqu Nyi änyinyänqä Iqu, Kiqä-kiuä Iqueqä wäñjuinä äyä imäkätñqe. ¹¹ He kukñuä tänqe quuvqä heqäpñqe. Nyi Apique nyätangä, ga Apiqu Nyi änyinyänä. Nyaqä kukñui quuvqä maeqiyqä iqanğpqe, he wäñjuä Iqu Nyita imäkätñqä iuñqä kñuä indqänäpu, ga iuta quuvqä heqäpñqe. ¹² Nyi aañä naqä-qakuänänjä etqänä. Ämaqä Nyinyqä quuvqä eqiyätñqä iqu, iqu-pqe wäñjuä huitañä-huitañä Nyi imäkätñqä-pa imäkquätñqe. Wäñjuä iqu iñä imäkquätñqe, Nyi Apiquenyqä uwqanğqetani, wäñjuä Nyi imäkätñqeñi ämäwqätäññiyä. ¹³ Itanga nätmätqä eeqänänñqä, Nyaqä yoqeta yatñqä iquwi, Nyi imäkmqänä. Iutanji Apiqu, Hikñuesa yoqä naqä menñiyä. ¹⁴ I etanji, nätmätqä eeqänänñqä Nyaqä yoqeta yatñqä nyiyqanğpqe, ga Nyi imäkmqänä.”

Jisasi Iqu, Dñä Äñguänänjä Iquenyqä ätkqenqä

¹⁵ “He Nyinyqä aañä kiñä hinyätqätanğutqe, ga Nyi, ‘He iñä-iñä imäkpiyä’ etmqä iuñi, qänaknä iqäpñqe. ¹⁶ Iwä Nyi Apique yatñqä vqanğundi, Iqu heñi Yätamäkqä Eyqä Huiziqu, hesä hea ique-ique anä äpme, yänänänqñqä

emäkätņqä iinǵä etapätņqänänyä. ¹⁷ Yätamäkqä Eyqä Iinǵä Iqu, kukņuä naqä-qakuänänǵä iutaņǵä Dņǵä Iquvi. Qokä-apäkä qua täutaņǵi, qu Ique hiņuä mäqunquä ipu, Iquenyqä änä maņņqä ipiyitaņǵi, Iquerņi mämeqä ipņqäüä. Inǵäqē, Iqu hesä anä äpmaka äpätņqē, qänakņi heyaqä yäpä inǵisa inyäniqeqä. Iutaņǵi he Iquenyqē, näqņqä äyä eänǵüä.

¹⁸ Nyi he ymeqä kanä-käna maeqä enǵä-paņǵä, änä mevquatämäüqä imqänä. Oeyä. Nyi he emamniqeqä. ¹⁹ Hea wänqäpu päwqanǵaņǵi, ämaqä qua iutaņǵi hiņuä maņqänǵä ipnuwiqä. Inǵäqē, Nyi hänǵä yqänä pmetanǵumdqetaņǵi, he hiņuä äņqämbu, hänǵä yqänä pmetpnuwi. ²⁰ Hiunǵi iquerņi he näqņqä tiinǵä hipnuwi. Nyi Apiqueu nyätanǵundi, he Nyi nyinätanǵpi, ga Nyi he hinyätmniqē.

²¹ Itanǵa ämaqä hņqu, Nyi ‘He iinǵä-iinǵä imäkpiyä’ etmqä iu qänaki imitätqä iqu, Nyinyqē aaņǵä kiinǵä äwinyätņqä iquvi. Ga ämaqä Nyinyqä kuapänä äwinyänǵqä iquenyqē, Ņqä Apiqu kuapänä äwinyänǵiyä. Itanǵa Nyi-pqē iquenyqä kuapänä nyinǵanǵuti, Nyi Ņqä-näüä ique ämitquatnmqänä.”

²² Jisasi Iqu kukņuä iinǵä tquanǵa, Jutasi huizi Iskar-iotitaņǵä matimäüqä ikqä iqu, Jisasi Ique yatņqä tii äwikqē. “Naqä Iquki, änäänǵänǵäwä? Si Tqä-täüä nenyä mänetquatnätnä, ga qokä-apäkä qua iutaņǵä iunǵi, mämitquatņqä isņqätanä?”

²³ Iwä Jisasi Iqu kimaņǵi tii ätukqē. “Ämaqä Nyinǵä kiinǵä äwinyätņqä iqu, Nyaqä kukņuä iunǵi qänaknä äņǵuänä iqanǵuti, Ņqä Apiqu iquenqē kiinǵä winyänǵiyä. Itanǵa Yämätqäye iquenyqä äpäta, iqutä näweqä pmetenyue. ²⁴ Ämaqä tqu-tqu Nyinyqä mäwinǵä iqä iqu, Nyaqä kukņui qänaki miqä yänǵiyä. He kukņuä qätä tä äwiyquwi, ii Nyaqä manä. Ņqä Apiqu Nyi änändowatkqä Iqueqä kukņuiqä.

²⁵ Nätmatqä iinqe, Nyi hesä yqänä äpmanä, awä äyä etätñqeqä. ²⁶ I etangi Yätamakqä Eyqä Iqu, Dñä Änguänänjä Iqu eä, itanga Ñqä yoqetani, Apiqu Iqueni ändowatämepäniqeqä. Iqu nätmatqä eeqänänñiqä ämet-quetä, heqä kñuä evauqumuatqanñguti, kukñuä eeqänänñä Nyi he etmiñqe, kñuä heyäniqeqä.

²⁷ Nyi he äwqä hanuä inñqä pmeqanñgpi evämamqä iqänä. Nyi äwqä hanuä inñqä äpmeñqä-pa, he asä inñä inñqä pmapñqä etapqänä. Itanga Nyi äwqä hanuä inñqä etapqe, ii ämaqä qua iutanjä iuqä ävätqänuwä itänji asänänjä manä. I hitangi he äwqä hanjä eyätä kñuä kuapä indqänäpu, zä miqä pambiyä. ²⁸ ‘Nyi he eväma äumi, anñgi emamniqeqä’ etqanñgä ae äyä änyiyänñuwi. He Nyinyqä aanjä kuapänä hinñganñgutqe, Nyi Ñqä Apiquenyqä umqä iqanñgqeutani, he äwqä yeeqä hinñguätñqeqä. Ii tiinñä iutanji. Apiqu Nyi ämanñqutäuä äyä äpmenä. ²⁹ Nätmatqä inñi matimäuqanñga, Nyi-ganä ae äyä etqänä. I etangi qänakñi, iqu ätimäuqanñgani, he Nyaqä kukñuä etätñqä iinqe, quuvqä heqiyqänñqä. ³⁰ Ga ämaqä nyuänjä qua täu ämitñqä iqu änyimetñqä pättqätanñgi, Nyi he kukñuä kuapänä maetqä imqänä. Iqu Nyi squä nyimäkätñqe, yänñänäqñqä mae-queqä. ³¹ Inñäqe, qokä-apäkä qua iutanji, qu Nyi Ñqä Apiquenyqä kiinñä änyinänñqenñqä näqñqä ipñqe, Nyi nätmatqä eeqänänñä Apiqu ändkqä iunñi imäkätqänñä. Inñäqae, he ävaupu, ga ne eeqänänñi äwatunñquänännyä” ätukqe.*

15

Jisasi Iqu Guä-wainqä Naqä-qakuä-quvi

¹ Itanji Iqu tii ätukqe. “Nyi Ñqä-näuänñi Guä-wainqä Naqä-qakuä Iqunñqä. Itanga Ñqä Apiqu, wainqä wäunñuä

* **14:31** Iqua anñiu maqänä ävämakuwäti, kukñuä hui inä ganä ätäpu ävämakuwäti? Jonä 18:1 hinñuä qunya.

iu miqä Iqueqä. ² Nyaqä hutäknä iuñi, häukuä mäwiqä inqä iqua, Ŋqä Apiqu huätä ätävämäunike. Ŋñ hutäknä eeqänänjä häukuä äqäyänqä iqua, häukui aanjä kuapänä qäyätñqe, Apiqu quwqä-hutäknä quvqä iqua huätä ätävämäutä, äñguänänjä imäkänike. ³ Kukñuä Nyi etapqe, heyaqä quvqe huätä emamäutä, äñguänänjä ae emäkiyā. ⁴ He Nyi nyinätan̄gpi, Nyi he hinyätmqeqä. I etan̄gi guä-wainqä hutäknä kiqä känäu mauññqä eñqe, hutäknä iin̄ji, häukui maqäyqä yän̄qiyā. Ga asä iin̄ji, he Nyi manun̄ñqä in̄juwi, häukui maqäyqä ipnä.

⁵ Nyi Ŋqä-näuän̄ji guä-wainqä iqunä etan̄gi, he hutäknä iquen̄jqä. Ämaqä tqu-tqu Nyi nuqänätan̄guti, Nyi ique äuqänmitmqe, iqu häukui, kuapänä qäyän̄qiyā. Iwä he Nyi änyivquatämäuquwi, nätmätqä hñqu he änä mimäkqä ipñqäuä. ⁶ Ga ämaqä hñqu Nyi manun̄ñqä in̄jqä iqu, guä hutäknä huätä tävämäuqan̄gä yäuä äpiqä-pan̄jä iquvi. Iwä hutäknä e ätävämäppqä iquauñi, ämepu tä bu tnämäuqan̄gpi, tä nän̄qiyā.

⁷ He Nyi nuqänätan̄gä, Nyaqä kukñui he euqänän̄qe, ga he hiqä eñqeta yatñqä iquwi, ii i timäuñqiyā. ⁸ He Nyaqä wäuñuä yätquakä iquen̄ñqä motquapñqä diñqe, häukuä kuapänä qäyqäpñqe. Iwä suqä iin̄jä iutan̄ji, Ŋqä Apiqu yoqä naqä men̄qiyā. ⁹ Ŋqä Apiqu Nyinyqä kuapänä äwinyätñqä-pa, ga suqä asä iin̄jutan̄ji, Nyi henyñqä-pqe inä änyinätqänä. He Nyaqä änyin̄qeunä pmetpñqe. ¹⁰ Nyi Ŋqä Apiqueuä suqä ändkqä iu qänaki yasämä itmä, ga Iqueqä Nyinyqä äwin̄qä iu äpmen̄qä-pa, He Nyaqä suqen̄qä etätñqä iu qänaknä ipu pmamitpqe, iin̄jändi Nyaqä henyqä änyin̄qä iunä pmapñqäuä. ¹¹ Yeeqä Nyi änyinätñqä-pan̄ji, he-pqe inä hinguätñqe. Ga yeeqä in̄jqä iin̄ji, inä imänämäutñqe. I etan̄gi Nyi kukñuä ae etätñqä iun̄jqä an̄gi etqänä. ¹² Nyi suqä tiin̄ji äyā etapätñqe. Nyi henyñqä kiin̄jä änyinmin̄qä-pan̄ji, he hñqunä-hñqunän̄jä

iquenä, hiqä-hiuänqce asä inä hinguätñqce.

¹³ Ämaqä hñqu käyämaqä iquauñqä äwinymitätqä iuta äpäkonñqce, suqä äwiñqä iinjä iqu, ii suqä äwiñqä huizi iquauñi ämäwqätäuä. ¹⁴ Itanğa he Nyi ‘suqä i imäkqäpñqceqä’ etätñqä-pa ii ipqce, iinjä dutañi he Nyaqä nyämaqä-quenä hiätätpnä.

¹⁵ Wäuñuä imäkqä iqua nätmatqä quwqä naqä iqu imäkqanğutqenqce, maññqä ipnä. Inäqce, kukñuä ee-qänänjä ðqä Apiquesa qätä äwiñqce, Nyi ae äyä etqäqce. Iinjä iutanñi Nyi, ‘He wäuñuä imäkqä-quenñqä’ maetqä, ‘ðqä nyämaqä-quenñqä’ etqä. ¹⁶ He Nyi atäuñuä manyqä ikuwiqä. Oeyä. Nyi he atäuñuä eyqäqceqä. Itanğa Nyi he wäuñuä etapqce, he äwäpu häukuä äpakänä witäniñqä qäpñqceqä. Iinjä ipiyä iutanñi, he Nyaqä yoqeta, Apique nätmatqä hñquenñqä yatñqä vqanğpce, Iqu hämä etapänñqiyä. ¹⁷ Nyi kukñuä-suqä tiinjä ae äyä etapätqänjä. He hñqunä-hñqunänñä iquenä, hiqä-hiuänñqä aanjä kiinjä henğüätñqceqä” ätukqce.

Ämaqä qua iutanñä iqua, wäuñuä yätquakä iquau himä-wiunñqä wiñnuwänñqä

¹⁸ I ätuätäqänğani, tii-pqce inä ätukqce. “Ämaqä qua iutanñä iqua he himä-wiunñqä heyqanğpce, ‘Neqä Naqä Iqenñä-pqce, himä-wiunñqä äyä äwikuwä mändanä’ kñuä heyquänñqä. ¹⁹ ðñ he ämaqä qua täutanñä iqua enqä-panñä pmeqä-säpi, ämaqä qua täutanñi, quwqä käyämaqä iunñqä aanjä kuapänä äwinyätñqä-pa, henyqä-pqce inä winyätqätäninñi. Inäqce, he qua täutanñuenä manä. Oee. Nyi he suqä qua täutanñi, huätä vquatämäupñqä diñqce, ae atäuñuä äyä ekqce. Iinjä iutanñi, qokä-apäkä qua täutanñi, he himä-wiunñqä eyätqänäuä. ²⁰ Nyi, ‘Wäuñuä-wiyqä hñqu, iqueqä ämaqä naqä iquenñi mämwqätäuqä

yänqiyä' etqeqqe,* kɲuä änguänä metangpiyä. Inji ämaqä Nyi quvqä indquequwä iqua, he-pqe asä i etquapɲqäuä. Ʒɲ Nyaqä kukɲuiunä qänaknä iquwä iqua, heyaqä-pqe qänaknä ipɲqäuä. ²¹ Iiɲä iquwä iqua, Apiqu Nyi änan-dowatkqä Iquenqä änyä maɲɲqä epiyä-qae, he Nyaqä yoqe metanguwitaɲi, suqä ququvqä eeqänäɲi emäkkäp-nuwiqä.

²² Inji Nyi äpätmä iquau kukɲuä hui mätquä-säpi, quwqä suqä quvqeqqe, äwqä yäpä imɲi haɲä mäwqä iquäninji. I etaɲgi Nyi iiɲä ae ikqä-qae, iqua, 'Ne suqä quvqä imäkätunqenqä maɲɲqä equeqä' matqä ipnuwi. ²³ Ga ämaqä hɲqu Nyi himä-wiunqä indquetɲqe, Ʒqä Apiquenjä-pqe inä itquetqä. ²⁴ Nyi iquauä awä iqiɲi, wäunqä yänänäɲqä ämaqä hɲqu qänqanä mimäkkqä im-iɲqä di, ae imäkkqe. Nyi iiɲä mimäkkqä-säpi, qu quwqä suqä quvqeqqe, äwqä yäpä imɲi haɲä mäwqä iquäninji. I etaɲgi qu Nyaqä wäunui hiɲuä ae äqunäpu, Qämätqiye himä-wiunqä äyekuwi.

²⁵ Suqä ii imäkkuwi, kukɲuä hɲqu quwqä kukɲuä-suqä iu äqänänqeqe, naqä-qakuä timäutɲqä iiyi. Kukɲui tiɲä iquvi. 'Ämaqe, qu Nyi hiɲgi himä-wiunqä änyiyätqänäüä.'†

²⁶ Dɲä Yätamäkkqä Eyqä Iqu Apikutä äpmeɲqe, Nyi Iqenji henyɲqä dowatmniqe. Iqu kukɲuä naqä-qakuänänjä iutaɲä Dɲä Iqu eä, ga Apikutä äpmeɲqä-qae äquvepänä. Iwä äquvepätä, Nyaqä wäunqäɲqätä, suqenqätä awä ätnänjä iqi täniqe. ²⁷ Itanqa he-pqe kukɲuä awä inä tqäpɲqänänji. Tiɲä duta. Nyi wäunqä ipäqäkkqeta, he Nyitä anä äpmaka äpätunqeqe, tänga täsuwänä" ätukqe.

16

¹ "Nyi kukɲuä iiɲi, heqä quuvqä heqiyqe

* 15:20 Jonä 13:16 † 15:25 Apqä Bukä 35:19; 69:4

ävquatämäuqänqä iinqä etqä. ² Ga Israitqä Jerusälemä iu hiqäva-imäqkä iqua henyqe, quwqä anä aquvāqñqä iunqä matimäuqä ipñqä ‘oeyqä’ etpnuwiqä. Iwä qānakndanji, suqä tiinjā-pqä iqua timāuniqe. He pizqä epäsāpiyānganji, qu kñuä tii vāniqe. ‘Ne Goti Iqueqä wāunui, āngüä imäkätqunünä.’ ³ Qu Apiquenqätä, Nyinqätānji, ānyä maqñqä epiyā dutanji, suqä iinjä ii imäkpnuwi. ⁴ I etanji Nyi nātmatqä ii timāuninqeñqe, ae etqäqe. Itanğa qānakñi qu suqä du emäkqanğuwānganji, kukñuä Nyi tä etqäqeñqe kñuä eyquänä.

Dñä Ängüä Iqueqä wāunuiñqä

Qānganānji Nyi hesä yqänä pmetmqä etanji, nātmatqä iinqe maetqä iminqe. ⁵ Ga tānganji Apiqu, Nyi ānāndowatkqä Iqueñqä umqe. Inji, ‘Si āngiñqä utñqāwāqe?’ hesanä hñqu yatñqä manyqä iqiyä. ⁶ Kukñuä Nyi tānğa tä etqäqeñqe, heyaqä äwqe, hanä kiinjä äyā eyqiyä. ⁷ Itanği naqä-qakuänānji, tii hetmñqe. Nyi he evāmeqe, ii yātamakqä heyātñqeyi. Itanğa Nyi māvqä iqäqe, Dñä Yātamakqä Eyqä Iqu mapqä yāñqiyä. Inji Nyi äwqäqe, Iqueñji henyqe, ändowatmä.

⁸ Tānganji, āmaqä qua täutanjä iqua, suqä quvqenqä, suqä jänānāñiqä ä kukñuä mitqenqä, kñuä quvqä indqänätqāñjuwi, Dñä Ängüä Iqu äpäqe, quwqä kñuä quvqä iinj, jänä iwimäkāniqe. ⁹ Ämaqä Nyiñqä quuvqä maeqiyqä itqāñjuwitānji, Dñä Ängüä Iqu suqä quvqenqä awä tāniqe. ¹⁰ Nyi Inqä Apiquenyqä umqe, ga he hiñuä mañqāñqä ipnuwä hitanğqetānji, Dñä Ängüä Iqu suqä jänānāñä imäkqenqä awä etāniqe. ¹¹ Itanğa peñqä qua tāu āmitñqä iquenyqe, Goti Iqu Iqueqä kukñuä mitqeñji, ‘Homä iqāñqä’ ae iwäsäukqetānji, Dñä Ängüä Iqu kukñuä mitqenqä awä tāniqe.

¹² Nyi kukñuä hävemnäqñqä etmqä etanğqä-qe, kukñuä etmqeñji he änä māmēqä ipnä. ¹³ I hitanği

kukɲuä naqä-qakuänänjä iutanjä Drjä Iinjä Iqu äquvepätä, kukɲuä ätätqe, Iqueqä kɲuä iutanä matqä, kukɲuä Apiquesa qätä äwiyätqä inä awä ätätä, nätmatqä qänaki timäuniŋqenqä-pqä inä täniqe. Iutanji, kukɲuä naqä-qakuä eeqänänjä iinjqe ämetqueniqe. ¹⁴ Ga Iqu Nyaqä kukɲui ämetä awä etätäqänğanji, Nyaqä yoqä naqetä, ä yänänäqɲqetänji, ätnänjä iqi maeniqe. ¹⁵ Iqu kukɲuä Nyaqe ämetä etäniqenqä ätqäqe, ii Apiqueqä nätmatqä eeqänänji, Iqueqänä ma, Qämätqiyeqä etanŋqä dutayi.

Heqä äwqe hanjä eyätqä-qe, anŋiŋi yeeqä enyäniqeqä

¹⁶ Hea quäuqä maeqä wänqä hmbu tii päwqanŋa, he hiŋuä manqänqä ipnuwi. Itanŋa, hea quäuqä maeqä wänqä hmbu tii inä päwqanŋanji, hiŋuä anŋi ɲqämbnuwiqä” ätukqe.

¹⁷ I tquanŋa, Iqueqä wäunjuä yätquakä iquautanjä hɲqua, quwqä-quwä tii ätnjuwi. “Iqu ne ‘Hea quäuqä maeqä wänqä hmbu tii päwqanŋanji, hiŋuä manqänqä ipnuwiqä’ ätqenqätä, ä, ‘Hea quäuqä maeqä wänqä hmbu tii inä päwqanŋanji, hiŋuä anŋi ɲqämbnuwiqä’ ätqenqätä, ɲɲ ‘Iinjä dutanji, Nyi Ijqä Apiquenqä himqänä-qe’ inä äyä ätqe. Ga kukɲuä tquauqä qakuinjä tä ätquque, äki etanŋi ätqu?” ¹⁸ Itanŋa quwqä-quwä yatɲqä anŋi inä tii inŋuwi. “Iqu, ‘Hea quäuqä maeqä wänqä hmbiyqä’ ätqe, nätmatqä äkiŋqä ätqäwä? Iqu ätqenqe, näqɲqä mämeqä äyä iqunä.”

¹⁹ Jisasi Iqu, qu yatɲqä wipɲqä iqanŋä äqunäqe, tii ätukqe. “He ‘Hea quäuqä maeqä wänqä hmbu tii päwqanŋa, hiŋuä manqänqä ipnuwiqä’ etqenqätä, ä ‘Hea quäuqä maeqä wänqä hmbu tii inä päwqanŋanji, hiŋuä anŋi ɲqämbnuwiqä’ etqenqätänji, hiqä-hiuä yatɲqe iinjä änyätqänjä? ²⁰ Nyi naqä-qakuänänjä tii etqä. He kɲuä naqänänjä äqäyäpu, huäqä-huŋqä kiinjä metqä-tanŋuwänŋa, qokä-apäkä qua täunji yeeqä iqäpnuwiqä. Heqä äwqe hanjä eyätqä-qe, anŋiŋi yeeqä enyäniqeqä.

²¹ Itanğa apäkä hui, iiyqä ymeqä änyque qäqi quvepqanğani, tãnjã-hunqä meñqiyã. Itanji ymeqä ae änyuãqe, tãnjã-hunqä ymeqä änyuãtñqãnga wimetqenqe, kñuã mäwiyqä, ymeqä qua tãu timãuqanğqenqe, yeeqä yãñqiyã. ²² Ii enqã-parñã di, he tãnğani, äwqä hanjã-iqã ämeqãuã. Injãqe anğijni, Nyi hiñuã eqãnganğundqãnga, heqä äwqe yeeqä kiinjã enyãniqeqä. Heqä äwqä yeeqä injã iinjã, ämaqä hñqu änã mämetauqä yãniqe. ²³ Asã qãnğani, he Nyi yatñqä manyqä ipnuwiqä. Nyi naqã-qakuãñã tii etqä. He ñqä Apiqueñi nãtmatqä huiñqä, Nyaqä yoqeta yatñqä ävquwã di etapãñqiyã. ²⁴ Qãngatqä nãngisati tãnga tiñqe, he Nyaqä yoqetani, nãtmatqä huiñqä yatñqä miqä itqãñuwiqä. Injãqe tãnğani, he yatñqä vqanğpu. Ga he ämepiyitani, yeeqä injã iqu, heqä äwqeñi manğuã emnãtãtñqä mapñqãñãnyã” ätukqe.

Jisasi Iqu, qua tqueqä yãñãñãñqenñi ae ämãwqãtãukqenqä

²⁵ Iinjã ätuãtãqãnğani tii ätukqe. “Nyi kukñuã ktqä dunã etqã äpãtñqã-qe, qãnakñi asã iinjã, awã maetqä imniqeqä. Naqãñã etqãñã. Nyi Apiqueñqe, awã ätnãñã iqi etmniqeqä. ²⁶⁻²⁷ Hiunji iqueñi he Apiqueñi, Nyaqä yoqeta nãtmatqãñqä yatñqä wipnuwiqä. Itanğa he Nyinyqä enyminqä iinjãtã, ä Nyi Goti Ique ävãma äquvepkqenqä quuvqä eqãkuwã iinjãtã, iutanji Apiqu Kiqã-kiuã henyqä äwiñqgetani, he yãtamãkqä heyãñã. Inji Iqu yãtamãkqä heyãtñqe, ii Nyi Iquenyqä tããqã tqeta ma, Iqueqä äwiñqä iutanãñji. ²⁸ Qãnganãñi, Nyi ñqä Apikutã äpmaminqetani, ävãmanji qua tãunqä äquvepkqeqä. Ga tãnğani, Nyi qua tãu ävãma, Apiqueñqä anği ymqãñã” ätukqe.

²⁹ Inğani Iqueqä wãunjuãñqä ämotquaminqä iqua, Jisasi Iqueñi tii atukuwi. “Si tãnğani, kukñuã ktqä hui mä-natqä itnã, ätnãñã iqinyã änatnyã. ³⁰ Tãnğani Si nãtmatqä eeqãñãñqã nãqñqä eãnã, ämaqä hñqu yatñqä

makiyqännga, Si ganä ätätqänjñqe, ne näqñqä ae ämequnä. Iñä itqänjñ iutañi, ne Si Goti Iquesa äpñjñqe näqñqä eätanä, quuvqä eqiyqunä.”

³¹ I tquanguwännga, Jisasi Iqu kimañi tii ätukqe. “He tänngañi quuvqä ae eqiyqä? ³² Qätä nyipiyä! Ämaqe he, heqä anjñqä im-imä zä upñqä emäkñjñqe, hea iqu ae qe ätimäuqiyä. He täqi ñqä-näuänä pmamñqä änuväma weqanguwänngañi, Nyi ñqä-näuänä mäpmeqä danä imä. Apiqu Nyitä pmetanji ii pmamä.

³³ He Nyinyqä quuvqä eqiyätqänjuwitañi, heqä äwqe hanuä imbu pmepñqä diñqe, Nyi kukñuä tä iñqä etqänä. Iwä he qua tqe äpmapiyänngañi, hanjä-iqä qäyä emeqanñguti, zä miqä, pemänä tqäuqäpnä. Nyi qua tqueqä yänänäqñqeunji, ae ämäwqätäuqe.”

17

Jisasi Iqu, Kaniquenyqä tääqä ätkqenqä

¹ Jisasi Iqu kukñuä iñji, ae ätuäqetañi, Iqu hiñuä qäukuä haqä yätu äqunäqe, tii ätkqe. “Apiquki, Si ätkñi, tännga täsuänä. Yoqä naqe, Tqä Ymeqä Iqunä dapiyä. Iutañi Ymeqä Iqunä, asä ii ktapmqänänyä. ² Si Tqä Ymeqä Iqunñi, ämaqä eeqänänjä iu ämimqñqä yänänäqñqe ändapñjä-pa, yoqä naqä-pqe, inä dapiyä. Yänänäqñqä ändapñji, ii, Nyi qokä-apäkä Si ñqänqä ändapñjä iquauñi, hänjä hea ique-ique pmeqänqä iwimäkmqeyi. ³ Itannga hänjä hea ique-ique pmeqe, ii tiñji. Ämaqä eeqänänji, hänjä-pmeqä ique ämequwi, qu ‘Si Goti Tqä-täuänänjñqe’ näqñqä hepñqäuä. Itannga Jisasi Kraisi, Si änändowatkñä iqunñqä-pqe, näqñqä inä epñqäuä. ⁴ Wäuruä Si ändapñji, qäpu ae imäkqetañi, Nyi qokä-apäkä qua täuñi, Tqä yoqä naqe ae ämotqueqeqä. ⁵ Apiquki, qua tä mimäqä ikñänqatqä, Nyi Sitä yqänä äpme, yoqä naqä ämamiñueä-pa, tänngañi Nyi Sitä anji pmeñqä yoqä naqä dapiyä.

⁶ Ämaqä qua täutanä Tqä emiñuwä ändapkñä iquauñi, Nyi Saqä yoqe, awä ae ätuätñqeqä. Ga iqua Tqä kukñuä iunä qänaknä itqänä. ⁷ Tängañi natmatqä eeqänänjä Si Nyi ändapkñiñqe, 'Ii Sitanä äpqiyä-qe' näqñqä ae eqäüä. ⁸ Tqä kukñuä Nyi awä tmqä ändapkñi, Nyi ätquangä, ga qu ae ämequwiqä. Inji Nyi Sita ätimäukqenqe, näqñqä naqä-qakuä ämepu, itanga Si Nyi änändowatkñiñqe, qu quuvqä ae eqiyquwi.

⁹ Nyi qu yätamakqä wisñqenqä tääqä äktqänä. Nyi tääqä äktqä ii, qokä-apäkä eeqänänjä qua täuñiñqä manä. Oeyä. Tqä Nyi ämimqä ae ändapkñä iqua, ga Tqä yqänä etangqenqä, iquauñqänä iqänä. ¹⁰ Eeqänänjä Ñqä eäñuwi, qu Tqeqä. Itanga eeqänänjä Tqä eäñuwi, qu Ñqä-pqä inänjqä. Itanga iinjä iqua, Ñqä yoqä naqe, huizi iquau ämotquetqänjä.

¹¹ Nyi tängañi qua täu äpakä mäpmeqä, Siñqä yapmqä iqänä. Inäqe, qu qua täu yqänä pmapñqäüä. Ga Apiquki, Si aanjä ikikinyäñi, itanga hñqu Si eñqä-pañä asänänjä manä, Si iquauñi Tqä yoqä naqetanä yänänäqñqetä miyä. Yoqä naqä iinjä, Ye naqä-hñqunä ämuähna äpmerjueä-pa iquapqä pmapñqä iinjä Nyi ändapkñiqä.

¹² Iwä Nyi qutä äpmamänğañi, Nyi quñi Saqä yoqä naqä ändapkñitanjä yänänäqñqetä ämitñqeqä. Nyi hñqu imä ändakñga äwetä qui imäkñqänqä, yatäukuä itñqeqä. Inji qutanjä, hñqu qui mimäkñqä iqe. Ämaqä tä du qui imäknäninjä äwätñqä iqunä,* qui imäkñgqe. Ii kukñuä Tqä bukiu ätnänqeqe,† naqä-qakuä timäutñqeyqä.

¹³ Tängañi Nyi Siñqä äyapmqä itmä iutanjä, qua täu yqänä äpmamä tääqä tä äktqe, Ñqä yeeqä iinjqe, quvaqä äwqeu manğüä munätñqä äktqänä.

¹⁴ Saqä kukñui, Nyi ae ätquangä, ga qu quuvqä eqiyätqänjuwiqä. Itanga qokä-apäkä qua täutanjä,

* **17:12** 2 Tesälonaika 2:3 † **17:12** Apqä Bukä 41:9; Jonä 13:18

quņçe himä-wiuņçe tiinjä duta wiyätqänjäuä. Nyi qua täutaņänänjä-qunä maeqä imä, ga Nyinyqä quuvqä eqiyätqänjuwä iqua-pqe, qua täutaņä hmanjqä. ¹⁵ Nyi Si quņi, qua tquesañi, yäpaqänğisa ätuma utņqä yatņqe, ii makiyqä iqä. Oeyä. Ämaqä quvqä iqä iqu, quņi qui imäkqä diņqä, Si ämisņqä äkiyqä. ¹⁶ Nyi İjqä-näuäņi, qua täutaņänänjä-qunä hma eņqä-qae, ga asä qu-pqe, qua täutaņänänjä-qua hmanjqä. ¹⁷ Tqä kukņui quañgä maeqä, aañjä naqä-qakuänänjä-qae, quvaqä äwqä yäpä iņğisa mņğañguti, itañga qu Tqä ämaqä eņņqä ikikinyänjä iwimäkiyä. ¹⁸ Si Nyiņi ämaqä qua täu äpmerjuwä iuņqä änändowatkņä-manjä iinjä, Nyi quņi asä ii ändowatkqe. ¹⁹ Itañga, qu yätamakqä wimqe, Nyi İjqä-näuäņi, Si äktapņgä. Ga asä iinjä, Tqä kukņua naqä-qakuä iutaņi, qu-pqä Tqä ämaqä ikikinyänjä eņņqänänjä.

²⁰ Ga Nyi tääqe, ämaqä tqaunä yätamakqä wisņqänä maktqä iqä. Oeyä. Qokä-apäki, tqua kukņua awä tqañgä qätä äwiyäpu, Nyinyqä quuvqä eqiyqañguwä iquaunjä-pqe, yätamakqä wisņqä äktqä. ²¹ Nyi tääqä tä äktqe, qu naqä-hņqunä ämuänmbu pmapņqä iinjä äktqä. Tiinjä duta, Si Apiquki Nyi nyinätañgnä, ga Nyi Si äkinyänjqä-parjä iinjä, qu-pqe, Ye ii yemämbņqä iinjä äktqä. Itañga qu e pmetañguwitaņi, qokä-apäkä qua täutaņi, Si Nyi änändowatkņiņqe, quuvqä heqäpņqe, yätamakqä wisņqä äktqä. ²² Itañga qu naqä-hņqunä Ye ämuänjna äpmerjueä-pa pmapņqä iinjqe, Si Nyi yoqä naqetä, yänjänäņqjetä ändapņi, Nyi qu ae ävqeqä. ²³ Nyi qu nyätañgmdi, ga Si Nyi nyinätañgti, iwä suqä iinjä iutaņi, qu naqä-hņqunä aañjä yänjänäņqjä ämuänmbu pmapņqänänjä. Itañga qu e pmetañguwitaņi, qokä-apäkä qua täutaņi, näqņqä tiinjä hepņqä. Si Nyi änändowatkņiņqjetä, ä Si Nyiņqä kuapanä äkinyänjqä-parjä iinjä, İjqä ämaqä iinjä iuņqä-pqe, inä äkinyätņqä.

²⁴ Apiquki, Si qua tä mimäqängani, Nyinqä kingangi, yoqä naqetä, yänänäqnetä, äyä ändapkniqä. Inji, ämaqä Si ändapkñä iqua, qu yoqä naqetä, yänänäqnetä, hiñuä qumbunqä diñqe, Nyi äkisqi pmetangundqe, qu anä pmeqänqä änyinqiyä.

²⁵ Apiqu jänänänä imäqkä Iquki, qokä-apäkä qua täutani, Siñqe änyä maqñqä etanguwä-qe, Nyi Siñqe näqñqä enä. Itanga ämaqä Nyisä äpmeñuwä iqua, Si äñändowatkñiñqe näqñqä ae eññäuä. ²⁶ Itanga Nyi Saqä yoqe, qu näqñqä epñqä ämotquamiñqe, ga inä motqueqämqe. Ga Tqä suqä Nyinyqä äkinyätñqä-parñä iñji, qu ämeqangpi, ga Nyi-pqe qu inyätmqänänyä.”

18

*Jutasi iqu Jisasi Iqueñi, himä-wiunqä iquau äwikqenqä**

¹ Jisasi Iqu tääqä ae ätäqetani, Iqutä, Iqueqä wäunñuñqä ämotquamiñqä iquatäñi yäpaqängisa† ätimäupiyi, eqä Kitronä äkipu, yätäqä nängisañqä äukuwi. Eqä yätäqä ingisañi, wäunñuä hñqu nyätangi, Iqutä Iqueqä wäunñuñqä ämotquamiñqä iquatäñi, wäunñuä yäpä ingisa äpekuwi. ² Qu wäunñuä iñji kuapänä äpmeqäsmiñuwä iñqe, Jutasi, Jisasi Ique mäkä-huñqä iquauqä hipaeu ävätñqä iqu, wäunñuä iqueñqe näqñqä emiñqe.

³ Ga qu iqi pmetanguwänga, Jutasi iqu ämaqä hävemnäqñqä hñquau, ätuma äpkqe. Ämaqä iññä iquauta kuapänäñi, ämaqä Romätanjä mäkä-iqä iquayi. Huiziqua, ämayukä-imañqä, hiqäva-imäqkä naqä iquatä, Parisi iquatä ändowatkuwä iquayi. E äpäpiyängani, hiqi-tä suatä, ä nätmätqä mäkäñqä iqetäñi, a äqätqa äpkwi.

* **18:** Matiü 26:47-56; Makä 14:43-50; Lukä 22:47-53 † **18:1** Iqua iñgani Jerusälemä iu ävämakuwi. Iqua anjä buayä äñguwiuta iñganä ävämakuwäti hiñuiqänä ävämakuwäti? Jonä 14:31 hiñuä qunyä.

⁴ Jisasi Iqu nätmätqä eeqänänjä Ique wimetnqenqe, näqnqä ae ekqä iunji, Iqu qutänjä qäqiqi äwäqe, yatnqä tii äwikqe. “He tquenqä qävqä itqänäuä?”

⁵ Qu Iquenji kima tii atukuwi. “Ne Nasäretqätanjä Jisasi Iquenqä qävqä äppqunä.”

I tquanqawänqä, Iqu kima tii ätukqe. “Nyi qe äp-menjänä Iqunä. Nyi Qäqunjqä.”[‡] (Jutasi, mäkä-iqä iquauqä hipa iu ävätñqä iqu, qutä anä ätqäuminjuwi.)

⁶ Jisasi Iqu, quñji, “Nyi qe äpmenjänä. Nyi Qäqunjqä” tquanqä, qu nändi ätqepuyi, qua ipe äqäyäpäkñguwi.

⁷ Anqji ävawäwqanqawänqä, Jisasi Iqu yatnqä anqji äwikqe. “He tquenqä qävqä äppquwäwä?” Qu anqumä tii ätukuwi. “Nasäretqätanjä Jisasi Iquenqeqä.”

⁸ Itanqä Jisasi Iqu, anqji kima tii ätukqe. “Nyi tä Qäqunjqe, ae etqäqeqä. He Nyinjqä qävqänjqä äppquwä-qae, Nyitä anä äpmenquä tquauñi hiñuinä äqunäwatpiyä.” ⁹ Iqu iinjä ätukqe, Iqueqä kukñuä qänqanä tii ätätä äyä ekqe. “Ämaqä Nyi ämimqä ändapknjä tqua, qutanjä hñqu qui mimäkñqä eänä-qe.”

¹⁰ Qu Ique a kiqätqanqawänqä, Saimonä Pitä iqu, iqueqä näppqä-hionaqe ämäkäqäyäqe, hiqäva-imäkqä iquau miqä iqueqä wäunqä-wiyqä, Maläkusi iqueqä qätä ämuangisani, huätä ätävämäkqe. ¹¹ Pitä iqu i iqanqä, Jisasi Iqu tii ätukqe. “Tqä näppqä-hionaqe, kiqä qa mñqeu anqji nyueyä. Si iinjñi suñqä inyä? Si Nyi, ñqä Apiqu eqä-häkä imänqä ändapqeqe,[§] änmqenqä makinjqä iqi?”

Qu Jisasi Ique, Anasi iquenqä ganä ätuma äukuwinjqä

¹² Inji ae iqanqä, Romätanjä mäkä-iqä iquatä, quwqä naqä ämiqä iqu anä, ä Israitqä iquauqä ämayukä-imanqä

[‡] 18:5 Jisasi Iqueqä kima ätukqe, ii Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä yoqe Mosisi ique äwikqä-payi. Anqumä Itmakqä 3:14 [§] 18:11 Matiu 20:22; 26:39; Itkimäkqä 16:19

iquatäni, Jisasi Iqueni a äkiqätpiyi, guä äkiqiyäukuwi. ¹³ Guä ae äkiqiyepiyi, Anasi iquenqä ganä ätuma äukuwi. Anasi iqu, Käyäpasi, quväukuä ique hiqäva-imäqkä iquau miqä iqueqä känequvi. ¹⁴ Käyäpasi iqu, Israitqä iquau tii ätukqä iquvi. “Qokä-apäkä eeqänanjä iunqce, ämaqä hñqunänä päkonqce, änguiqä.”*

Pitä iqu, “Nyi Jisasi Iquenyqä änyä maqñqeqä” ätkqenqä†

¹⁵ Qu Anasi iqueqä anjunqä ätuma uwqanquwanğa, Saimonä Pitä iqufä, Jisasi Iqu wäunjuänqä ämotquamiñqä huiziqutäni, qunqä qänaki äukiyi. Huiziquenyqce, hiqäva-imäqkä iquau miqä Anasi iqu näqñqä etanğqä-qae, iqu Jisasi Iquenyqä, täknjä yäpä yängisañä ququawä iqinyqä qänaki äpaquqce. ¹⁶ Pitä iqu, täknjä-hänaqä-tänjä qäqiqi yqänä ätqäumiñqce. Iutanji, wäunjuä yätquakä täknjä yäpä yängisa äpekqä iqu, anğı äpäqce, apäkä täknjä-hänaqä miqä ii kukñjuä näqñqä ganä ätuäqce, Pitä ique yäpä yängisa ätuma äpekqce.

¹⁷ Pitä iqu ae ämäwqätäuqanğa, apäkä täknjä-hänaqeu ämimiñqä ii, iqueni tii ätukqce. “Si Ämaqä Nänjueqä wäunjuä yätquakä iqukitanä?”

Inğanji Pitä iqu tii ätukqce. “Oeyä, nyi qäqunä ma!”

¹⁸ Injä inğanji, iiqä naqänänjä tätqätanğı, ämaqä anju wäunjuä imiñuwä iquatä, ämayukä-imanqä iquatäni, tä änyuasepu, huiwä dnjä imäkmbñqä ktämäti äqämiñuwä. Inğanji, Pitä iqu-pqce, huiwi diyeqä änyätä, anä ätqäu-miñuwä.

Anasi iqu, Jisasi Ique kukñjuä ämitkqenqä‡

¹⁹ I itqätanğuwänğa asä qänğanji, hiqäva-imäqkä iquau miqä iqu, Jisasi Ique, qokä-apäkä Iqueqä

* **18:14** Jonä 11:50 † **18:14** Matiu 26:69-75; Makä 14:66-72; Lukä 22:54-62

‡ **18:18** Matiu 26:59-68; Makä 14:55-65; Lukä 22:66-71

kukɲuä qätä äwimiɲuwä iquauɲqätä, kukɲuä äki-äki ätumiɲqenqätäɲi, yatɲqä äwikqe.

²⁰ I tquanga, Jisasi Iqu, kimaɲi tii ätukqe. “Nyi qokä-apäkä iu kukɲuä ävätmängaɲi, zä maeqä, ätnänjä iɲinyä ätuätɲqeqä. Inga-ɲga Nyi qokä-apäkä kukɲuä ävätmängaɲi, aɲä aquväqɲqä im-imä ämätɲgäwänqä iutä, hiqäva-imäkqä aɲä Israitqä eeqänänjä iqua aquvä äqänäqäsätqänuwä yäpä yängisa ävätnqeqä. ²¹ Iiɲä enqä-qae, si suɲqä yatɲqä nyinyä? Nyi kukɲuä ätumiɲqe, qu qätä ae änyimiɲuwä-qae, yatɲqä qu wiyä.”

²² Jisasi Iqu i tquanga, ämayukä-imaɲqä iqi ätqäuqä hɲqu, Ique hipa äpäsätä, tii ätukqe. “Si hiqäva-imäkqä iquau miqä iqueni, kima iɲä di ätuɲi, äänä etangiwä?”

²³ Ingaɲi Jisasi Iqu kima tii ätukqe. “‘Nyi kukɲuä tä quvqä ätqiyä’ kɲuä kiyqangutqe, ga si ‘e tiyä’ mandqe, waqiyäɲi ‘äkiumända ätnyä’ ändätnä, diyä. Ä kukɲuä qäyu tqangundqe, ga Nyi suɲqä bäkinyä?”

²⁴ Jisasi Iqu kukɲuä iɲi ae ätqanga, Anasi iqu, Iqueni guä yqänä qiyäunqu-que, hiqäva-imäkqä iquau miqä Käyäpasi iquenqä ändowatkqe.

Pitä iqu, “Nyi Jisasi Iquenyqä maɲqeqä” angumä ätkqenqä

²⁵ Jisasi Ique iɲä imäkätqätanguwängaɲi, Saimonä Pitä iqu tä ttawiu ätqäuä, diyeqä imäknmiɲqe. Iqu qutä ätqäuä diyeqä nyätqätanga, qu ingaɲi tii ätukuwi. “Si Ämaqä Nänueqä wäunüä yätquakä iqukitanä?”

Ga iqu tii ätukqe. “Oeyä. Nyi qäqunä manä.”

²⁶ I tqanga, hiqäva-imäkqä naqä iqueqä wäunüä-wiyqä, ämaqä Pitä iqu qätä mɲä ätävämäukqä iqueqä käyämaqä iqu, tii ätukqe. “Nyi si Iqutä wäunüä du anä pmetangnä äkqänänqe, tä qäqukiyqä?”

²⁷ Pitä iqu aɲgi “Oeyä” tqangqe-täɲi, kukutakisqe äkakä ätkqe.

Jisasi Iqu, Pailoti iqueqä hiñuä iqi ätqäukqerñqä[§]

²⁸ Zi-hiñuä pisqänñarñi, iqua Jisasi Iquerñi, Käyäpasi iqueqä anjuñqä ätuma äukuwitañi, anñiñi, ätuma, ämaqä Romätañä qua Jutiya iu ämiqä iqueqä anä naqä hiññqä-täñä iuñqä äukuwi. Qu, “Ne Goti Iqueä hiñuä iqiñi kiyä mätqä ätimäutanä,* itañga neqä hiunji naqänänä Pasopa iutañä nañui, mañqä yañqunä” kñuä wiyqanñi, ämiqä iqueqä anjuñi mäpeyqä, yäpaqä mäñi yqänä ätqäu-miñuwi.

²⁹ Qu iqi yqänä tqäutanguwännga, ämiqä Pailoti iqu qunqä äpäqe, yatñqä tii äwikqe. “He Ämaqä Tquerñi, kukñui, äkiñqä mitpñqäwä?”

³⁰ Inñarñi qu ämävaupiyyi, iqueä kukñui kima tii ätukuwi. “Iqu suqä quvqä hui mimäkqä-säpi, ne Iquerñi ätuma mapqä iquaniñgä.”

³¹ Iwä Pailoti iqu tii ätukqe. “He Ique ätuma, heqä kukñuä-suqä änäänä äwiñqä iuta mitpiyä.”

I tquannga Israitqä iquauqä naqä iqua tii ätukuwi. “Ne ämaqä hñqe pizqä päsqänñe, hiqä kukñuä-suqe pmua inemäkänä.”

³² Suqä ii iwimäkkuwi, Jisasi Iqu “Iiñä nyimäkqanñpi äpäkonmniqeqä” ätätä ätmiñqä iunji, naqä-qakuä hiätñqä ätimäukqe.

³³ I tquanguwännga, Pailoti iqu, iqueqä anä iu anñi äpaquväge, Jisasi Ique tääqä ätuätumetä, yatñqä tii äwikqe. “Si Israitqä iquauqä Ämiqä Iquki, äyitanä?”

³⁴ Iwä Jisasi Iqu tii ätukqe. “Si tqä kñuä iutanä in-dqänätnä ätnyä, ä ämaqä hñqua Nyinyqä äktquwätanä?”

³⁵ Ga iqu kimanji, tii ätukqe. “Änäññqä tnyä? Nyi Israitqä pmequndanä? Tqä sämaqä Israitqä iquatä, hiqä

[§] 18:27 Matiu 27:1-2, 11-31; Makä 15:1-20; Lukä 23:1-25 * 18:28 Israitqä iquauqä kñui tiinji. “Ne ämaqä Israitqä iqunesañä ma huiziquauqä anjuñqä äpaquvatqe, ne Goti Iqueqä hiñui iqiñi, kiyä mätqä timañqunä.”

hiqäva-imäkqä naqä iquatäni, nyinqä ii äktma äpqäüä. Si squä iqanğnänğä?”

³⁶ I tquanğa, Jisasi Iqu kima tii ätukqe. “Nyi ämaqä mimqä yänänäqñqe, qua täuta mämeqä iqäqe. Nyi qua täuta ämeqä-säpi, Nyaqä wäunğüä imäkqä iqua mäkä iqanğpi, itanğa ämaqä hñqu Nyi Israitqä iquauqä hipaeu manyivqä iquäninji. Inğäqe, Nyi ämaqä mimqä yänänäqñqe, qua täuta mämeqä iqäqe.”

³⁷ Ga, Pailoti iqu tii ätukqe. “Ae! Si Ämiqä Naqä Iquki, äyämända?”

Kimanji, Jisasi Iqu tii ätukqe. “Kukñuä si ‘Ämiqukiqä’ ätnä iqu, ii tqä kukñuiqä. Inğä nipai Nyi kukñuä naqä-qakui awä tumqänä änmikqe. Itanğa Nyi qua täu wäunğüä asänä imäkmqä äquvepkqe. Qokä-apäkä, kukñuä naqä-qakuinqä äwinyätñqä iqua, qu eeqänänji Nyaqä kukñui qätä änyiyätqanğuiwi.”

³⁸ Ämiqä iqu tii ätukqe. “Kukñuä naqä-qakui, ii squäwä?” Ii ae ätuäqetani, Israitqä iquauqä yäpaqä mänğisanğä ätimäwa äpäwätä tii ätukqe. “Nyi suqä quvqä hui Iqu imäkkqe, mämäqumueqä iqänä. ³⁹ Inğäqe, nyi suqä itñqenqe, he näqñqä äyä etqanğuiqä. Quväukuä eeqänänjä hiunji naqä Pasopanğani, nyi ämaqä guä kiqiyäueqä anju äpmeñuwä iquauñi, hñque hñgi qäyä wätñqä atäunğüä täupñqä hiñuinä äyä eqänätñqeqä. I etanği, Israitqä iquau Miqä Tquenji, nyi he etapmqä diñqe enğiyä?”

⁴⁰ I tquanğa, qu anği manjä yänänäqñqä ätäpu, “Iquenqe, hmanjqä. Si Baräpasi ique hiñuinä qunäwatiyä” ätukuwi. Ämaqä iqu, mäkänğqätä, quwänğqätä iqä-quvi.

19

¹ Itanğa iinğä tquanğuwänğani, Pailoti iqu tquanği,

mäkä-iqä iqua, Jisasi Iqueñi ätuma äwäpu, hiqokä äpäkkuwi. ² Itanğa qu ämiqä iquauqä yñña nyuänju ämuasmäuqä enqä-pa guä yänjä-tänji äkoqupiyi, Jisasi Iqueä nyuänju ämuasmekuwi. Ga gquä ipisqä quäuqä hñqu-pqe inä äwiputkuwi. ³ Inji ipiyi, qu Iqu-tänjä qäqiqi äquvepäpu, “Israitqä iquauqä Ämiqä Iquki, hiunjiyqä!” ätuäpu, hipa äqäyäpäkkuwi.

⁴ Itanji Pailoti iqu ätimäwa äpäwäqe, Israitqä iquauñi tii ätukqe. “Nyi Iqueñi suqä hui imäkqe, mämäqumueqä iqä-qae, he iñqä näqñqä hepñqenqe, ätuma pmqänä.” ⁵ Inji ätquanga, Jisasi Iqu yñña guä yänjä-tänjä äkoqukuwitä, ä gquä ipisqetänji yqänä ämuasmäuqä-qu yäpaqängisa pqañgqänğa, ämiqä iqu, “He hiñuä qumbñqe, täsuänä” ätukqe.

⁶ Iqu i tquanga, hiqäva-imäqä naqä iquatä, ämayukä-imanqä iquatänji, Ique hiñuä äqumbiyi, manjä yänjänäqñqä tii ätukuwi. “Si zä-huätatä äuetnä, pizqä päkiyä! Zä-huätatä äuetnä, pizqä päkiyä!”

Inğanji ämiqä iqu tii ätukqe. “Nyi Iqueñi suqä quvqä hui mämäqumueqä iqä-qae, hiqä-hiuä itmepu, zä-huätatä äuepiyä.”

⁷ Iinjä tquanga, Israitqä iquauqä naqä iqua, iqueñi kima tii ätukuwi. “Neqä kukñuä-suqä iuñi tii ät-nänä.* Iqu, ‘Nyi Goti Iqueqä Ymeqä-qunjqä’ ätäñqä-qae, äpäkonätñqänänjqä.”

⁸⁻⁹ Pailoti iqu qätä iñjä äwiyäqetani, aanjä zä kuapänä winganji, iqueqä anjä yäpä ingisa anji äpaquväqe, Jisasi Ique yatñqä äwikqe. “Si anji pmeqä-qukiyi?” I tquanga, Jisasi Iqu, iqueñi kima hñqu mätquä ikqe. ¹⁰ Iwä ämiqä iqu, “Äänä etanjiwä? Si nyaqä yatñqe, kima mandqä

* 19:7 Hiqäva-imäqä 24:16

injuä” ätukqe. “Nyi Si hiñuinä kqänäwatqeqätä, ηη zä-huätati hukiyqeqätäñi, yänänäñqe nyi ämeñänä. Äyoo, Si iinqe änyä maññqä enjinyä?”

¹¹ Itañi Jisasi Iqu tii ätukqe. “Goti qäukuä yätu äpmeñqä Iqu, si yänänäñqä mäktapqä yätqe, si Nyi qua iqinñi äñä mämänunqatqä isinä. I etañgi ämaqä Nyi saqä hipaeu äktapqä iqu, iqueqä suqä quvqe, aanjä naqänänjä, saqä dunji ämäwqätäunä.”

¹² Pailoti iqu qätä iinjä äwiyäqe, Jisasi Ique hiñuinä qunäwatätñqe, huänqä huiñqä qävqä imiñqe. I indqänätqätanğa, Israitqä iqua mañjä yänänäñqä ätkuwi. “Ämaqä hñqu kiqä-kiuä ‘Ämiqunjqä’ änyuätñgqe, iqu Sisa† iqueqä mäkä-huñqä iqueyqä. Si ämaqä tqueñi, hiñuinä äqunäwatätñqä etanğutqe, si Sisa iqueqä näueqä maeqä, iqueqä mäkä-huñqä esñqinyä.” ¹³ Ämiqä iqu qätä iinjä äwiyäqe, Jisasi Ique yäpaqänğisa ätuma äpäukqe. Itanğa iqu ququawä qu ‘Hikä Ququawiqä’ änyuätmiñuwä iqi ätqepäqe, kukñuä iwäsäutñqä zä-hawä iu qe äp-makqe. (Israitqä iquauqä anjä-kukñuä iunji, ququawä iquenyqe, ‘Gapätauä’ ätmiñuwi.) ¹⁴ Hiunji iqueñi, Pasopa iutañjä Sämbatqänqä näwinyä imäqkänğanji. Ga hiunji quemisqänğanji, Pailoti iqu Israitqä iquauñi tii ätukqe. “Heqä Ämeyqä Iqu täsuwänä.”

¹⁵ Qu inğanñi mañjä tnänjä tii ätumiñuwi. “Iqueñi ätuma äwätinä, zä-huätatä oeyä.”

I tquanğuwänğa iqu tii ätukqe. “He nyi heqä Ämeyqä Iqueñi, zä-huätatä huemqä enğiyä?”

Itanğa hiqäva-imäkqä naqä iqua kima tii ätukuwi. “Neqä ämineyqä naqe hñquququ hmanjqä. Sisa iqu kiqä-kiuänänjqä!”

† **19:12** Sisa iqu, Romätanjä eeqänänjä iuqä ämiqä naqä eä, Romä iu ämimiñqe. Inji iqu Pailoti iqueqä naqä iqueyi.

¹⁶ I tquanguwä iutani, Pailoti iqu, qu Jisasi Ique zä-huätati huepñqänä, quwqä hipaeu äwikqe.

Jisasi Ique zä-huätati äuekuwiñqä[‡]

¹⁷ Quwqä hipaeu vqanğa, qu Jisasi Iqueni ätuma äukuwi. E ätuma äwäpiyänğanı, Iqueqä zä-huätati hunäninqe, Iqueqä-kiuä quamä iwäwa, anjä-himqä iqi äväma, qua kiqä yoqe, ‘Ämaqä nyuänjä-yänjiqä’[§] änyuätmiñuwä iunqä äukuwi. (Israitqä iquauqä anjä-kukñuä iunı, ‘Golketayqä’ änyuätmiñuwi.) ¹⁸ Iqi ätimäupiıyı, Jisasi Iqueni zä-huätatä äuekuwi. Iqu zä-huätati awä iqi hunätanğı, ämaqä hñquaqui-pqe, inğı-ingisa äuekuwi.

¹⁹ Itanğa Pailoti iqu tqanğı, qu kukñuä hñqu äqiyäpu, Jisasi Iqu unätanğqä ique äqiyämasekuwi. Kukñuä iinğä iqu, tii ätäpinji. ‘Jisasi Nasäretqätanğä, Israitqä iquauqä Ämiqä Iqueyqä.’ ²⁰ Kukñuä iqueni, Israitqä kuapänänğä iqua a ätäuqäsmiñuwi. İi tiinğä etanğıyı. Iqueni zä-huätatini, quwqä anjä-himqä ique qäqıqi äuekuwi. Itanğa kukñuä iinı, Israitqä iquauqä anjä-kukñuä itä, Romä iquauqä itä, itanğa Grikä iquauqä itänı, hñquaqu-hñque äqäkuwi. Qakuä iquaqısanı, Israitqä kuapänänğä iqua a ätäuqäsmiñuwi.

²¹ Itanı Israitqä iquautanğä hiqäva-imäkkä naqä iqua, Pailoti iqueni tii ätukuwi. “Si ‘Israitqä iquauqä Ämiqä Iqueyqä’ maqıyqä panä. Häe! Si tuwanı, ‘Ämaqä Tqu, “Nyi Israitqä iquauqä naqä Ämiqä Iqunjqä” ätätnqeçqä” ätätnä äqıyeyä.”

²² I tquanguwänğa, ämiqä iqu “Qäyä enä” ätukqe. “Tuwanuä nyı äqıyqä tänä, qäyä äqänänä.”

[‡] 19:16 Matıu 27:32-44; Makä 15:21-32; Lukä 23:26-43 § 19:17 Nāqñqä-tänğä iqua, kyüä tii indqänätqänğä. “Ämaqä nyuänjä-yänjiqä” ätqe, naqä-qakuä hma, ktqe hikä du imäknätanğqenqä ätmiñuwi.

²³ Ämaqä mäkä-iqä iqua, Jisasi Iqueni zä-huätati ae äuepiyi, Iqueqä ämuasmänqe ämapiyi, kikinä mapnqä, hñquaqui-hñquaqui iwäsäupu, hñqunä-hñqunä ämakäukuwi. I ipiyänğanj, Iqueqä gquä quäuqä, nyuänjä yätuta yukä bunqänä ipññqä iqu-pqe inä ämakuwi. Ämaqä gquä iinji ique guä äktäpäkqä iqu, yuä hui ämetä guä maktäpiqä, yuä iquesanänä imäkkqe. ²⁴ Iinjä äqumbiyi, mäkä-iqä iqua, tii ätnquwi. “Ne gquä tqueni, mapisqä ianä. Qäyä enä. Ne tqueni, nesanjä hñqunä metñqänä, hñjä iatunqeqä.” E ätmbiyi, iinjä ikuwi, Goti Iqueqä bukiu ätnänqeuñi naqä-qakuä timäutñqä imäkkuwi. Kukñuä iinji iqu tii ätnä.

*“Qu nyaqä ämuasmänqe hñqunä-hñqunä yanjä änyäpu, ämapiyi, itanga nyaqä gquä quäuqe metñqe, hñjä ipu ime-qäuä.”**

²⁵ Mäkä-iqä iqua i itqätanguwännga, Jisasi Iqueqä känäu, känäwqä känäpi, ä Kelopasi iqueqä apäkä, Mäliya, itanga Mäliya, anjä Maktälatanjä ii-pqe, qu eeqä Jisasi Iqu zä-huätati hunätangqä qäqiqi ätqäumiñuwi. ²⁶ Iqi tqäutanguwännga, Jisasi Iqu Kiqä känatä, Iqueqä wäunjuänqä ämotquamiñqä iquautanjä, aanjä kuapänä äwinymiñqä iqutänji, qäqiqi tqäutanginyä äqungqe. Itanji Iqu Kiqä känäunji tii ätukqe. “Apäkä iiki, ämaqä iqu, tqä ymeqä iqueqä.” ²⁷ I ätuäqe, anginji, Iqueqä wäunjuänqä ämotquamiñqä iqueni ätukqe. “Apäkä ii, tqä tnaiyqä.” I tquanga, ämaqä iqu iinji, iqueqä anjuñqä ätuma äwätä, änguanä ämimiñqe.

Jisasi Iqu äpäkongqenqä†

²⁸ Itanji Jisasi Iqu näqñqä tii ekqe. “ñqä wäunjuä eeqänä imäkätñqe, ae qäpu eqiyä.” I indqänäqe, tii ätkqe. “ñqä quväki, yäkänjä nyiyqiyä.” Iqu i ätkqe, ii Goti Iqueqä bukiu

* **19:24** Apqä Bukä 22:18 † **19:27** Matiu 27:45-56; Makä 15:33-41; Lukä 23:44-49

ätnä äwiŋqä iqueni,[‡] naqä-qakuä ätimäukqe. ²⁹ Jisasi Iqu “Quväki yäkänjä änyiyqiyä” tqanğa, mäkä-iqä iqua, qondä-häkä hŋqu wainqä-eqä mäkä iqe, manğuä inqä tqäutaŋgi, ga yaanui ämepu, wainqä-eqä bu äyämepu, iwä yaanui eeqänänä piiyqä äyä iqanğa, hisopqä äpa iu äkoqupiyi, Jisasi Iqu kiqä eqe, hiiqä ätänätŋqä manä iu äwisäukuwi. ³⁰ Jisasi Iqu wainqä-eqä ae änäqe, “Tänğanji ae qäpu eqiyä” ätäqe, nyuänji ikuopäqe, Iqueqä quuvqe qe äwquatämäukqe.

³¹ Jisasi Iqu i äpäkoŋgqä inğanji, hiunji Sämbatqä hapä pmeqä iquenqä nätmätqä näwinyä imäkkä inğanji. Sämbatqä iinjä iqu, hiunji naqänänänğa etanği, Israitqä iquautanä naqä iqua huiwä iquauŋi, zä-huätatiuŋi yqänä unqenqe mäwiŋqä ikqe. Itanji, qu Pailoti iqueni, “Quwqä yuki äquasqiyä. Ga maqänä päkoŋganği, quwqä huiwi huätä manätŋqänänäyä” ätukuwi. ³² I tquanğuwänğa, mäkä-iqä iqua äupiyi, ämaqä Jisasi Iqutä anä äuekuwä iquaquiyqä yuki äquasqäkuwi. ³³ Itanji Jisasi Iqueui äquasqiyänä-tpu indqänğa äpäukuwi, Iqu ae äpäkoŋgqä äqunäpu, Iqueqä yuki mäquasqiyqä ikuwi. ³⁴ Qu iinjä qäyä ipu, qutanjä hŋqu Jisasi Iqueä mäwqä hŋgisa zi äuqanğa, maqänänji häŋequetä, eqetänji, naqä-huinyä äkapkqe. ³⁵ (Ämaqä tä hiŋuä äquŋgquä iqu, nätmätqä timäuqanği äquŋgqenqe, ae awä ätqiyä. Itanğa kukŋuä iqu awä ätqäqä ii, quanğä manä, naqä-qakuänänji. Ga iqu kiqä-kiuä-pqe, ‘Nyi näqŋqe, kukŋuä ätqäqä tä, ii naqä-qakuänänji ätqänä,’ ätkqe. Iinŋqe he quuvqä heqiyqäpŋqe.) ³⁶ Nätmätqä ätimäukqä ii, Goti Hanjuwä Iqueqä bukiu ätnä äwiŋqeuni, naqä-qakuä imäkätŋqä ätimäukqe. Itanğa kukŋuä iinjä tiinji. “Iqueqä yänji hui *mamisqiyqä ikuwi.*”[§] ³⁷ Itanğa kukŋuä Goti Iqueä bukiu

‡ 19:28 Apqä Bukä 69:21 § 19:36 Apqä Bukä 34:20

huizi ätnä äwiŋqä iqu, tiinjä. “Ämaqe, qu zi äukuwä iunä qumbunqäü.”*

Jisasi Iqueqä huiwi, pŋqä ekuwiŋqä†

³⁸ Qu iinji ae iqanġuwänġa, Josepä Arämätiyatanjä iqu, “Jisasi Iqueqä huiwi ämamqeġä” ätätä, Pailoti iquenyqä äukqe. Josepä iqu, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqäminqä-qe, Israitqä Jerusälemä iu hiqäva imäkmiŋuwä iquautanjä naqä iquauŋqä zä wiŋġanġi, iqueqä quuvqä heqiyqe, zä emiŋqe. Iqu iqueni i tquanġa, Pailoti iqu “Ŋŋqä, si Jisasi Iqueqä huiwi yqä mayä” tquanġa, Josepä iqu äwäqe, Iqueä huiwi ämakqe. ³⁹ Itanġa Nekitimäsi, ämaqä qänġanä heatqänġa äpätä, Jisasi Ique hiŋuä äqunätä, kukŋuä anä ätkiyä iqu-pqe, ‡ inä äpkqe. Iqu zä hŋquaquisanjä aowä imäkäpu yuqui-yaqui ikuwä, jinanjä äŋġuänänjä weqe äma äpkqe. Zä eqä aowä iinji, kiqä hanjä-iqe, aanjä naqänänjä, 30 kilokremqä. ⁴⁰ Jisasi Iqueä huiwiuŋi, Josepä iqtä, Nekitimäsi iqtä, ämesiyänġanji, iquaqu Israitqä iqua ämaqä pizqä iu imäkmiŋuwä-pa, zä eqä aowä yuqui-yaqui imäkkuwi, Iqueä huiwiu eä isinyä, itanġa, yuä äŋġuänänjä hui äpisäsinyä, huäqä äutkiyi. ⁴¹ Jisasi Ique zä-huätati äuekuwä-tänjä qäqiqiŋi, wäuŋuä hŋqu änyim-iŋqe. Wäuŋuä iqueni, hikä hovqä änyä-hänjä, ämaqä pizqä pŋqä maeqä imiŋuwä hŋqu omiŋqe. ⁴² Hikä hovqä iqu qäqiqi vätanġqetanji, iquaqu Jisasi Iqueä huiwi maqänä äma äwiyi, iqi pŋqä ekiyi. Maqänänji tiinjä iutayi. Hiunji qäqueni, Israitqä iquauqä Sämbatqä hapä pmeqä iquenqä nätmatqä näwinyä imäkqänġayi.

* **19:37** Sakätiyasi 12:10 † **19:37** Matiu 27:57-66; Makä 15:42-47; Lukä 23:50-56 ‡ **19:39** Jonä 3:1-2; 7:50

20

*Jisasi Iqu anji ävaukqeqä**

¹ Wikä iqueqä hiunji kinganänjä iqueni, Mäliya Maktälatanjä ii zä we maunqä, hea yqänä witanqqueunji, Jisasi Ique pñqä ekuwä iunqä äpkqe. Ii äpäqe, hikä qñqanjä pmäukui mäpmäwänätangi äqunqqe. ² Iinjä äqunäqe, ii Saimonä Pitä iquenqätä, Jisasi Iqueqä wäunüä yätquakä huizi, Iqu iquenqä kiinjä äwinyminqä iquenqätä tnänjä äwäqe, iquaquini tii ätukqe. “Qu Naqä Iqueqä huiwi, hikä hovqä duta ämepu, äkisqi-mända ämaequwätiyä? Ne änyä maqñqä equnä.”

³ Mäliyai i tquanğa, Pitä iqutä, wäunüä yätquakä huiz-iqutäni, iquaqu iqini äväma, hikä hovqä duñqä äukiyi. ⁴ Qäquaqu tnänjä qäqasä-qäqasä äwiyi, Pitä iqueni, huiziqu ämawqätäuäqe, Jisasi Ique pñqä ekuwä duñi, iqu ganä ätimäukqe. ⁵ Iqu hikä hovqä yämä hämä mäyqä, yäpaqä mänisanä nyuänjä quapi eäqe, hiñuä äqunaengqe, yuä huiwiu huäqä äutkiyä iunä äqunqqe. ⁶⁻⁷ Iqu i itqätanğa, Saimonä Pitä iqu qänaki äpäqe, hikä hovqä yämä hämänä äpaquväqe, yuinä iqi witanğä äqunäqäqe, mä Jisasi Iqueä nyuänju huäqä äutäsinyä ekiyä iqu, huizi iquatäni mäwitanği äqunqqe. Yuä iqu huizi iquatä mäwiqä, kiqä-kiui aañqä näñi äkmäknäqanğa äwäminqe. ⁸ Inğanji, wäunüä yätquakä kinganä ätimäukqä iqu, qänaki äpaquväqe, yuinä iqi witanği äqunäqe, quuvqä eqäkqe. ⁹ (Goti Hanjuwä Iqueä bukiunji qäyä ätnä äwitanği, qu inğanji, Jisasi Iqu äpäkonätqeta anğumä vauqenqe, näqñqä mämeqä ikuwi.) ¹⁰ Ii äqunyyi, wäunüä yätquakä iquaqu qeqä äpmanyä äquvepkiyiunqä anğumä äukiyi.

¹¹⁻¹² Wäunüä yätquakä iquaqu i itqätanğiyänğa, Mäliya Maktälatanjä ii, Jisasi Ique qua äptekiyä yäpaqä iqi

* 20: Matiu 28:1-15; Makä 16:1-11; Lukä 24:1-12

ätqäüä kjuä äqämiŋqe. Ii kjuäqäqä nyuänjä quapi eäqe, hiŋuä äqunaenŋqe, enjätqä ämuasmänŋqä qäpaiqä-tänjä hŋquaqu, hŋqu Jisasi Iqueä nyuänjä emiŋqä iŋgi pmetanŋa, ä hŋquququ yukä ipmiŋqä iŋgi pmetanŋi äqunŋqe. ¹³ Iquaqu Mäliyaŋi yatŋqe, “Apäkä, si sunŋqä kjuä qäyätqänjinyä?” ätukiyi.

Ii iquaquini tii ätukqe. “Qu ŋqä Naqä Iqueqä huiwi ämepu, äkŋgi ämaequwätiyä’ tmä, änyä maqŋqä emä, kjuä äqäyätqänjänä.” ¹⁴ Ii iquaqi i ätuäqe, hŋgisa äkunmäuqe, Jisasi Iqu tqäutanŋi äqunŋquä-qe, ‘tä Jisasi Iqueyqe’, näqŋqä maeqä ikqe.

¹⁵ Ii kjuä yqänä qäyätqätanŋa, Jisasi Iqu yatŋqä äwikqe. “Apäkä, si sunŋqä kjuä qäyätqänjinyä? Ä si tquenŋqä qävqä imätŋgä?”

Mäliyai, ‘Tqu ämaqä wäunŋuä täu ämitŋqä iqu ändqiyä’ kjuä wiyqanŋa, tii ätukqe. “Naqä Iquki, Si Iqueä huiwi ämetnä, hŋqäqä enjä hitanŋutqe, mändquayä. Ga nyi ämamqänänyä.”

¹⁶ Itanŋi Jisasi Iqu, “Mäliyaüä” ätukqe.

Ga ii hiqumuanŋä äwiyäqe, Israitqä iquauä anŋa-kukŋuii, “Laponai” ätukqe. Yoqä Laponai, kiqä qakui tiinŋi, “Näqŋqä-vqä.”

¹⁷ Inŋanŋi Jisasi Iqu tii ätukqe. “Ŋqä Apiquenyqe mäyqä änänŋqae, si mindmaqŋqä panä. Si äwätinä, Ŋqä guäkaunŋi tii tuvä. ‘Iqu Iqueqä Kaniquenyqätä, heqä Heniquenyqätä, ä asä Iqueqä Goti Iquenŋqätä, ä heqä Goti Iquenyqätä, yänŋqiyä.’”

¹⁸ I tquanŋa, Mäliya Maktälatanŋä ii äwäqe, Iqueqä wäunŋuänŋqä ämotquamiŋqä iquauŋi tii ätukqe. “Nyi Naqä Iquenŋi hiŋuä ae äqunänjänä.” Itanŋa ii kukŋuä Jisasi Iqu ätukqe, awä äsuikqe.

Jisasi Iqu, wäunjuä yätquakä iquau äwimakqenqä†

¹⁹ Wikä iqueqä hiunji kinganänjä qäque, heatqeunji, Iqueqä wäunjuä yätquakä iqua, Israitqä Jerusälemä iu hiqäva imäkminjuwä iquauqä naqä iquauqä zä ipu, quwqä anjä äpmaminjuwä iunji, anjä qhqanji ämatäkutepiyännga äpmaminjuwi. Iqua i pmetanquwännga, Jisasi Iqu quvaqä awä iqi maqänä ätimäuqe, pämä ätqäuä, “Heqä äwqe, hanjuä enyänä” ätukqe. ²⁰ Iqu e ätuätä, Iqueqä hipa yunguitä, ä mäwqä yunguitä ämotquakqe. Itannga, wäunjuä yätquakä iqua, quwqä Naqä Ique hinjuä äqumbiyi, yeeqä naqänänjä ikuwi. ²¹ Itanji Jisasi Iqu angi tii ätukqe. “Heqä äwqe, hanjuä enyänä. Apiqu Nyi änändowatkqä-pa, asä iinji, Nyi he endowatkänä.” ²² Iqu e ätäqetani, Iqueqä mandnji iquau äwqatämäütä, “He Goti Iqueqä Dnjä Änguänänji mapiyä” ätukqe. ²³ “He ämaqä hñquauqä suqä quvqe äwivquatämäuquwi, ga iquauqä suqä quvqe qäpu eqi. Itannga he hñquauqä suqä quvqe huätä mämuämäuqä iquwi, quwqä suqä quvqe, yqänä winiqeqä.”

Jisasi Iqu, Tomasi ique äwimakqenqä

²⁴ Jisasi Iqu wäunjuä yätquakä iquau äwimakqä inğanji, Iqueqä ämaqä 12 iquautanjä Tomasi, iqueqä yoqä huizi, ‘Qäyawiqueqä’‡ ätuminjuwä iqu, qutänji anä mäpmeqä da iminje.

²⁵ Inje, huizi iqua Tomasi iqueni, “Ne Naqä Iqueni hinjuä ae äqunänjqeqä” tquanguwä-qe, iqu qunji tii ätukqe. “Naqä-qakuä tii tmqeqä. Nyi Iqueqä hipa yungui hinjuä äqunätmä, itannga nqä huiqetä wätanqä yungui a

† 20:18 Matiu 28:16-20; Makä 16:14-18; Lukä 24:36-49 ‡ 20:24 Wiyä kukjuä iunji, yoqä Ditimasi äqänä. Kukjuä Ditimasi, ii Grikä pmeqä iquauqä kukjuä. Kiqä quati, Ymeqä Qäyawiqä.

ämitmä, ä nqä hipaetä mäwqä ingisa zi äukuwä yunguä-pqe a ämiqäqce, nyi quuvqe inga heqämqänä. Nyi iinjä miqä imqe, quuvqä maeqiyqä danä imqänä.”

²⁶ Wikä hñqu ae äpawqanğa, Iqueqä ämaqä iqua anğä asä ique, Tomasi iqtä anä äpmaminuwi. Qu anğä qñqanji-unji ae ämatäkutekuwä imñi, Jisasi Iqu quvaqä awä iqi maqänä ätimäuqe, pämä ätqäuä, “Heqä äwqe hanğüä enyänä” ätukqe. ²⁷ I ätuätäqanğanji, Tomasi iquenjä-pqe tii ätukqe. “Tqä huiqe, Nyaqä hipa täu ätutuväutnä, a ämitnä, hinguä qunyä. Itanğa, tqä hipae, Nyaqä mäwqä täunji änunjutäutnä, kñuä hñquaqu-hñquaqu mämeqä itnä, quuvqenä heqiyä.”

²⁸ Iqu i tquanğa, Tomasi iqu tii ätukqe. “Si nqä Naqä eänyä, nqä Goti Iqukiyqä.”

²⁹ Ga Jisasi Iqu ämävauqe tii ätukqe. “Si Nyi hinguä ae äñqänätnä, quuvqä eqinyä? Ämaqä Nyi hinguä manğanğä ipu quuvqenä eqämipqä iqua, qu yeeqä iqäpnğä.”

Bukä tqueqä quatinğä

³⁰ Jisasi Iqu nätmätqä ämaqä mimäkqänänğä di, Iqueqä wäunğüä yätquakä iquauä hinguä iqi kuapänä imäkminğce. Iinjä imäkminğceñqe, bukä tqueñi eeqänä ätätmä, maqiyqä iqe. ³¹ Nñ, nyi kukñuä tä äqiyqe, he Jisasi Iqueñqe, quuvqä tii heqäpnğce. Iqu Kraisi ne ämineyätñqä Goti Iqu Ique atäunğüä ätekqä Iqu eä, Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä Iqueyqä. Itanğa he quuvqä e eqiyäpu, Iqueqä yoqetanji, hänğä-pmeqä mapnuwänğä iinjğä äqiyqä.

21

Jisasi Iqu, wäunğüä yätquakä hñquau, Galiliu äwimakqenğä

¹ Qänakñi Jisasi Iqu, Iqueqä wäunğüä yätquakä iquau eqä-huänğä Taipiriyasi* manğä iqi anğumä äwimakqe. Inğ-

* 21:1 Eqä-huänğä Taipiriyasi, ii eqä-huänğä Galili asänänjiyi.

garji Iqu tii imäkätä, Kiqä-kiuä iquau ämitquatngqe.

² Saimonä Pitä ique, Tomasi, iqueqä yoqä huizi, ‘Qäyaw-iqueqä’ ätumiñuwä ique, ä Nataniyoli, añä-himqä Kana, qua Galili iutañä ique, ä Sepri iqueqä hikñä ñngueqi, ññ wäunüä yätquakä huiziquaqui, eqä-huñjä mañä iqi anä äpmapinuwi. ³ Itarji, Saimonä Pitä iqu, qurji tii ätukqe. “Nyi hämapäkänqä imqä umqänä.”

Ga huizi iqua, “Ne-pqe anä watunqueqä” ätukuwi. I ätmbiyi, yimba hñquenqä äupiwi, ikuapmäupu äukuwi. Heatqä qäqueni, qu hämapäkä tutqä qäpu hmbu mapiqä ikuwi.

⁴ Zä vqanğa, Jisasi Iqu eqä-huñjä weä nññi tqäutañgarji, wäunüä yätquakä iqua Ique hiñüä äqunäpiyä-qe, ‘Di, Jisasi Iqu ätqäunä-qe,’ näqñqä mämeqä ikuwi.

⁵ Jisasi Iqu ätqäunqä nññisa qurji yatñqä tii äwikqe. “Ñqä nyämaqä iquenä, he hämapäkä hui äpiquwätanä?” Ga qu “Aañqeqä” ätukuwi.

⁶ Iwä Iqu añgini tii ätukqe. “He heqä hämapäkä-piqä qae, yimba iqueqä ämuañgisa tnämäupqe, hämapäki kuapänä päpñqäüä.”

Ini, qu Iqu tquanğqä-pa ätnämäukuwi, hämapäkä aañä hävemnäqñqä qaeu mñganğä, qu qa mñqe eyqiyäpu yimba yätu maenätpiyi, hämeqä ämikuwi. ⁷ Iiñä äqunäqe, wäunüä yätquakä Jisasi Iqu, iquenqä kiñä äwinymiñqä iqu, Saimonä Pitä iqueni tii ätukqe. “Di, Naqä Iqueyqä.” Iñgarji, Pitä iqu qätä i äwiyäqe, iqueqä gquä naqä hämapäkänqä itñqä äquvätekqe, ämiñnätä, eqä-huñjä bu ikuapmäuqe, añgua Ique wimetñqä äukqe. ⁸ Itanğa wäunüä yätquakä huizi iqua yimba iu äpmapu, hämapäkä qae eyqiyäma äpkuwi. Eqä weä nññisati quwqä imiñuwä täqññqe, kiñä haqiqi ma, 100 mitäyi.

⁹ Qu iqi ae euqämapiyi, tä hñqu sätañgi, hämapäkä hui tä iqi tätanği äqumbiyi, bretqä-pqe aañqäqi witañgi

äqunjuwi. ¹⁰ Itanji Jisasi Iqu tii ätukqe. “He hämapäkä tänga äpiquwi, hui ämappiyä.” ¹¹ I tquanğa, Saimonä Pitä iqu yimbaeu ikuapmäuqe, hämapäkä qa mñqe eyqiyäma hikä weä iqinqä äpekqe. Hämapäkä naqänänjä ämn-miñuwä iqua, kuapänänjä 153 ämnmiñuwä-qe, qa mñqe mändakmäuqä ikqe.

¹² Inğanji Jisasi Iqu, qunji tii ätukqe. “He ymisanjä bñqä ppiyä.” I tquanğa, wäunuä yätquakä iqua “Tä Naqä Iqueqe’ näqñqä ae epiyä-qe, qundqändqä ipu “Si tqukikä-qe?” yatñqä vanä-tpu ipiyä-qe, pemä miqä ipu, yatñqä mäwqä ikuwi. ¹³ Inji, Iqu ävauqe, bretqetä, hämapäkä huisä ämetä äwikqe.

¹⁴ Iqu iinjä ikqe, ae äpäkonätä, anği ävautä, Kiqä-kiauä iquau hñquaqu ae ämitquatñgqetani, ii huizi iqueyi.

Jisasi Iqutä, Pitä iqutä, kukjuä ätkiyinqä

¹⁵ Iqua ymisanjä ae ämbiyitani, Jisasi Iqu Saimonä Pitä iqueni yatñqä tii äwikqe. “Jonä iqueqä ymeqä, Saimonä iquki, tqä Nyiñqä äkiñqä di, huizi iquauqeunji ämäwqätäuninyä?”

Ga Pitä iqu ämävauqe ätukqe. “Auäqä, Naqä Iquki, ñqä Siñqä änyinätñqe, näqñqä äyä enjinyä.”

I tquanğa, Jisasi Iqu tii ätukqe. “Si ñqä sipsipqä meqeunji, ymisanjä äñguä bñqä miqätñqe.”

¹⁶ Angumñi, iqueni yatñqä tii äwikqe. “Jonä iqueqä ymeqä Saimonä iquki, si Nyiñqe kiinjä äkinyätqänä?”

Ga iqu, “Ññqä, Naqä Iquki, ñqä änyinätñqä Siñqä änyinätñqe, näqñqä ae enjinyä” tquanğa, Jisasi Iqu kima tii ätukqe. “Si ñqä sipsipqe, äñguänä miqätñqe.”

¹⁷ Itanji, yatñqä huiziqu tii äwikqe. “Jonä iqueqä ymeqä, Saimonä iquki, si Nyiñqe äkinyätqänä?”

Iqu, “Si Nyiñqä äkinyätqänä-qe?” hñquaqu-hñque vqanğqenqä, Pitä iqu äwqä hanjä ämeqe, tii ätukqe. “Naqä

Iquki, Si nätmatqä eeqänänjinqe näqñqä erjinyä. Injä-qae, ñqä Siñqä änyinätñqerjce, näqñqä ae äyä erjinyä.”

I tquanğa, Jisasi Iqu iqueni tii ätukqe. “Si ñqä sipsipqe, ymisanä äñguä bñqä miqätñqeqä. ¹⁸ Nyi kukñuä naqä-qakuänäni, tii ktmqe. Si hikñä yqänä äpmanänğanı, tqä qäkä kitokutäuqe, ätokutäunätnä, itanğa anğä äkiuñqe tqä äkiñqä iutanä imäknätnä äyä äumiñi. Iwä si qoyanğä etnänğanı, tqä hipae haqä etnä, itanğa ämaqä hñqu guä äkikiqiyäutä, anğä si mäwqä imätnä imitätqä iunğä äktma wäniqeqä.” ¹⁹ (Jisasi Iqu kukñuä i ätukqä ii, Pitä iqu äpäkonätä, Goti Ique yoqä naqä väniñqä iinğce, qu suqä äki-äkitanı motquapnuwä diñqä kñuä äme ätukqe.) I ätuäqetanı, Iqu Pitä iqueni, “Si qänaki nyivändqätñqeqä” ätukqe.

Ämaqä, bukä tqe äqäkqä iquenğä

²⁰ Inğanı Pitä iqu tuwänği hiñuä ämäqunğqe, wäñuä yätquakä Jisasi Iqu iquenyqä kiinğä äwinymıñqä iqu, iquaquıñqä qänaki äquvepqanği äqunğqe. (Ämaqä iqu, qu buayä änäpiyanğa iqueqä nyuänı Jisasi Iqueqä quikuä-tänğä qäqi eä, Ique yatñqä tii äwikqä iquvi. “Naqä Iquki, mäkä-iqä iquauqä hipa iunı, ämaqä äkisqu kiväniqäwä?”†) ²¹ Pitä iqu ique hiñuä äqunäqetanı, Jisasi Ique yatñqä äwikqe. “Naqä Iquki, ämaqä nänjuenqe, änänğäwä?”

²² Itanı Jisasi Iqu, iqueni kima tii ätukqe. “Nyi iqu anği äquvepmqänğanğä qäyä pmetñqä nyinğangutqe, ii nätmatqä tqätanä? Si qänaki dinä nyivändqätñqeqä.”

²³ Iinğä etanği, wäñuä yätquakä iquenyqe, kukñui im- imä tii äwekqe. “Jisasi Iqueqä wäñuä yätquakä iqu mapäkonğqä yäniqeqä.” I etanğqä-qe, Jisasi Iqu, iquenqe, “Mapäkonğqä yäniqeqä” ätätä, matqä ikqe. Ii ma. Iqu tii

† 21:20 Jonä 13:23-25

ätkqe. “Nyi iqu angi äquvepmqänğanqä qäyä pmetnqä nyinganğutqe, ii nätmatqä tqä manä.”

²⁴ Ii wäunüä yätquakä, nätmatqenqä tänğa awä ätätä, kuknuä tä äqäqä iqu, ii qäqueqä. Ga ne näqnqä tii enu. Kuknuä iqu awä ätqäqä tä, ii naqä-qakuänäni. ²⁵ Itanğa nätmatqä hui-hui-pqä di, Jisasi Iqu inä imäkminqe. Injāqe qu nätmatqä iinj hñqunä-hñqunä äqäpqe, ga qua täunji bukä pñqä eqänqe, hiqnqe etäti, maeqä etäti?

Goti Hanjuwä Iqueqä Kuknui
The New Testament in the Menya language of Papua New Guinea
Nupela Testamen long tokples Menya long Niugini

copyright © 2017 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Menya

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2021-07-12

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 19 Oct 2021 from source files dated 18 Aug 2021

b1d968ea-da2d-5306-b214-e238bbf38aac